

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE ÖĞRETİMİNE
YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

YAZAR

Erdi EROL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Emel BAYRAK ÖZMUTLU

ORDU- 2023

TEZ KABUL SAYFASI

Erdi EROL tarafından hazırlanan “**Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme ve Öğretimine Yönelik Yaklaşımlarının İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma, **13.06.2013** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Doç.Dr. Seher ÇETİNKAYA Ordu Üniversitesi/Sınıf Eğitimi	İmza
Üye	Doç.Dr. Ömer NAYCI Şırnak Üniversitesi / Sağlık Hizmetleri	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Emel BAYRAK ÖZMUTLU Ordu Üniversitesi / Sınıf Eğitimi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Erdi EROL

ÖZET

SINIF EĞİTİMİ

Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme ve Öğretimine Yönelik Yaklaşımlarının İncelenmesi

Erdi EROL

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimi konusundaki yaklaşımlarını incelemektir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme yaklaşımları görüşleri ve araştırma kapsamında hazırlamış oldukları planlara dayalı olarak incelenmiştir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimine ilişkin yaklaşımları onların görüşleri temelinde şu sorular altında incelenmiştir: Öğretmenler eleştirel düşünme becerisini nasıl tanımlamaktadır, eleştirel düşünme becerisinin öğretimini nasıl gerekçelendirmektedir, eleştirel düşünme becerisi öğretiminin zorluklarını nasıl açıklamaktadır, eleştirel düşünme becerisi öğretiminde planlamanın önemini nasıl ele almaktadır, eleştirel düşünme becerisi öğretimini ne sorunu olarak ele almaktadır ve eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilir yöntemleri neler olarak açıklamaktadır. İkinci olarak öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimine ilişkin yaklaşımları onların araştırma kapsamında geliştirmiş oldukları planlar temelinde şu sorular altında incelenmiştir: Öğretmenler planlarında eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için hangi yöntem ve teknikleri seçmektedirler, planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirilmesine yönelik hangi çalışmalara yer vermektedirler, planlarında öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına nasıl karar vermektedirler ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olup olmadığına nasıl karar vermektedirler. Araştırmada bir nitel araştırma deseni olan durum araştırması kullanılmıştır. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımlarının derinlemesine ve çok yönlü inceleyebilme konusunda durum araştırmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Araştırmayı 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ordu ilinde görev yapmakta olan 55 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örneklem yönteminde, tipik durum örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüş görüş formu, eleştirel düşünme öğretimi plan formatı ve yansıtıcı değerlendirme formu kullanılmıştır. Araştırma verileri içerik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulguları araştırmanın birinci ve ikinci alt soruları çerçevesinde şekillenmiştir. Araştırmanın birinci alt sorusu “Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımları onların görüşleri temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?” temelinde bulgular elde edilmiştir. Bulgular çerçevesinde: Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin ne olduğuna ilişkin yaklaşımlarında sorgulama, katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminin gerekçelerine ilişkin yaklaşımlarında doğruya ulaşan bireyler, katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde karşılaşılan güçlüklerle ilişkin yaklaşımlarında eleştirel düşünmeyi geliştirmenin zorluğu, katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde

kullanılan planlamanın önemine yönelik yaklaşımlarda hedefe ulaşma, katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretimi ne sorunu olarak ele alınmasında düşünme süreçlerini aktif olarak kullandırma sorunu, katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilecek yöntemlere yönelik yaklaşımlarda tartışma ilk sıralarda yer almışlardır.

Araştırmanın birinci alt sorusunda ağırlıklı olarak yer alan katılımcı görüşlerine bakıldığında eleştirel düşünmeye olumlu katkılar sağlayacak ve eleştirel düşüncenin varlığına ve gelişimine fayda sağlayacak başlıkların yer aldığı görülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt sorusu “Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımları geliştirdikleri planlar temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?” temelinde bulgular elde edilmiştir. Bulgular çerçevesinde: Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve tekniklerde soru cevap, öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütlerinde çeşitli düşünceler üretilebiliyorsa, öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirmesine yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalarda örnek durum olay odaklı çalışmalar, öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütü düşüncede çeşitlilik ilk sıralarda yer almışlardır.

Araştırmanın ikinci alt sorusunda ağırlıklı olarak yer alan planlarda öğretmenlerin eleştirel düşünceyi geliştirici çalışmalara yer verdikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme ve Öğretimi, Sosyal Bilgiler ve Eleştirel Düşünme

ABSTRACT

CLASS EDUCATION

Investigation of Classroom Teachers' Approaches to Critical Thinking and Teaching

Erdi EROL

Summary

The purpose of this research is to examine teachers' approaches to critical thinking skills and teaching. The critical thinking approaches of the teachers were examined based on their opinions and the plans they prepared within the scope of the research. Teachers' approaches to teaching critical thinking skills were examined under the following questions based on their views: How do teachers define critical thinking skills, how do they justify teaching critical thinking skills, how do they explain the difficulties of teaching critical thinking skills, how do they address the importance of planning in critical thinking skills teaching, critical thinking skills It deals with teaching teaching as a what problem and explains the methods that can be used in the teaching of critical thinking skills. Secondly, teachers' approaches to teaching critical thinking skills were examined on the basis of the plans they developed within the scope of the research, under the following questions: What methods and techniques do teachers choose to develop critical thinking skills in their plans, what studies do they include in their plans for the development of critical thinking in the classroom, whether the learning environment is critical in their plans. How do they decide whether or not students have critical thinking skills? The case study, which is a qualitative research design, was used in the study. It has been decided that a case study is appropriate in terms of examining teachers' critical thinking skills and their approaches to teaching in depth and in multiple ways. The research consists of 55 classroom teachers working in Ordu in the 2022-2023 academic year. The participants of the study were determined by the purposeful sampling method, the typical case sampling method. Opinion form, critical thinking teaching plan format and reflective evaluation form were used as data collection tools in the research. Research data were analyzed by content analysis method. The research findings were shaped within the framework of the first and second sub-questions of the research. The first sub-question of the research is "What does the classroom teachers' critical thinking skills and approaches to teaching look like based on their views?" based on the findings. Within the framework of the findings: questioning the participants' approaches to critical thinking skills on the basis of their opinions, individuals who reached the truth in their approaches to the rationale for teaching critical thinking skills on the basis of the participants' views, the difficulty of developing critical thinking in their approaches to the difficulties encountered in teaching critical thinking skills on the basis of the participants' opinions, In the approaches to the importance of planning used in the teaching of the skill, the problem of reaching the goal, the problem of actively using the thinking processes on the basis of the opinions of the participants, the problem of using the thinking processes as the problem of teaching the critical thinking skill, and the discussion on the approaches to the methods that can be used in the teaching of the critical thinking skill based on the opinions of the participants took place in the first place.

When we look at the participant's views, which are mainly included in the first sub-question of the research, it is seen that there are topics that will make positive contributions to critical thinking and benefit the existence and development of critical thinking.

The second sub-question of the research is “What does the approach of primary school teachers towards teaching critical thinking skills look like on the basis of the plans they developed?” based on the findings. Within the framework of the findings: If various ideas can be produced in the criteria of question-answer in the methods and techniques used by the teachers in their critical thinking plans, in the criteria of deciding whether the learning environment is critical in the teachers' critical thinking plans, case studies in the studies carried out by the teachers for the development of critical thinking in the classroom in the critical thinking plans, the teachers' critical thinking Diversity in thought was the criterion for deciding that students have critical thinking skills in their plans.

It is seen that the teachers included activities that develop critical thinking in the plans that are predominantly included in the second sub-question of the research.

Keywords: Critical Thinking, Critical Thinking and Teaching, Social Studies and Critical Thinking

TEŞEKKÜR

Eğitim ve öğretimde planlamanın yeri ve önemi yadsınamaz. Plansız hiç bir çalışma amacına ulaşamayacaktır. Öğretmenlerimizin planlama yapmaları onların ders içerisinde adeta rotalarını belirleyecektir. Sürelerini daha olumlu kullanmalarını, kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacaktır. Eleştirel düşünmeninde sınıf içerisinde planlamasız ilerlemesi çok zordur.

Bu çalışmanın ilk ateşini yakan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Emel BAYRAK ÖZMUTLU olmuştur. Hocamın gerek derslerinde gerekse görüşmelerinde sorgulayan, fikirlere saygı duyan, analiz edebilen, tartışabilen, eleştirebilen bir ortamı sağlaması bu çalışmamdaki vazgeçilmezlerim oldu. Hocamın nitel araştırmalarla bizi buluşturması, yeni düşünce ve kuramlarla gelişimimize katkı sağlaması ve naif yapısı çalışmamda bana esin kaynağı olmuştur.

Bunun yanında çalışmam süresince yardımcı olan tüm öğretmenlere, bana her zaman destek olan eşim Mercan ŞAHİN EROL ve kızım Miray Ahsen EROL'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ BİLDİRİMİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	XHata! Yer işareti tanımlanmamış.
EKLER LİSTESİ.....	XI
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Önemi.....	4
1.3 Araştırmanın Amacı.....	6
1.4 Kavram Olarak Düşünme.....	8
1.5 Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimi.....	10
1.6 Kavram Olarak Eleştirel Düşünme.....	12
1.7 Eleştirel Düşünme Süreci ve Tutumlar.....	18
1.8 Eleştirel Düşünürün Özellikleri.....	21
1.9 Eleştirel Düşünmenin Alt Boyutları.....	22
1.10 Eleştirel Düşünme ve Öğretimi.....	27
1.11 Öğrenci ve Eleştirel Düşünme.....	29
1.12 Disiplinler Arası Eleştirel Düşünme.....	36
1.13 Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Başlıca Faktörler.....	42
1.14 Sosyal Bilgiler Ders Programı ve Eleştirel Düşünme.....	45
1.15 Öğretmen ve Eleştirel Düşünme.....	52
1.16 İlgili Araştırmalar.....	59
2 MATERYAL VE YÖNTEM.....	63
2.1.1. Araştırmanın Modeli.....	64
2.1.2. Çalışma Grubu.....	67
2.1.3. Veri Toplama Aracı.....	71
2.1.4. Veri Toplama Süreci.....	72
2.1.5. Araştırma Verilerinin Analizi.....	74
2.1.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	75
2.1.7. Araştırma Etiği.....	77

3 BULGULAR	77
3.1.1 Araştırmanın Birinci Alt Sorusuna İlişkin Bulgular.....	77
3.1.2 Araştırmanın İkinci Alt Sorusuna İlişkin Bulgular.....	84
4 TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
5 KAYNAKLAR.....	104
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	132

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1.2.1 Örneklem.....	64
Tablo 2.1.5.1. Araştırmanın Birinci Alt Sorusuna İlişkin Analizde Ortaya Çıkan Temalar.....	73
Tablo 2.1.5.2 Araştırmanın İkinci Alt Sorusunda Ortaya Çıkan Temalar.....	74
Tablo 3.1.1 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Ne Olduğuna İlişkin Yaklaşımları	77
Tablo 3.1.2 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminin Gerekçelerine İlişkin Yaklaşımları.....	78
Tablo 3.1.3 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminde Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Yaklaşımları....	79
Tablo 3.1.4 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminde Kullanılan Planlamanın Önemine Yönelik Yaklaşımlar.....	80
Tablo 3.1.5 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretimi Ne Sorunu Olarak Ele Alınmaktadır.....	81
Tablo 3.1.6 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminde Kullanılabilecek Yöntemlere Yönelik Yaklaşımlar.....	82
Tablo 3.2.1 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Kullandıkları Yöntem ve Teknikler	83
Tablo 3.2.2 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Öğrenme Ortamının Eleştirel Olup Olmadığına Karar Verme Ölçütleri	84

Tablo 3.2.3 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Sınıfta Eleştirel Düşünmenin Geliştirilmesine Yönelik Gerçekleştirecekleri Çalışmalar	85
--	----

Tablo 3.2.4 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerisine Sahip Olduğuna Karar Verme Ölçütü	86
--	----

EKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
EK 1. Planlar ve Yansıtıcı Sorular.....	124
EK 2. Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan izin Belgeleri.....	127
EK 3. Kişisel Bilgi Formu.....	129
EK 4. Ölçek Kullanılacak Çalışmaya Ait Alınan Mail	130
EK5. Öğretmen Görüşme Formu.....	130

1. GİRİŞ

Problem Durumu

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde yapılan tüm çalışmalarının asıl amacı bireylerin yeni kazanımlar elde etmelerini sağlamaktır. Bireyi düşünmeye itecek ipuçlarının verilmesi elde edilecek kazanımların sayı ve niteliğini artıracaktır. İşte bu durumda insanın geçmişten gelen en kritik özelliklerinden olan merak duygusu devreye girmektedir. Merak duygusu insanlarda araştırma ve öğrenmeye yönelik davranışa yol açan duygunun adıdır. İnsan merakını gidermek için sürekli düşünme eğilimindedir. Nitekim Bacanlı ve Kurtça, (2020) çalışmalarında merakın insanı harekete geçirmede, edinilen bilgilerin hafızada tutmayı kolaylaştırmada, öğrenmelerin daha eğlenceli olmasında etkisini belirtmişlerdir. Merak ve öğrenme arasında anlamlı bir (Oudeyer, Gottlieb ve Lopes, 2016) ilişkinin var olduğu, merakın öğrenme aşkı olduğu (Cicero, 1839) bilinmektedir. Bu açıdan merak duygusu eğitimin başlangıcıdır denilebilir.

Düşünme harekete geçmenin planlanmasıdır. Dilekli (2019)' a göre düşünme harekete geçme, veri toplama, verileri inceleme, inceleme sonucunda elde edilen verileri değerlendirme ve bir sonuca varmayı kapsayan bir zihinsel süreçtir. Düşünmemiz sürekli bazen farkında bazen farkında olmadan devam eder. Farkında düşünebilmenin oranının fazlalığı bizi etkili düşünmeye ve düşünmeyi yönlendirmeye itmektedir. Düşünmenin zaman içindeki yolculuğu da etkili ve etkin düşünmeye rotalar çizmektedir. Bu kapsamda geçmişle günümüz arasındaki düşünme farklılıkları hep var olacaktır. Günümüz dinamik bir yapının oluştuğu, insanların daha fazla etkin düşünmeye gerek duyduğu ve kendini sürekli düşünme anlamında özgür hissettiği bir süreç yaşamaktadır (Eğmir, 2018). Dinamik bir yapıya sahip olan günümüzde düşünme esnasında acele sonuç bulma isteği, karmaşıklık, bulmak istenen amaçtan uzaklaşmış olma, yanlış sözcük seçimleri, ön yargılardan arınamama, hatalı kelime seçimleri ve kullanımı, kanıtlama eksiklikleri, akla uygun olmayan düşünme kalıpları, mantıksal olmayan çözüm önerileri gibi yapılanma elde edilecek bilgilerin niteliğini olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle seçilecek her veri kullanılacak her bilgi ve kavram etkin bir düşünme sistemi içerisinde değer kazanacaktır. Özgür iradenin ve fikirlerin kendini düşünmenin temasında bulacak öğrenci bilimsel ve analitik kavramlara ulaşacağı unutulmamalıdır (Şenşekerci ve Bilgin, 2008). İnsanlara ilginç gelen, merak

uyandıran üzerinden düşünmek her zaman zevkli gelmiştir. Bir düşünme türü olarak karşımıza çıkan eleştirel düşünme merak, açıklık, çok yönlülük, sorgulayıcılık, şüphecilik vb. boyutları her dönemde ilgi görmüştür. Bilişsel psikolojiden siyasete, felsefeden tarihe kadar birçok alanda son dönemlerde eleştirel düşünmenin gereklilikleri ve uygulamaları sergilenmiştir (Semerci, 2003). İşte bu şüphecilik bizi eleştirel düşünmenin sürecine yönlendirmektedir.

Eleştirel düşünme öğrencilerin hayata hazırlanmasında günümüzde kullanılabilecek en önemli beceriler arasındadır. Eleştirel düşünmede netlik, doğruluk ve adil fikirlilik, her şeyin özüne inmek için bir şevk, karşıt bakış açılarını sempatiyle dinlemek için en derin meseleler, zorlayıcı bir kanıt arama dürtüsü önemlidir (Commanger, 1988). Bilgilerin analiz edilmesi, sentezlenmesi ve değerlendirilmesinin yanı sıra etkili bir eleştirel düşünme sürecinde yanlış bilgilerin belirlenmesi, bilgi çarpıtma, önyargı ve tek taraflılıktan kaçınma gerekir. Hayat boyu öğrenmenin gerçekleştiği bir dönemde çelişkili bakış açılarıyla diyalektik veya diyalojik olarak akıl yürütme, empatik ve adil akıl yürütme en önemli husustur.

Öğrencileri geleceğin dünyasına hazırlayan okulların; her şeyden önce öğrencilerde eleştirel düşünme becerisini geliştirmesi gerektiği açıktır. Bu çalışmanın gerek odaklandığı konu gerekse de sahip olduğu yöntem açısından alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır. Bu çalışma sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımlarını onların görüşleri ve planları temelinde derinlemesine incelemektedir.

Öğretmenlerin yaklaşımları onların sınıflarında eleştirel düşünme becerisi öğretimini nasıl gerçekleştirdikleri üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu açıdan öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimi konusunda sahip olduğu yaklaşımlarının bilinmesi öğretmen eğitimi araştırmaları için oldukça önemli bir problem durum teşkil etmektedir. Öğretmenlerin yaklaşımlarının bilinmesi sınıflarda bu kapsamda yapılan etkinlikler konusunda öngörü gücü kazandırmaktadır. Öte yandan bu yaklaşımlar öğretmenlerin nitelikli bir eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusunda öğretmenleri daha nitelikli bir hale kavuşturmak için neler yapılması gerektiğini açık bir hale getirmektedir. Çünkü araştırmanın bulguları öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine ilişkin var olan durumlarının bir görünümünü sunmaktadır.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusunda var olan durumunun ortaya konması ve ortaya konulan durumun ideal uygulamalara ulaşma konusunda neler yapılması gerektiği konusunda öngörü kazanılması gerekliliği önemli bir problem oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde yaşanan yenilikler ve teknolojideki hızlı gelişmeler eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılmasının ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu becerilerin Milli Eğitim Bakanlığının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan tüm maddeler yanında özellikle 7. maddesindeki “Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler” tanımıyla da ifade bulan eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları yaşamın bir parçası olarak daha da değerli kılmaktadır. Öğrencilere bu becerilerin kazandırılması hayata hazırlıklı başlamalarını sağlayacaktır. Şüphesiz ki bu becerilerin kazandırılmasında öğretmen anahtar role sahiptir. İlkokulda öğrencilerin yaşama dair deneyim ve beceriler kazanmaları en temel amaçlardandır. Bu becerilerden biri de eleştirel düşünme becerisidir. Mantıklı kararlar verebilen, sorunlara doğru cevaplar üretebilen ve yaşama dair olumlu kararlar alabilen bireylerin yetiştirilmesi eleştirel düşünme becerisi kazanmış bir yapıyla olanaklıdır. Çağdaş eğitimin bir parçası olan eleştirel düşünmenin iyi bir plan dâhilinde sunulması gerekmektedir. Öğretmenlerin daha adaylık sürecinden başlamak üzere eğitimlerinin her kademesinde alacağı eleştirel düşünme yetkinlikleri ile kendini bu yönde geliştireceği çalışmalarla bu becerilerin kazandırılmasında kilit bir görev üstlendikleri unutulmamalıdır. Öğretmenlerin yapacakları sınıf içi etkinlikler, davranış biçimleri, hal ve hareketleri, öğrencilerde oluşturacakları rol modeller, sınıf içinde oluşturulan sorgulayıcı bir ortam ile öğrencilerde eleştirel düşünmenin sürecini başlatacaklar ve devam ettireceklerdir. Bu araştırma öğretmenlerin bu belirtilen özelliklere sahip olup olmadıklarının belirlenmesinde bir yol gösterici olacaktır.

21. yüzyılda hızla gelişen bilgi ve teknolojiye ayak uydurabilmek, uyumlu ve esnek olabilmek adına eleştirel düşünme becerisine daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Üst bilişsel süreçlerin kazandırılması, bilişsel modellerin ve düşünme biçimlerinin kazandırılması ile sağlanmaktadır (Dwyer, Hogan ve Stewart, 2014). Fernandi, Firman ve Rusyati (2017) 21. yüzyılın ihtiyaç duyduğu becerilerin başında eleştirel düşünme

ve problem çözüme geldiğini ifade etmiştir. Fikirleri iyi düzeyde incelemek ve irdelemek gereklidir. Öğrencilerin iyi ve doğru kararlar almaları da bilişsel süreçler ve eleştirel bakış açısını vurgulamaktadır. Üretmeye odaklanan, somutlaştıran, bilgiyi nasıl kullanması gerektiğini bilen, kavramlar kullanan, yorumlar yapıp çıkarımlarda bulunan, net sonuçlar sağlayan bir yapı kurulmalıdır.

Bu bağlamda çalışmanın önemi kısaca:

Eleştirel düşünmenin yeni çağın getirdiği düşünce biçimlerinden birisi olması. Problem çözmenin anahtarlarından biri olması. Problem çözüme olarak eleştirel düşünme "sonuca ulaşmada kullanılan kriterler, alternatifleri tanımlama ve seçme" olarak tanımlanmaktadır (Özden 1998). Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisinin öğretimin kritik bir öneme sahip olmaları. Bu açıdan öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisinin öğretimi konusundaki yaklaşımlarının ortaya konması önem taşımaktadır. Bu çalışma sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımlarını onların görüşleri ve araştırma kapsamında geliştirmiş oldukları planları temelinde derinlemesine incelemesi açısından önemlidir. Araştırma bulguları katılımcılardan elde edilen görüşler temelinde eleştirel düşünme becerisini nasıl tanımladıkları, gerekçelendirdikleri, bu becerinin öğretiminde yaşadıkları güçlükleri ne olarak gördükleri ve öğretim sürecinde hangi yöntem teknik ve stratejilerin kullanılması gerektiğini düşündüklerini incelemeyi mümkün kılmaktadır. Şüphesiz bu bulgular öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirdikleri eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik öngörü gücü kazandırmaktadır. Öte yandan katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimi üzerinde araştırma kapsamında hazırlamış oldukları planlar ile eleştirel düşünme becerisinin öğretimine ilişkin katılımcıların var olan zihinsel yapılarının incelenmesi mümkün olmuştur. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik olarak hazırlamış oldukları planlardan katılımcıların eleştirel düşünme öğretiminde kullandıkları yöntem ve tekniklerin öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütlerinin, sınıflarında eleştirel düşünmenin geliştirmesine yönelik gerçekleştirecekleri çalışmaların ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütlerinin neler olduğunu incelemek mümkün olmuştur. Bu sayede öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde

yer verdikleri uygulamalar kadar yer vermedikleri uygulamalara ilişkin değerlendirmelerde bulunmak m¼mk¼n olabilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Yaşadığımız y¼zyıl her alanda yeniliklerin yaşandığı bir y¼zyıldır. Öğrencilerimizin eleştiren, sorgulayan, problem çözen, kendini ifade edebilen bir yapıya sahip olmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme öğretimi konusunda sahip oldukları yaklaşımların bilinmesi onların sınıflarında gerçekleştirdikleri öğretimin niteliği konusunda öngörü sağlayabilir. Bu açıdan bu araştırma ile ilkokullarda eleştirel düşünme becerisi öğretimi kapsamında neler yapıldığına ilişkin araştırmanın katılımcıları temelinde bir görünüm ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretime yönelik yaklaşımları öğretmenlerin görüşleri ve araştırma kapsamında geliştirmiş oldukları planlar temelinde nasıl bir görünüme sahip olduğunu incelemektir. Araştırma soruları ve alt soruları aşağıda verilmiştir.

Problem C¼mlesi

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisinin öğretimi konusunda yaklaşımlarının incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretime yönelik yaklaşımları onların görüşleri temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?

Katılımcılar eleştirel düşünme becerisini nasıl tanımlamaktadır?

1. Katılımcılar eleştirel düşünme becerisi öğretimini nasıl gerekçelendirmektedir?
2. Katılımcılara göre eleştirel düşünme becerisi öğretiminde karşılaşılan güçlükler nelerdir?
3. Katılımcılar eleştirel düşünme becerisi öğretiminde planlamayı nasıl gerekçelendirmektedir?
4. Katılımcılar eleştirel düşünme becerisi öğretimini ne sorunu olarak görmektedir?
5. Katılımcılar eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilecek yöntem- teknik ve stratejileri neler olarak açıklamaktadır?

Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımları geliştirdikleri planlar temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?

1. Katılımcıların eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve teknikler nelerdir?

2. Katılımcıların eleştirel düşünme planlarında öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütleri nelerdir?

3. Katılımcıların eleştirel düşünme planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirmesine yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalar nelerdir?

4. Katılımcıların eleştirel düşünme planlarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütü nedir?

Sınırlılıklar

Araştırma, 2022-2023 Eğitim Öğretim yılı, sınıf öğretmenleri ve Ordu ilindeki ilkokullar ile sınırlıdır.

Kavram Olarak Düşünme

Düşünme istendik veya rastlantısal olarak bir fikir elde etme ile sonuçlanan bilişsel bir süreçtir. Özellikle felsefe alanında yapılan düşünme üzerine çalışmalarda Aristoteles'in belirttiği anlamıyla düşünme, insanı hayvanlardan ayıran en önemli niteliktir. Tales'in evrenin yaratılışını, doğanın kaynağını sorgulaması aslında düşünmeye itilmesinin başlangıcıdır. Yine Parmenides, Herakleitos, Anaxagoras, Empedokles, Leukippos ve Demokritos gibi filozofların bilme fenomeni üzerine düşünmüşlerdir. Platon düşünme eyleminin oluşması için bir varlığın olması gerektiği ve bu varlık üzerine düşünme eyleminin gerçekleşeceğini belirtmiştir. Descartes 'düşünüyorum öyleyse varım' önermesinin, düşüncelerini sırayla yürüten bir kimsenin karşısına çıkan hakikatlerin ilki ve en kesini olduğunu söylediği zaman, bundan dolayı, önceden düşüncenin, kesinliğin, varlığın, düşünmek için var olmak gerektiğinin ve buna benzer diğer şeylerin bilinmesi gerektiğini inkar etmedim" (Descartes, 1988: 10). De Bono (1978) düşünmeyi bir anlama karar vererek, planlar yaparak, sorgulayarak, zihinde oluşacak karışıklığı giderecek şekilde sonunda başarı sağlamak olarak tanımlar. TDK (2019) düşünmeyi duyum ve izlenimlerden,

tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu, karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi olarak tanımlamaktadır.

İnsanlar alt düzeyde düşünme ile başlayan süreçte sıralama düşünme ve bu sırada anlama ve uygulama ve peşinden analiz ve uygulama ve yaratma ile son bulan bir aşama seyrederek. Bunlardan düşünme becerileri eğitimin temelidir. Düşünme öğrenmenin düzeyini, hızını, ve etkililiğini belirlemektedir. İşte bu sırada devreye üst düzey düşünme becerileri girmektedir (Tanujaya, Mumu ve Margono, 2017). Üst düzey düşünceler de eleştirel bir yapının oluşmasında vazgeçilmezdir.

Tüm yaşam boyunca elde edilen deneyim ve tecrübeler ışığında zihinsel süreçlerin işletildiği ve bir karara varıldığı görülmektedir. Eğmir'e (2018) göre düşünmek, çeşitli şekilde tasarlayabilmek, hatırlatma ve hatırlamak, zihnen araştırmak ve düşünmek, kıyaslamak, çeşitli bağlantılar ve biçimler kurmak ve tüm bunların sonucunda bir sonuca varmak ve karşılaştırmaktır. Düşünmek bir diğer boyutuyla durağan olmayan aktif bir süreçtir. Düşünme esnasında sürekli bir arama, karşılaştırma, bağlantılar kurma gibi bir çok faaliyeti içinde barındıran zihinsel aktiviteler yapılmaktadır. Asıl ulaşılmak istenen amaç ikna edici bir sonucun elde edilmesi, net bir sonuca ulaşabilme ve bunları yaparken de her duruma uygun alternatifler geliştirme söz konusudur.

Davranışların çıkış noktası da yine düşünceye varmaktadır. Bilgi, kültür oluşturmada zihinsel süreçlerin kullanımı yani düşünme eylemi yerini almıştır. Burada dil düşünce ilişkisi de bulunmaktadır. Düşünmenin en önemli süreçlerinden biri mantık yürütmedir (Yılmaz, 2021). Düşünme esnasında olayların ve durumların belirli bir süreç dahilinde belirli bir anlamlandırma yapabilmek için belirli bir amaca yönelik aktif, bilişsel yapının çalışması yer almaktadır. Düşünme önceki yaşanan olaylardan alınan deneyimler, yeni karşılaşılan duruma anlam kazandırılması, bilişsel olarak karar verme, problemi belirleme ve çözme, bir karara varma ve harekete geçme eylemlerini içermektedir. Yapılandırmacı bir anlayışla düşünme esnasında durumları değerlendirme, birbirleriyle ilişkilendirme, sentezleme ve yeni bir düşünsel sonuç elde etme işlemlerini gerçekleştirdiği için aktif bir süreç içermektedir.

Düşünme için belirli bir problemin, bir kafa karışıklığının, bir soru işaretinin oluşması gerekmektedir. Düşünme, bireyi iç ya da dış etmenler bakımından rahatsız eden,

bireyin fiziksel ve psikolojik dengesini bozan olayların giderilmesi için girişilen kasıtlı zihinsel davranışların tümü olarak tanımlanabilir (Kazancı, 1989). Karşılaşılan probleme çözüm bulmak adına zihinsel süreçlerin bir denge oluşturabilmesi için özümseme, bilgiyi işleme, analiz etme gibi faaliyetler uygulanmaktadır.

Düşünme bilişsel süreci zihnimizden geçenleri çözdüğümüz, sonuca kavuşturduğumuz kısımdır. Mühim olan bu sürecin farkında olup süreci kontrol altına alabilmemizdir. Bu eylem edinimlerimizin konusunu düzene ve anlama indirgeyen bir biçimlendirici güçbilgimizin nesnelere özne olarak kendimize ait kılmak ya da tanıdık bir kelime kullanmak, aldığımızın önceki düşünce halimizin özüne sindirilmesidir (Paul ve Elder, 2007). Paul ve Elder (2001) bir soruna cevap bulmak, bir soruyu cevaplamak, bir problemi çözmek için düşünmeye başlanır, bakış açımızın ve tecrübelerimizin etkisiyle belirli teoriler oluşturup sonuca varılır. Şimdiye kadar bilinmeyen fikirler, ancak zihnin enerjik ve eşzamanlı eyleminde ve üzerine akın eden düşünme ile gerçekleşir.

Günümüzde artık sadece düşünmek değil iyi ve etkili düşünmek giderek önemini arttırmıştır. Özgür düşünme, eleştirebilme ve olayları yorumlama gücü ile düşünme yeni teknolojik çağda etkili hal almıştır. Toplumsal hareketliliğin arttığı, beklentilerin daha fazla olduğu, sosyal alanda gelişmelerin yaşandığı, demokrasinin öneminin kavranması gibi durumlar düşünme faaliyetinin hızlanmasına ve çok boyutlu düşünmeyi gerekli kılmıştır.

Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimi

Öğrencilerin düşüncelerini sağlamak için merak uyandıran sorular sormak, merakını çekecek uygulamalara yer vermek gerekir. Bu merak öğrenciyi düşünmeye, araştırmaya itecektir. Yapılacak etkinlikler öğrenci düzeyine uygun olmalıdır. Düşünme yaşamın her alanında yer alacak şekilde öğretmen tarafından planlanmalıdır. Düşünmenin bir amacı bir gayesi olmalıdır. Sorulara çözüm bulmayı, kafa karışıklığını gidermeyi sağlayıcı amaçlı düşünme olmalıdır. Üstündağ, (2003) göre öğrencilerin bazı konularda hevesli olmasına rağmen, konunun öğrencinin ilgisini çekmemesi, ön çalışma eksikliği, sınıfın kalabalıklığı, kısıtlı ders saati gibi faktörler öğrenmenin kalıcılığını kısıtlamaktadır.

Akıl yürütme, analitiklik ve bilimsel yöntemler düşüncenin yapısını geliştirmiştir. Fahim ve Eslamdoost' a (2014) göre eğitim ortamında sınıf etkinliklerinin yoğunlaştırılması eleştirel düşünmenin gelişimine katkı sağlamıştır. Üst bilişsel yetenekler ve üst bilişsel düşünme anlayışının gelişmesine aracılık etmiştir. . Bu da öğrencinin kendi düşüncesinin farkına varmasını ve bilgisini kontrol etmesini sağlamıştır. Öğrencilerin farkında oldukları yaşantı ve gerçeklerin bir neticesi olarak öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirdi. Bu sürecin eğitim ortamına aktarılması akıl yürütme, bilgi, kavrama, uygulama analiz, sentez, değerlendirme aşamaları ile sağlandı. Arend'e (2009) göre her disiplinde eleştirel düşünmeye ihtiyaç vardır. Öğrencilerin derin düşünebilmesinin sınıf ortamına entegre edilebilmesi için yeni yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Özellikle yüksek öğrenimde eleştirel düşünme kaçınılmazdır. Çeşitli çevrim içi tartışmalar dahi öğrencilerin eleştirel bakış kazanmaları ve öğrenciler arasındaki eleştirel düşünmeyi olumlu etkilemektedir.

Eleştirel düşünmenin öğretiminde dört yaklaşım bulunmaktadır (Vural ve Kutlu, 2005):

(1) Konu Tabanlı Eğitim Yaklaşımı: Glaser (1984) ve McPeck (1981) savundukları bu yaklaşım, öğretilmesi planlanan içerik birimi ile birlikte eleştirel düşünmenin de öğretilmesini öngörmektedir. Bu yaklaşımda eleştirel düşünmenin ilkeleri ve kuralları açık bir şekilde, içerik birimine paralel olarak öğrencilere verilmektedir.

(2) Konuya Entegre Etme Yaklaşımı: Bu yaklaşım birinci yaklaşıma benzemekle birlikte, içerik birimi ve eleştirel düşünme ilke ve kurallarını bütünleştirmeyi önermektedir. Ancak bu kurallar ve ilkeler açık bir şekilde verilmemektedir.

(3) Genel Yaklaşım: Konu tabanlı öğretimden tamamen farklı biçimde yapılandırılmıştır. Eleştirel düşünme becerileri okulda verilen ders içerikleri dışında (non-school context) bir içerik temel alınarak geliştirilen, beceri temelli program niteliğindedir. Kruse ve Prensessen (1987) ve Sternburg ve Bhana (1986) bu yaklaşımın savunucularıdır.

(4) Karma Yaklaşım: Ennis (1989) ve Perkins ve Solomon' un (1989) da benimsedikleri bu yaklaşım hem konu tabanlı yaklaşım hem de genel yaklaşımın birlikte kullanılmasını öngörmektedir.

Eleştirel düşünme, beceri ve mizaç boyutları olan bir düşünme biçimidir. Gerekli argümantasyon ve tartışma yöntemi eleştirel düşünmeyi biçimlendirecektir. Argümantasyon güçlü bir şekilde kavramın doğru ve tam anlaşılmasını sağlamaktadır. Eleştirel düşünme becerileri analiz, sentez, değerlendirme gibi üst düzey düşünme gerektiren beceriler içermektedir. (Hasnunidah, Susilo, Irawati ve Suwono, 2020). Öğrencilerin akıl yürütme, üstbiliş, iletişim ve düşünme becerilerini geliştirmek için etkinlikler gereklidir.

Eleştirel düşünme süreçlerinde ve öğretiminde gerekli olan becerilerin yer alması gerekmektedir. Bu beceriler kişinin eleştirel düşünmesinin çizgilerini belirlemektedir. Eğmir ve Ocak (2018) eleştirel becerilerin farklı zihinsel süreçlerin ve değerlendirmelerin biraraya gelmesiyle bütünleşik bir beceri olduğunu belirtmişlerdir. Eleştirel düşünmenin oluşturulmasında bir çok etmen bulunmaktadır; okul ortamı, çevre faktörü, sınıf öğretmeni faktörü, sınıfta eleştirel düşünceyi geliştirici bir ortamın varlığı, aile yapısı, ders programlarının uygunluğu, uygun ipucu gerektirici çalışmalar sayılabilir.

Eleştirel düşünme bir konu, bir çalışma, bir olgu üzerinde mantıklı olma, tutarlı davranabilme, olası her durumu göz önüne alarak şüpheli olma, konu ile ilgili derin düşünebilme, problemleri görebilme ve çözüm üretebilme, değişime açık olma kavram ve becerilerine sahip olmayı gerektirir. Yeri geldiğinde kendini sorgulayabilme, güçlü ve zayıf yönlerini belirleme, görüş ve öneriler çerçevesinde esnek ve değişebilir yapıya sahip olma, gerekirse fikirlerini yeniden düzenleme yoluna gitmeyi sağlayabilmelidir. (Aybek, 2007). Eleştirel düşünme kafa yorma, algılama, analiz, sentezleme ve değerlendirme gibi süreçler içermektedir (Aydın ve Pehlivan, 2019) Bilimsel ve analitik düşünmenin, teknolojik ve bilgi gelişimlerinin hızla ilerlediği bilgi toplumu kabul ettiğimiz ve alınan her bilginin sorgulandığı, bağımsız kararlar verildiği, farklı bakış açıları ile özerk düşünmenin yoğunlaştığı dünyamızda bu sorgulamaların yapıldığı bir ortamda kabul gören en temel disiplin eleştirel düşünmedir.

Kavram Olarak Eleştirel Düşünme

Hayatın her yönüyle şekillendirilmesi seçeneklerden hangisinin bize uygun olduğu, sabah ne yenir, hangi elbiseler giyinilir, hangi taşıyla işimize gidilir, alışveriş sırasında nelere öncelik verilir gibi bir çok konuda farklı kararlar vermek gerekmektedir.

Eleştirel düşünme, çeşitli zihinsel çalışmalardan oluşan düşünme, sorgulama ve karar verme bölümlerinden meydana gelmektedir (Kazancı,1989). Karar verirken bir seçim yapmak ve bu seçimi yaparken etkili bir zihinsel süreç yaşamak ve bunun sonunda kesin bir karara varmak gerekir. Çünkü bu süreçlerde insan olarak mantıksal bir doyum yaşanması ve verilen kararların bizi mantıklı bir yola götürmesi amaçtır. Eylemlerimizi başlatan kararlarımızın mantık çerçevesinde şekillenmesi ve verilen kararların incelenmesi doğru veya yanlışla ulaşılması ve sonunda alınan kararın ikna etmesi gerekmektedir.

Eleştirel düşünme karmaşık bir süreç içermektedir. Bu bağlamda eleştirel düşünmenin öğretilmesi de karmaşıklığını korumaktadır (Gündoğdu, 2009). Eleştirel düşünme süreçlerinin öğretiminde genel yaklaşım, dolaylı veya doğrudan yaklaşım ve karma yaklaşım yer almaktadır. Yine öğretmenlerin konuya yönelik donanıma sahip olmaları, eleştirel düşünmeye yönelik beceri ve meslek bilgisine sahip olması ve üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerekir (Polat, 2014). Eleştirel düşünme öğretiminde öğretmenlerin üstlendiği roller çok önemlidir. Öğretmen eleştirel düşünme süreçlerine hâkim olmaya ve esnek düşünmeye karşı dirençli ise eleştirel düşünmenin öğretimi de o derece zor olacaktır.

Eleştirel düşünme yansıtıcı, standartları olan, gerçekçi, mantıklı olma gibi özellikler içermektedir. Sorular sorma, cevaplar için akıl yürütme ve alınan cevaplara inanabilme süreçleri içermektedir (Nosich, 2018). Eleştirel düşünebilmek için öncelikle kendi düşüncelerimizin, kendi inançlarımızın, kendi algılayış biçimlerimizin farkında olmamız gerekmektedir. Eleştiriye açık olmak için öncelikle kendimizi tanıyan ve kendi bilişsel süreçlerimizin farkında olan ben merkezlikten, sosyal grupların etkisinden uzak bir yapı sağlanmalıdır (Aydın ve Pehlivan, 2019).

Eleştirel düşünmenin amaçlı, öz düzenleyici yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarsama ile sonuçlandığı bilinmektedir. Eleştirel düşünme kanıtsal, kavramsal, metodolojik, ölçütsel veya bağlamsal bir düşüncedir. Eleştirel düşünmede meraklı, bilgili, mantıklı, açık fikirli, esnek, değerlendirmede tarafsız, kişisel önyargılarla yüzleşmede dürüst, ihtiyatlı olmak gerekir. Eleştirel düşünür yeniden düşünmeye istekli, sorunlar hakkında net, karmaşık konularda düzenli, ilgili bilgileri aramakta gayretli, kriterlerin seçiminde makul, araştırmaya odaklanmış ve araştırma kadar kesin

olan sonuçları arama konusunda ısrarcıdır (Facione, 1990). Sebep aramak, bilgi sahibi olmaya çalışmak, güvenilir kaynaklar kullanmak ve bahsetmek toplam durumu göz önünde bulundurarak, düşüncelerini ana konu ile ilgili tutarak asıl veya en temel kaygıyı akılda tutarak, alternatifler aramak, açık fikirli olmak, pozisyon almak ve pozisyon değiştirmek, kanıt ve nedenler bunu yapmak için yeterlidir (Bayram, 2015). Açıklama ve meydan okuma, bir kaynağın güvenilirliğini yargılama, gözleme ve yargılama tündengelimler, tümevarımları teşvik etme ve yargılama, değer yargıları yapma ve yargılama, terimleri tanımlama ve tanımları yargılama, varsayımları belirleme, bir eyleme karar verme, ve başkalarıyla etkileşim eleştirel düşünme kavramları gerektirir.

Eleştirel düşünme, bir konu ile ilgili mantıklı, sorgulayıcı, çeşitli zihinsel süreçlerden geçirerek, derin düşünme biçiminde meydana gelen bunun neticesinde karar vererek düşünmeyi kontrol altında tutarak kendi düşüncelerinin farkında görüşe açık bir düşünmedir (Gündoğdu, 2009). Cevizci'ye (2015) göre, "Eleştirel düşünme her şeyden önce hemen her alanda problem görebilmeyi, soru sormayı, söz konusu problem ve soruları olabilecek en açık şekilde ifade etmeyi ihtiva eder."

Matthew Lipman'n deyiimiyle: "Eleştirel düşünme, iyi bir yargıya götüren becerili ve sorumlu bir düşünmedir, çünkü içinde bulunduğu bağlama duyarlıdır, kriterler üzerine kurulur ve kendini düzeltici bir yapıya sahiptir. Robert Ennis'e göre eleştirel düşünme "neye inanacağımıza veya ne yapacağımıza karar vermeye odaklanmış mantıklı yansıtıcı bir düşünmedir."

Eleştirel düşünme, problemlere verilen yanıtları formüle etmek için durumları, fikirleri ve bilgileri belirleme, analiz etme ve değerlendirme yeteneğidir. Uluslararası Eleştirel Düşünme Merkezi (The Foundation for Critical Thinking) eleştirel düşünmeyi şöyle tanımlamaktadır: "Eleştirel düşünme, bir inanç ve eylem rehberi olarak; gözlem, deneyim, düşünce, muhakeme ya da iletişim ile toplanan veya oluşturulan bilginin etkin ve ustaca kavramsallaştırılması, uygulanması, analiz edilmesi, sentezlenmesi ve/veya değerlendirilmesinin entelektüel olarak düzenlendiği bir süreçtir (Akt. Aydın ve Pehlivan, 2019). Yine Robert Ennis'e (1964) göre eleştirel düşünme: "Eleştirel düşünme neye inanacağımıza veya ne yapacağımıza karar vermeye odaklanmış mantıklı yansıtıcı bir düşünmedir."

Matthew Lipman' a (1995) göre ise eleştirel düşünme: 'Eleştirel düşünme, en iyi yargıya götüren becerili ve sorumlu bir düşünmedir, çünkü içinde bulunduğu bağlama duyarlıdır, kriterler üzerine kurulur ve kendini düzeltici bir yapıya sahiptir.'"(Akt., Nosich, 2018). Öğrenme ve yenilik becerileri, öğrencilerin bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirip aktarabildiği 21. yüzyıl iş gücü için çok önemlidir.

Üst biliş yani kişinin kendisi hakkında düşünmesi de eleştirel düşünme için olmazsa olmazdır. Öz yönetim ve düşünme süreçlerini kontrol etme öğrencilerin düşünme becerileri, öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirmenin bir yolu olarak ele alınabilir (Wongsila ve Yuenyong, 2019). Belecina ve Ocampo'e (2018) göre eleştirel düşünme gözleme dayalı bilgilerin analiz, sentez, yansıma, deneyim, akıl yürütme ve değerlendirme süreçlerinden geçerek kavramsallaştırıldığı entelektüel bir disiplindir. Eleştirel düşünmede analiz, sentez, problem tanıma ve problem çözme, çıkarım ve değerlendirme gibi üst düzey düşünceler yer almaktadır. Bu haliyle eleştirel düşünme üst düzey analitik beceriler kullanmaktadır. Öğrencilerde problem çözme becerilerin kazandırılması eleştirel düşünmenin gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

Küresel rekabetin yoğun olduğu bu çağda eleştirel düşünme becerileri öğrencilerin sahip olması gereken becerilerdir. Çünkü eleştirel düşünme günlük hayattaki temel becerilerimizden biridir (Elisanti, Sajidan ve Prayitno, 2018). Eğitimin kişinin kişisel yetenek ve becerilerinin gelişimini sağlaması adına eleştirel düşünmenin gelişimi önemlidir. Bilimin kritik süreçlerinden biri de kritik düşünmedir. Günlük hayatta her zaman karşı karşıya kaldığımız durumlar aslında eleştirel düşünmenin kullanıldığı alanlar olmalıdır. Öğrencilerin en alt seviyeden itibaren ilkokul yıllarında da eleştirel düşünmenin basamaklarını tırmanması eleştirel düşünme eylemi için gerekmektedir.

Aybek, (2006) eleştirel düşünme becerilerini şu şekilde sıralamıştır:

Eleştirel Düşünme Becerileri

A) Duyuşsal Stratejiler (Beceriler)

1. Bağımsız düşünme,
2. Ben merkezli veya toplum merkezli iç görüşler geliştirme,
3. Adil ya da tarafsız düşünme,

4. Duygu ve düşünceler arasındaki ilişkiyi anlama,
5. Ön yargılı olmama-yargıyı geciktirme
6. Sorgulama cesareti geliştirme
7. İyi niyetli ve dürüst düşünme
8. Düşünme azmi geliştirme
9. Düşünme becerisine güven duyma

B) Bilişsel Stratejiler (Beceriler)

10. Geçerli ve geçersiz genellemeleri farketme,
11. Öğrendiklerini tranfer etme
12. Kendi görüşlerini geliştirme
13. Çeşitli sorun, sonuç veya inançları açık hale getirme,
14. Çeşitli kavramları açık hale getirilmesi ve analiz edilmesi
15. Değerlendirme için ölçüt geliştirme
16. Bilgi kaynağının güvenilirliğini sorgulama
17. Sorunu derinlemesine inceleme
18. Görüşleri analiz etme ve değerlendirme
19. Çözüm üretme ve değerlendirme
20. Eylem ve politikaları analiz etme ve değerlendirme
21. Eleştirel okuma
22. Eleştirel dinleme
23. Disiplinlerarası ilişki kurma
24. Soru sorma
25. Farklı görüşleri kıyaslama
26. Diyalektik düşünme
27. İdeal ile gerçeği birbirinden ayırtma

28. Eleştirel sözcük dağarcığı kullanma
29. Önemli olan benzerlik ve farklılıkları tesbit etme
30. Varsayımları inceleme ve değerlendirme
31. Sorunla ilgili olan ve olmayan olguları ayırtetme,
32. Akılcı yorumlar yapma
33. Kanıtları ya da verileri açıklama ve değerlendirme
34. Tutarsızlık ya da çelişkileri fark etme
35. Doğurguları ve sonuçları keşfetme

Eleştirel Düşünme Süreci ve Tutumlar

Her bir uzmanın yıllarca yapılan araştırmalar ve çalışmaları neticesinde varmış oldukları bu tanımları da düşünerek eleştirel düşünmenin yansıtıcı, gerçekçi, üretici, standartları olan, mantıklı düşünmeyi gerektiren, negatifliği olmayan, duygusuzluk içermeyen, basmakalıp ve korku içermeyen bileşenleri kapsadığı görülmektedir (Nosich, 2018). Eleştirel düşünen, kendilerine karşı dürüst davranan, sınırlarının ve hatalarının farkında olan, sorun ve tartışma gerektiren konuları heyecanlı bulan, anlamak için meraklı, nitelikleri sağlayacak bilişsel bir yapıya sahip olmak eleştirel düşünmenin zihinsel disiplini açısından önemlidir (Ruggiero, 2011)

Argüden'e (2005) göre eleştirel düşünme yeteneğinin adımları şunlardır:

- İlk basamak problem belirlemek, çözümlenecekler veya çözümlenemeyecekleri belirlemek ve böylece belirsizliği ortadan kaldırmaktır.
- İkinci basamak, bilgiye yeterince hakim olunup olunmadığını belirlemek, sahip olunamayan kısımları nasıl gidereceğini sorgulamaktır.
- Üçüncü basamak şekil ve teorik modellerle ilgili uygun ve uygun olmayan kısımları değerlendirebilmek.
- Dördüncü basamak verilen bilginin ve tüm kavramların ifadelerinin tüm kişilerce paylaşılmasıdır.
- Beşinci basamak elde edilenlerden çıkarımlar yapabilmektir.

- Altıncı basamak değerlendirme aşamasında çeşitli ve alternatif teknikler kullanılmaktadır.

- Yedinci basamak elde edilen kararın ne derece güçlü gerekçelere bağlı olduğunun değerlendirilebilmesidir. Eleştirel düşünme, bilgiyle nasıl karşılaştığımız ve onunla nasıl ilişki kurduğumuzla ilgilidir. Hayal gücü ve yaratma yoluyla yeni ve benzersiz olasılıklar aramak gerekir (Hammersley, Hanley ve Hanley, 2016). En yüksek eleştirel içgörü seviyelerinde çalışmak, öğrencilerin toplumun aydınlanmış, anlayışlı, eleştirel dönüştürücüleri haline gelmelerini sağlar. Birey, belirli bir çevrede eleştirel bir yönelimi sürdürmenin ne anlama geldiğini yeniden kavramsallaştırabilir.

Eleştirel düşünmek, bilgiyi kavramak, onu titizlikle incelemek, şüpheliğe tabi tutmak, karşıt görüşlerle karşılaştırmaktır. Bilgiye şüpheli bir bakış olarak, bilginin inşası olarak, bilginin dikkatli bir okuması olarak eleştirel düşünmeye gerek duyulmaktadır (Bekbayeva, Galiyev, Albytova, Zhazykbayeva ve Mussatayeva, 2021). Eleştirel düşünmede gerekli olan unsurlardan planlılık, esneklik, devamlılık, değişime açık olma, farkındalık, zihinsel karmaşıklıklar, düşüncelerin çakışması, sıkça sorular sorma eleştirel düşünme potansiyelinin temel kaynaklarına katkı sağlamaktadır (Semerci, 2003). Eleştirel düşünen birey eni fikirleri birden çok kaynaktan inceleme yeteneklerine sahip olmalıdır. Eleştirel düşünme gibi hayati becerilerin geliştirilmesi için eğitim ortamının iyi düzenlenmeside gereklidir.

Özden (2020) eleştirel düşünmenin beş ana kuralını şu şekilde sıralamıştır:

- 1-Tutarlılık: Tezatlıkları eleme
- 2-Birleştirme: Düşünceyi bütünüyle ele alma
- 3-Uygulanabilme: Modele uygulama
- 4-Yeterlilik: Sağlam sonuçlara varma
- 5-İletişim kurabilme: Alınan veriyi çevreye aktarabilme

Eleştirel Düşünmeyi Öğrenmeyi Halpern (2014) çalışmasında şöyle ifade etmiştir: Eleştirel düşünme öğretimi dört bölümden oluşmaktadır (Dört Parçalı Bir Model)

1. Eleştirel düşünme becerilerini açıkça öğrenin.
2. Çabalı düşünme ve öğrenme eğilimini geliştirin.

3. Öğrenme etkinliklerini, bağlamlar arası aktarım olasılığını artıran yollarla yönlendirin (yapı eğitimi).

4. Üst bilişsel izlemeyi açık yapın.

Eleştirel düşünme genel bir düşünme becerisi, yansıtıcı, yaratıcı, demokratik, bilimsel ve dil becerilerini geliştiricidir. Filiz (2014) çalışmasında bireyin eleştirel düşünce yapısına ulaşabilmesi için bireyin düşünce sürecinin farkındalığı, karşısındakilerin süreçlerini inceleyebilme ve öğreneni güncel hayatta kullanabilme (kullanılabilirlik) özelliklerine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca çalışmasında eleştirel düşünmenin mümkün kılınabilmesinin bağımsız, sorgulayan, aktif, farklı düşünce ve görüşe sahip olunması gerektiğini vurgulamıştır.

Açık fikirlilik ve çeşitliliklerin farkına varmaya yarayan eleştirel düşünme biçimi düşünen kişinin anlamadaki boşlukları gidermesi ve neyin ne olduğunu belirlemesiyle devam eder. Bu süreçlerde Benjamin Bloom' un taksonomisi ilk süreçtir. Bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme basamakları öğretmenler tarafından kullanılmaktadır (Xu, 2011). Eleştirelceği durumları daha mantıklı sunmaya başlayacaktır. Sonuç ve varsayımlar üzerinde daha güvenilir bilgi üretebilir. Bulacağı sonuçlarda delilleri kullanacaktır.

Eleştirel düşünmenin problem çözme çalışmaları ile daha da gelişebileceği belirtilmiştir. Su, Ricci ve Mnatsakanian, (2016) eleştirel düşünmenin matematik öğretimindeki rolüne değinirken akıl yürütmenin, mantığın ve geçerliliğin öneminden bahsetmiştir. Üst bilişin gelişimi içinde problem çözerken öğrencilerin düşünme ve akıl yürütmenin üst seviyelerine çıktıkları görülmektedir. Yaratıcılık ve esneklik sonucunda mantıklı kararlar verebilen ve problemleri mantık çerçevesinde çözen bireyler ortaya çıkmaktadır. Eleştirel düşünme, öğrencileri yeni şeyler aramaya teşvik ederek yaratıcı problem çözme seçeneklerini geliştirebilir.

Critical Thinking Skills in Education and Life Retrieved from (Eğitimde ve Yaşamda Eleştirel Düşünme Becerilerinin Getirdiği Kaynaklar) da belirtildiği gibi yanlış anlaşılmaları önlemek için eleştirel ve mantıklı düşünmeye ihtiyacımız vardır. Eleştirel düşünmede ne yapılması gerektiği noktasında yansıtıcı bir arayış vardır. Entelektüel alçakgönüllülük, cesaret, empati, bütünlük, azim, akıla inanç, dürüstlük, açıklık, doğruluk, kesinlik, uygunluk, derinlik, genişlik ve mantık Linda Elder ve

Richard Paul' a göre eleştirel düşünmenin özelliklerini içermektedir. Yılmaz da (2020) belirttiği gibi eleştirel düşünme her yetenekte olduğu gibi geliştirilmesi zaman içinde gerçekleşen süreçleri kuramsal süreç, kendi farkındalığı ve bunu uygulaması ve öğrenilenlerin davranış haline getirilmesi gereken bir sıralama gözetir.

Eleştirel Düşünürün Özellikleri

Her karar vericinin iyi, mantıklı ve etik kararlar verme yeteneği, büyük ölçüde eleştirel düşünme yeteneklerine bağlıdır. Eleştirel düşünme gerçeği yargıdan, inancı yargıdan ayırt etme yeteneği olmalıdır (Freely ve Steinberg, 2009). Eleştirel düşünürler, daha iyi bilgi kullanıcıları ve aynı zamanda daha iyi savunuculardır. Fikirleri analiz etmek, eleştirmek ve savunmak, tümevarımsal ve tümdengelimli bir şekilde akıl yürütmek ve elde edilen sağlam çıkarımlara dayalı olgusal veya yargısal sonuçlara varmak. Analitik ve değerlendirici bir yapı bilişsel süreçleri işleme alır, başkalarının düşüncelerine hoşgörü ile yaklaşmamız anlayışımızı geliştirir (Yaiche, 2021). Eleştirel düşünme günlük eğitimle bütünleşmesi gereken bir süreçtir. Birey düşünme, sorgulama, kanıtlara dayalı ve değerlendirici rolü üstlenir. Bu nedenle eleştirel düşünme bütünleşik bir program gerektirir. Bilişsel, duyuşsal süreçler ve düşünme süreçlerini kapsamaktadır.

Eleştirel düşünme süreci yüksek kalitede düşünmeyi, akıl yürütmeyi hedefleyen, tarafsız, öz disiplinli bir düşünme biçimidir. Eleştirel düşünme zihni anlamaya çalışır. Rasyonel ve mantıklı düşünmenin ışığında soru çözme becerisini en kaliteli hale getirir. İzleme, gözden geçirme, değerlendirme süreçleri yoğun kullanılır (Paul, Elder ve Bartell, 2013). Eleştirel yansımaya, eleştirel özetler, problem çözme becerileri, metinlerin çeşitli analizleri gibi durumlar eleştirel düşünme gerektirir ve eleştirel düşünmeyi geliştirir. Akıl yürütmenin uygulandığı ve evrensel bir anlayışın sağlandığı bir sistem olmalıdır (Egege ve Kutieleh, 2004).

Öğrenciler için düşünmek, bugün okulların öğrencilerin özerk olmalarına yardımcı olmak için ihtiyaç duyduğu temel hedeflerden biridir. Eleştirel düşünceyi mevcut geçmişle bütünleştirmek, yeni bilgi parçalarının yaratılmasına yol açar. Birlikte çalıştıklarını hisseden öğrencilerin derslere katılma olasılıkları daha yüksek olacaktır. Eleştirel düşünme görevleri dizisi, planlama ve geliştirme için pratik bir araç olarak hareket eden esnek bir çerçevedir. Öğrencilerin yaratıcı olmaları ve fikirlerini özgürce

ifade ettikleri gerçek bir iletişim ortamının sağlanması eleştirel düşünmeyi de sağlayacaktır (Trang ve Anh, 2020). Öğretmenlerin eleştirel düşünmeyi bilmeleri öğrencilerin sınıf içerisindeki çalışmalarını olumlu etkiler.

Eleştirel Düşünmenin Alt Boyutları

NPEC (2000)' e göre eleştirel düşünme süreci, durumu yapılandırmayı ve bir çözümün arkasındaki mantığı desteklemeyi gerektirir. Eleştirel düşünme, davranış bilimlerinde kök salmıştır. Eleştirel düşünme, problem çözme ve yazma değerlendirmeleri seçilirken incelenmelidir. NPEC uzmanlarının eleştirel düşünme boyutları, alt boyutları ve bu boyutlarda yer alan beceri (davranış) sınıflandırması aşağıdaki gibidir (Akt. Çatalbaş, 2018, 12-25)

Yorumlama:

Sınıflandırma sınıflamaları formüle etme, farklılıkları gösterme, bilgiyi organize etme bilginin duruma uygun hale getirilmesi, çevrilmesi ve transferi karşılaştırma yapma, farklılıkları ve benzerlikleri görme, verilen bir ölçüte veya doğal özelliklerine göre verileri, bilgileri ve fikirleri sınıflandırma anlamı taşımaktadır. Dolaylı yargıları bulma ise söz sanatlarındaki niyeti veya güçlü duygusal dille ifade edilen niyetleri bulmak, tercih edilen bir yanıt (tepki) ortaya çıkarmak için kullanılacak önemli soruları bulmak, yapay varsayımlarla temellenen “eğer, öyleyse” ifadelerini bulma, yanıltıcı dil oyunlarını tanıma, bir tartışmada verilen örneklerin konuya veya duruma uygunluğunu belirleme, durum karşıtı önyargılı karşılaştırmaları veya tanımları tanıma olarak açıklanır. Anlamları açıklama şüpheli, belirsiz veya şaşırtmalı dil kullanımının farkına varma İlişkiler, kavramlar ve olgular için etkili ve uygun sorular sorma ,bilgiyi açıklamaya yardım edebilen yazılı kaynaklara ek kaynakları görmek ve tespit etme ,anlamları açıklamak için benzetim ve diğer karşılaştırma biçimlerini ,sembollerde, imgelerde, verilerde, sözel ve yazılı dilde bulunan zıtlıkları ve çatışmaları tanıma ,güç bir belirsizliği çözme veya bir şeyi açıklamaya yardım edecek bir örnek verme anlamındadır.

Analiz

Amaçları ve Fikirleri Gözden Geçirme: Var olan bir amacın çözülmeyi gerektiren önemli noktaları, problemleri ve bir iletişimin arasındaki ilişkiyi tanıma, bir düşüncenin pratik uygulamadaki zorluklarını (sınırlılıklarını) değerlendirme, var olan

düşüncelerin veya bu düşünceler kapsamında görülen ilgileri, tutumları tespit etme ve değerlendirme, bir iletişimin belirtilmiş veya sezdirilmiş amaçlarını tespit etme amaçlanmaktadır. İfadelerin analizi ortaya çıkartılması da bir iletişimin incelenmesi ve genel görünümüne, üzerinde anlaşılması sonuçlara veya düşüncelere ve mantığa uygun olup olmadığını ortaya koyma, bir ifadenin ana yargısını tespit etme, bir yargı veya sonucun akla uygunluğunu ve belirttiği veya sezdirdiklerini belirleme ,bir yargı veya sonucu destekleyen mantıksal açıklamaları ortaya çıkaran arka plan bilgisini tespit etme, bir ifadedeki belirtilmemiş varsayımları tespit etmedir.

Değerlendirme ise bir ifadenin önemini ve dikkati hak ettiğini belirleme ,bir ifadenin pratiğe ve akla uygunluğunu değerlendirme, bilgi kaynağının güvenilirliğini, doğruluğunu ve inandırıcılığını değerlendirme, bir ifadenin yanlış, kuşkulu veya belirsiz varsayımlara dayanıp dayanmadığını belirleme, bir ifadeyi desteklemek için kanıt olarak kullanılan istatistiksel bilgiyi değerlendirme, bir ifadenin beklenen veya umulan olası konulara, kabullere ve alternatif durumlara ne derece uygun olduğunu değerlendirme ,yeni bir verinin, bir sonucun sorunlarını veya daha fazla kanıt isteyen durumlarını nasıl çözebileceğini belirleme, bir hipotez veya kabulü haklı çıkarmak için kullanılan benzetimin güçlülüğünü değerlendirme ve belirleme, deneysel bir gözlemden elde edilen bir yargının (sonucun) yeterli büyüklükte ve temsil edici bir örneklemden elde edilip edilmediğini belirleme ,bir ifadenin duyuma dayanıp dayanmadığını belirleme, kişilerdeki önyargıları, sınırlılıkları (darlığı) ve çelişmeleri değerlendirme, bir ifadede bulunan kavram, terminoloji ve dilin düzeye uygun kullanılıp kullanılmadığını ve tutarlığını değerlendirme, davranış standartlarını veya belirlenmiş ve belirlenmemiş değerleri destekleyen bir ifadeyi belirleme ve bunların verilen konuya uygunluğunu değerlendirme, dayanılan nedenlerin ve akıl yürütmelerin tutarlığını ve uygunluğu değerlendirme, bir başka olayın sonucundan ulaşılan bir yargının dayanıklılığını (gücünü) belirleme ve değerlendirme (Sebepli Düşünme-neden sonuç ilişkisi).

Çıkarım (Sonuç Çıkarma)

Kanıtları Sorgulama ve Toplama: Birinci elden elde edilen kanıtların bir problemin gereklerini karşılayıp karşılamadığını belirleme, verilen bir fikrin başka bir fikirden

daha az veya çok mantıklı olup olmadığını belirlemeye destek olacak bilgileri elde etmek için planlama yapma, bir problemi veya durumu kavramada ilişkileri, farklı bilgi parçalarını birleştirme, birinin fikrini desteklemede, ikna etmede arka plan bilgisinin kullanılabilirliğini değerlendirme, varılan sonucun yeterli kanıtı sahip olup olmadığını belirlemedir. Alternatif hipotezler geliştirme alternatif olacak fikirlerini görme, karar alırken veya problem çözerken aleyhte olsalar bile mantıklı ve pratik alternatifleri listeleme, bir hedefi başarmak için farklı planlar geliştirmek ve bir olay için alternatif hipotezler kurma, hipotezleri test ederken kontrol edilmesi gereken değişkenleri tanıma, doğrulayan veya doğrulamayan alternatif kanıtları görme, karar verirken alternatifler arasında fayda ve risk değerlendirmesi yapabilme, değerlendirme sonunda, önceki alternatiflerin dezavantajlarını önlemek ve en iyi kalitede yeni alternatifler geliştirme veya üretmektir. Sonuçları (Yargıları) tasarlamama günlük gözlemler ve deneysel sonuçlarla mümkün olan kişisel beklentilerin nasıl sonuçlara yol açabileceğini değerlendirme, perspektiften uzaklaşmayı, özellikle bir problem veya durumdaki bir düşüncenin formüle edilmesinde var olan uyumsuzluğu bulma, değerlendirme yapmak için duruma uygun, akli ve güvenilir ölçütler kullanma ve geliştirme ,deneylerde bir hipotezi doğrulayan veya doğrulamayan uygun istatistiksel sonuç çıkarma teknikleri uygulama, problem çözmede deneme-yanılma, beyin fırtınası, benzetim, analiz vb. birçok adımı kapsayan çoklu stratejileri kullanma, kabul gören bir sonuç üretmek için, kanıtları bağımsız kaynaklardan toplama, verilen bir olay dizisinde, bu benzer örneklere uygulanabilecek genellenebilir, bir örnek veya düzenli bir yapı kurma, çözüme yardım edecek modeller, matrisler, hiyerarşi haritası, diyagram ve grafik kullanmaktır. Zıtlıkları tespit etme de ilgilenilen şeye vurgu yapan sonuçlar için kanıtlar veya destekler sunma, yansız (dürüst) görüş bildirme ve ikna etme ,durumun en önemli yanlarına vurgu yapan az ve öz ifadeler kullanma ,durumu destekleyen deneyimleri ve uygun kanıtları örnek verme, duruma zıt yanları ve alternatifleri göz önüne alıp, alternatiflerin anahtar varsayımlarına ilişkin kanıtları değerlendirme, onlara not vererek kesinliğe ulaşma, merkezi kavramları veya anlamlı örnekleri ve bu örneklerle kavramların gerçek durumlardan nasıl kullanılacağını göstermektir. Yansıtıcı düşünme çıkarım veya sonuçlarını doğrulamak ve/veya desteklemek için kendi değerlendirme ve analiz becerilerini kullanma, bir

ifade veya yargıyı destekleyen varsayımları, inançları ve ilgileri eleştirel değerlendirme ve inceleme, kendi-kendine değerlendirme sonucu yetersizlikler açığa çıktığında, bulgularda veya düzeltme yapmaktır. Eğilim: Şeylerin niçin ve nasıl çalıştığını sorma, merak etme, düşünmede veya araştırmada odaklanma, organize olma, karmaşık görevler alma ve sabırlı, gönüllü olma, çözüm aramada yaratıcı ve esnek olma, daha inandırıcı bir çözümü olan durumlarda mantıklı kararlara varma, başkalarını içinden geldikleri kültürleriyle anlamaya çalışmaktır.

Delphi Raporu'nda Eleştirel düşünme, yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarsama ile sonuçlanan amaçlı, öz-düzenleyici yargı ve ayrıca bu yargının dayandığı kanıtsal, kavramsal, metodolojik, ölçütsel veya bağlamsal değerlendirmelerin açıklaması olarak tanımlanmaktadır. Delphi Raporu'nda yayımlanan eleştirel düşünmeyi oluşturan 6 beceri belirlenmiştir.

Bu beceriler şu şekilde açıklanmıştır (Facione, 1990):

Yorumlama çok çeşitli deneyimlerin, durumların, verilerin, olayların, yargıların, geleneklerin, inançların, kuralların, prosedürlerin veya kriterlerin anlamını veya önemini kavramak ve ifade etmektir. Analiz ise inançları, yargıları, deneyimleri, nedenleri, bilgileri veya görüşleri ifade etmeye yönelik ifadeler, sorular, kavramlar, açıklamalar veya diğer temsil biçimleri arasındaki amaçlanan ve gerçek çıkarımsal ilişkileri belirlemektir. Sonuca baktığımızda çıkarma makul sonuçlara varmak için gereken unsurları belirlemek ve güvenceye almak; varsayımlar ve hipotezler oluşturmak; ilgili bilgileri dikkate almak ve verilerden, ifadelerden, ilkelerden, kanıtlardan, yargılardan, inançlardan, görüşlerden, kavramlardan, açıklamalardan, sorulardan veya diğer temsil biçimlerinden akan sonuçları öğrenmektir. Değerlendirme ise bir kişinin algısının, deneyiminin, durumunun, yargısının, inancının veya görüşünün açıklamaları veya açıklamaları olan beyanların veya diğer temsillerin güvenilirliğini değerlendirmek; ve ifadeler, açıklamalar, sorular veya diğer temsil biçimleri arasındaki gerçek veya amaçlanan çıkarımsal ilişkilerin mantıksal gücünü değerlendirmektir. Açıklama akıl yürütmenin sonuçlarını belirtmek için; Bu akıl yürütmeyi kanıtsal, kavramsal, metodolojik, ölçütsel ve bağlamsal değerlendirmeler açısından doğrulamak ve öz düzenleme kişinin bilişsel faaliyetlerini, bu faaliyetlerde

kullanılan unsurları ve elde edilen sonuçları, özellikle sorgulama, doğrulama, doğrulama veya düzeltme amacıyla kişinin kendi çıkarımsal yargılarına analiz ve değerlendirme becerilerini uygulayarak bilinçli olarak izlemesi ya birinin mantığı ya da sonuçlarıdır (Facione, 2011).

Eleştirel Düşünme ve Öğretimi

Eleştirel düşünme uygulamanın fazla olduğu bir alandır. Yeni bakış açıları kazanmak, bilgiyi sorgulamak, önceki bilgilerle yeni bilgiyi karşılaştırmak gibi bir çok uygulamanın yer aldığı dinamik bir süreçtir. Eleştirel düşünme çalışmalarında birey; kendini tanımaya, yeni düşünme alanları oluşturmaya, ortaya çıkan görüş ve düşünceleri sorgulamaya, olumlu düşünme geliştirmeye, alternatif düşüncelere saygılı olmaya başlayacaktır.

Eleştirel düşünmeyi geliştirdiği varsayılan öğretimin özellikleri şunlardır: öğrencilerin epistemolojik inançlarının gelişimine dikkat etmek; aktif öğrenmeyi teşvik etmek; probleme dayalı bir öğretim programı; öğrenciler arasında etkileşimi teşvik etmek; ve gerçek yaşam durumları temelinde öğrenme. Eleştirel düşünmeyi öğrenmek, bir kişinin üyesi olduğu topluluklara ve sosyal uygulamalara eleştirel olarak katılma yetkinliğinin kazanılması olarak kavramsallaştırılır (Dam ve Volman, 2004). Eğitim, öğrencilerin eleştirel yeterliliğini ilerletecekse, onlara sınıf ve okul düzeyinde eleştirel failliği gözlemleme, taklit etme ve uygulama ve bunun üzerinde düşünme fırsatı vermelidir.

Beginning the Dialogue: Thoughts on Promoting Critical Thinking, 1995 te eleştirel düşünmeyi teşvik edici öğretme stratejilerini şu şekilde sıralamıştır:

CATS (Sınıf Değerlendirme Teknikleri): Angelo, öğrencilerin eleştirel düşünmesini izlemenin ve kolaylaştırmanın bir yolu olarak devam eden sınıf değerlendirmesinin kullanımını vurgular. Bir CAT örneği, öğrencilerden "Bugünün dersinde öğrendiğiniz en önemli şey neydi? Bu oturumla ilgili hangi soru aklınızda en üstte kalıyor?" gibi sorulara yanıt veren bir "Dakika Kağıdı" yazmalarını istemektir. Öğretmen bazı kağıtları seçer ve bir sonraki sınıf toplantısı için yanıtlar hazırlar.

İşbirlikli Öğrenme Stratejileri: Cooper (1995), öğrencileri grup öğrenme durumlarına sokmanın eleştirel düşünmeyi geliştirmenin en iyi yolu olduğunu savunmaktadır. "Doğru yapılandırılmış işbirlikli öğrenme ortamlarında, öğrenciler diğer öğrencilerden

ve öğretmenden gelen sürekli destek ve geri bildirim ile daha aktif, eleştirel düşünmeyi gerçekleştirir" (s. 8).

Vaka Çalışması/Tartışma Yöntemi: McDade (1995) bu yöntemi öğretmenin bir vakayı (veya hikayeyi) sınıfa bir sonuç vermeden sınıfa sunması olarak tanımlamaktadır. Öğretmen daha sonra hazırlanmış soruları kullanarak öğrencileri bir tartışmaya yönlendirerek öğrencilerin vaka için bir sonuç oluşturmalarına izin vermektedir.

Soruları Kullanmak: King (1995), sınıfta soruları kullanmanın yollarını tanımlar:

Karşılıklı Akran Sorgulama: Dersi takiben, öğretmen soru köklerinden oluşan bir liste görüntüler ("Güçlü ve zayıf yönleri nelerdir..." gibi). Öğrenciler ders materyali hakkında sorular yazmalıdır. Küçük gruplar halinde öğrenciler birbirlerine sorarmaktadır. Ardından, tüm sınıf her küçük gruptan bazı soruları tartışmaktadır.

Okuyucunun Soruları: Öğrencilerden, verilen okumalar hakkında sorular yazmalarını ve bunları dersin başında teslim etmelerini istemektedir. Sınıf tartışması için birkaç soru seçmektedir.

Konferans Tarzı Öğrenme: Öğretmen ders anlatma anlamında sınıfa "öğretmez". Öğretmen bir konferansın kolaylaştırıcısıdır. Öğrenciler dersten önce gerekli tüm materyalleri iyice okumalıdır. Atanan okumalar proksimal gelişim bölgesinde olmalıdır. Yani, okumalar öğrenciler tarafından anlaşılabilir, aynı zamanda zorlayıcı olmalıdır. Sınıf, birbirlerine sorular soran ve bu soruları tartışan öğrencilerden oluşur. Öğretmen pasif kalmaz, bunun yerine "stratejik sorular sorarak ve öğrencilerin birbirlerinin fikirleri üzerine inşa etmelerine yardımcı olarak tartışmaları yönlendirmeye ve şekillendirmeye" yardımcı olmaktadır (Underwood ve Wald, 1995, s. 18).

Yazma Ödevlerini Kullanın: Wade, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için yazmanın kullanımını temel olarak görür. "Yazılı ödevlerle bir eğitmen, öğrencilerden bir konunun her iki [veya daha fazla] tarafını tartışmalarını isteyerek diyalektik akıl yürütmenin gelişimini teşvik edebilir" (s. 24).

Diyaloglar: Robertson ve Rane-Szostak (1996), sınıfta faydalı tartışmaları teşvik etmenin iki yöntemini tanımlar:

Yazılı Diyaloglar: Öğrencilere analiz etmeleri için yazılı diyaloglar verin. Küçük gruplar halinde öğrenciler, diyalogdaki her bir katılımcının farklı bakış açılarını belirlemelidir. Önyargılar, önemli kanıtların varlığı veya hariç tutulması, alternatif yorumlar, gerçeklerin yanlış beyan edilmesi ve muhakemedeki hatalar aranmalıdır. Her grup, hangi görüşün en makul olduğuna karar vermelidir. Bir sonuca vardıktan sonra, her grup kendi diyalogunu gerçekleştirir ve analizlerini açıklamaktadır.

Kendiliğinden Grup Diyalogu: Bir grup öğrenciye bir tartışmada oynamaları için roller verilir (lider, bilgi veren, fikir arayan ve aynı fikirde olmayan). Hangi rollerin kim tarafından oynandığını belirleme, düşünmedeki yanlılık ve hataları belirleme, akıl yürütme becerilerini değerlendirme ve içeriğin etik çıkarımlarını inceleme işlevleriyle dört gözlemci grubu oluşturulmaktadır.

Belirsizlik: Strohm ve Bakus, sınıfta çok fazla belirsizlik yaratmayı savunuyor. Öğrencilere net ve anlaşılır materyaller vermeyin. Onlara düşünceleri gereken çelişkili bilgiler verin(Akt. Academic Affairs, Walker Center for Teaching and Learning, Online Resources, Critical Thinking and Problem-Solving Skip Sidebar-The University Of Tennessee Chattanooga).

Öğrenci ve Eleştirel Düşünme

Bir problem hakkında düşünmek için onu hevesle keşfederiz. Eleştirel düşünen öğrenciler genellikle öğrenmeler hakkında heyecanlıdır. Yeni fikirler yaratmanın veya yeni fikirler üretmenin “üst düzey” eylemi vardır. Eleştirel düşünme kendi düşüncelerimiz ve bakış açılarımızın arkasındaki sebepler hakkında düşünmemizi sağlar. Yüksek dereceli olarak ifade edilen sorular tipik olarak eleştirel düşünmeyle ilişkili zihinsel stratejilerin kullanılmasını gerektirir (Crawford, Saul, ve Makinster, 2005). Öğrencilerin bir ya da birden fazla yöntem aracılığıyla herhangi bir temel düzeyde eleştirel düşünmeyi öğrenmelerini bekleyemeyiz. Öğretimden sorumlu kişilerin hangi yeterliliklerin hangi alanlarda geliştirileceğini belirlemesi öğrencilerin eleştirel düşüncelerini sağlayacaktır. Sınıfları düşünür topluluklarına dönüştürmek için uzun vadeli bir çalışma yapılmalıdır. Sistematik, kararlı ve vizyoner olmak gerekmektedir. Öğretmenler eleştirel yaklaşımın temellerini anladığında düşünmeyi etkili bir şekilde öğretebilirler. Öğretmenlerin öğrencilere yardımcı olması için entelektüel alçakgönüllülük geliştiriyorlarsa, entelektüel alçakgönüllülüğü kendileri

geliştirmiş olmalıdırlar (Paul ve Elder, 2007). Eleştirel düşünme öğretimi yapılabilen ve uygulanabilen üst düzey düşünme süreçlerini içerir. Öğrencilerin daha üst düzey bilişsel beceriler geliştirmelerine yardımcı olmanın bir yolu, içinde öğrenme ortamları yaratmaktır. Öğrencilerin akıl yürütme ve düşünme becerilerinin gelişimini olumlu etkilemektedir. Bilme ve karar alma süreçlerinin doğru yönetimini sağlamaktadır.

Öğrencilerin eleştirel düşünme boyutuyla sorgulamaya dayalı öğretim görmesi eleştirel düşünme becerilerini önemli ölçüde geliştirmektedir. Öğrenciler eleştirel bir sınıfta düşünme ve eleştirel düşünmenin keşfetme, sorgulama süreçlerine katılırlar. Günümüzde artık eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması bir amaç haline gelmiştir. Sorgulayıcı öğrenme stratejileri ile bilişsel öğrenmelerin önü açılmaktadır (Siburian, Corebima, Ibrahim ve Saptasari 2019). Eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması üst düzey düşünme ve analitik düşünme becerisini artırmaktadır. Eleştirel düşünme becerileri ve analitik becerilerin öğrenme sürecinde geliştirilmesi önemlidir (Mayarni ve Nopiyanti 2021). Eleştirel düşünürken veya problem çözerken düşüncelerimizin kalitesini zenginleştiririz (Jasmine 2019). Eleştirel düşünme öğretimi programla kısıtlı olmamalı, konu bağlamında öğretilmelidir. Düşüncelerinin altında yatanı belirtmeleri için fırsatlar verilmelidir. Çeşitli çalışmalara, egzersizlere yer verilmesi öğrencilerde yeni deneyimler oluşturacaktır. Eleştirel düşünme ve problem çözme bu nedenle önemlidir. Bilişsel süreçlere ne kadar yer verirsek o kadar dereceyi arttırmış oluruz.

Eleştirel düşünmenin mühendislik ve teknoloji alanlarındaki kullanımlarına ilişkin sınıfın eleştirel düşünmenin tanıtımını sağladığını belirtmişlerdir. Belirli kurslar sayesinde eleştirel düşünme becerisinin kazandırılacağı belirtilmiştir. Eleştirel düşünme dili de eleştirel düşünmenin gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Öğrencilere verilen bilgiyi sindirmeleri, içeriği ve düşünceyi analiz etmeleri, kendi düşünceleri hakkında düşünmeleri ve sonra düşüncelerini ve/veya değer yargılarını dile getirmelerine yardım eder (Welch, Hieb ve Graham 2015). Wartono, Hudha ve Batlolona (2017) 21. yüzyılın geliştirilmesi gereken en önemli becerilerinden biri üst düzey düşünme becerileridir. İlkokuldan üniversiteye ve hayatın her alanına dair eleştirel düşünmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Eleştirel düşünmenin öğretiminde öğretmenlerin tasarım konusunda çok iyi bir yeterliliğe sahip olmaları gerekmektedir. Sınıf içi etkinliklerle eleştirel düşünmenin güçlendirilmesi sağlanabilir. Eleştirel

düşünmenin güçlendirilmesinde öğretmenlerin öğrencilerin düşünmesine yol açacak sorular ve problemlerle yönlendirmeleri gerekmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmenin bir başka yolu da uygun öğrenme modelini kullanmaktır.

Eleştirel düşünme gelişen çağda bilginin yığınlar olarak sunulduğu zamanda doğru ve güvenilir bilginin seçilmesinde, sorgulanmasında, akla ve mantığa uygun olanın alınmasında önemli bir etkidir. Öğrenciler her halükarda hayatları boyunca seçimler yapmak zorundadırlar. İşte bu seçimlerin yerinde ve doğru yapılabilmesi için eleştirel düşünce sistemine hakim olunması gerekir. Demokrasinin hakim olması, hür ve özgür bir şekilde fikirlerin beyan edilmesi gibi durumların temelinde eleştirel düşünmenin olması gerekmektedir. İşte bu durumda öğrencilerin hayata hazırlanması için eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları ve bunun için de eğitim programlarının eleştirel düşünme becerileri içermeleri elzemdir (Önal, 2020). Eleştirel düşünme bu nedenle çağımızda gerekli bir yaşam becerisi olarak kullanılmalıdır (Facione, 1990). Toplumsal boyutta demokratik ve özgür bir yaşam için öncelikle bireysel demokratik ve özgürleşmenin olması gerekir.

Živkovića, (2016) göre eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi hayata hazır olup başarılar sağlar. Bu becerileri kazanan öğrenciler analitik düşünme, işbirliği içinde çalışma, eleştirel düşünmeye başlayacaktır. Öğrencilerin aktif katılımının sağlanması, üst düzey problem çözme becerisi kazanmaları ve takım çalışması katılım sağlayacaktır. Ekip çalışması, ulusal ve uluslararası farkındalık, yansıtıcı karar verme, akıl yürütme, analiz etme, yorumlama becerilerinin hız kazandığı görülecektir. Eleştirel düşünme bilişsel gelişimi sağlayan analiz etme, sonuç çıkarma, yorumlama gibi becerilerin gelişimini destekleyen çalışmalar içermektedir. Ayrıca eleştirel düşünmede etkileşim önemlidir. Etkileşimli eğitim, her şeyden önce, sadece öğretmenin değil, etkileşimin olduğu diyalog eğitimidir (Mamedova ve Grib, 2020). Eleştirel düşünmenin yanı sıra bilgilendirici aktivite, başarılı bir kendi kendine eğitim için ayrıca bir temel oluşturur. Eleştirel düşünmenin hem nitelikleri hem de yetenekleri vardır.

Kolajo'ya, (2020) göre eleştirel düşünme, öğrencileri mantıksal olarak bilimsel konularda bir duruş sergilemeye hazırlar. Eleştirel düşünme üst düzey bilişsel analiz

dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere beceriler, bilgiler ve algı, çıkarım, değerlendirme, açıklama ve yorumlama sağlar. Öğrencilerin açık fikirli olmak için eleştirel düşünmeye ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Eleştirel düşünme, etkili öğrenme ve problem çözme için faydalıdır. Kritik düşünme, “amaçlı, öz-düzenleyici yargılama” olarak tanımlanır.

Günümüzde öğrenciler için her yerden bilgi gelmektedir. Kendi yaşamlarını sürdürmek, aktif ve sorumlu vatandaşlar olmak için eleştirel düşünmek zorundadırlar. Eğer öğrenciler daha iyi düşünürler olacaklarsa, anlamlı bir şekilde öğrenmeyi, esnek düşünmeyi ve mantıklı kararlar vermeyi öğrenirler. Eleştirel düşünürlerin, bilginin kendisinden öğrenilmesine izin veren aktarılabılır becerilere sahip kişiler olduğu görülmektedir. Toplumun karmaşıklığı arttıkça, eleştirel düşünmeye ihtiyaç duyulur. Eleştirel düşünenlerin de belirli eğilimleri veya davranışları (ısrarcı, kendine güvenen, açık fikirli v.b.) olmalıdır (Law, 2012). McMahon, (2009) teknolojinin üst düzey düşünme becerilerine sahip olduğunu ve sonuçların anlamlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca öğrenci düşünceleri, küçük grup çalışmasını yararlı bulduklarını ve işbirlikçi bir çalışmanın değerini ortaya koyduklarını göstermektedir. Çocukların hayal gücüyle birleştirilmiş programlama, çocukların soyut ilkeleri anlamalarına olanak tanır. Teknoloji açısından zengin bir ortamda geliştirilen programlama becerileri, eleştirel düşünme alıştırmalarında daha yüksek puan alır.

Öğrencilerin yaratıcı düşüncelerinin ve meraklarının gelişimini sağlamada eleştirel düşünmenin gelişiminin ve proje tabanlı çalışmaların yeri vardır. Programlarda yer alan etkinlikler sorgulayıcı olma özelliğini geliştirici olmalıdır. Probleme dayalı öğrenme teşvik edilmelidir. Problem çözerken birey aynı zamanda işbirliği ve etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Bunun gerçekleştirilmesinde uygun sınıf ortamının sağlanması, programların uygun içerik ve teknikler barındırması gerekmektedir. Öğrencilerin bilişsel ve zihinsel süreçlerinin farkında olmaları sağlanmalıdır (Iakovos, 2011). Eleştirel düşünme, kavramsal olduğu kadar ampirik yollarla da yaratıcılıkla ilişkilendirilebilir. Zihinsel süreçlerin kullanımında yaratıcılığın ve eleştirel düşünmenin kurgulandığı görülmektedir (Wechsler, et al., 2018). Bir problemin çözümünde yaratıcı düşünerek çözüm yolları aranırken aynı zamanda farklı görüş ve düşünceler değerlendirmeler elde edilerek eleştirel düşünme gerçekleştirilmektedir.

Günümüz vatandaşlarının bir demokrasi içinde yaşaması, eleştirel düşünme ihtiyacı için nihai bir sorun teşkil etmektedir. Öğrencilerin onları dinlemesi ve yetkilerini sorgulamaması demokrasi ile gelişebilir. Eleştirel düşünme, bilgiyi dönüştürmek için akıl yürütme, analiz etme ve değerlendirme yeteneğidir. Problem çözme, etkili iletişim ve demokratik bir topluma katılım, eleştirel düşünme becerilerini geliştirir. Öğrenme ortamı öğrencinin kendi bilgisini inşa etmesi için öğrencilerle birlikte öğrenci merkezlidir. Demokratik bir toplumda dünyayı çözebilen öğrencilere ihtiyaç bulunmaktadır (Hunter, 2019). Eleştirel düşünmenin geliştirilmesinde kültürel yapılara ve farklılıklara yer verilmesi gerekmektedir. Eğitim müfredatının eleştirel düşünmeyi geliştirici olması gerekir. Sözlü sorular, uygun tartışma ortamı, kanıtlanan iddalar öğrencilerde merak, açık fikirlilik, araştırma ve çözme becerileri sağlamaktadır (Hång, 2019). Öğrencilerin yaşama ve sorunlara hazırlıklı olabilmeleri için eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları değerlidir. Eğitim müfredatı ve sınıf ortamı öğrenciyi iyi yurttaş yetiştirme noktasında gereken görevleri yerine getirmelidir.

Eleştirel düşünme ve öğretim birbirinin ayrılmaz parçası olmalıdır. Kaliteli öğretim, her öğrencinin tartıştıkları çok önemli bir yaşam geliştirdiği bir öğretim ürünü olmalıdır. Olalekan'e (2017) göre eleştirel düşünme insanların bakış açılarının ve görüş tutumlarının şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Öğretmenlerin olumlu tutumu da eleştirel düşünmenin yerleştirilmesinde gereklidir. Eleştirel düşünmenin öğretiminde adil bir tavırla düşünmeyi düşünmek, açık fikirli sonuçlara ulaşmak gerekmektedir. Eleştirel düşünme üst düzey düşünme gerektirmektedir. Öğretmenlerinde öğrencilerle birlikte bu çalışmalarda etkin rol alması onların gelişimini olumlu etkileyecektir (Buchin, 2018). Eleştirel düşünmeyi gerektiren becerilerin kazandırılmasında çoktan seçmeli sorulara yer verilmemesi gerekir. Kısa makalelere yer vererek etkinlikler ve sorular yer almalıdır. Toshpulatova ve Kinjemuratova, (2020) çalışmalarında öğrencilerin analitik okuma, tartışmacı yazma gibi odaklı tartışmalar, anlama, sorgulama ve çıkarım yapmaları eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirir. Eleştirel düşünme ve dil becerileri açısından öğrencileri eleştirel düşünmeye teşvik etmemek sınıfın dışında etkin dil gelişimini engeller oluşturabilir.

Eleştirel düşünme, öncelikle bireyin mantıksal ve akıl yürütme yeteneği olarak kavramsallaştırılır. Öğrencilerin yüksek düzeyde eleştirel düşünürler olarak

yetiştirilmeleri gerektiğinde, eleştirel düşünmenin bir bileşeni olarak yetenek eğitimi ele alınır. Eleştirel düşünme becerilerinden biri olan yorumlama, argümanları anlama ve yorumlamayı ifade eder. Tanımlama, argümanı tanımlama becerisini ifade eder. Sınıflandırma, öğrenenlerin farklı kategorilerdeki bilgileri anlamalarını ve uygun şekilde formüle etmelerini gerektirir. Analiz, argümanları bileşenlerine ayırmaya ve bileşenleri tanımaya odaklanır. Çıkarım, örtük öncüller hakkında çıkarımlarda bulunma becerisini ifade eder. Değerlendirme, argümanların değerlendirilmesini ifade eder (Wang, 2017). Eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasıyla bakış açılarının değiştiği her millet ve her görüşten insanın düşüncelerinin dikkate alındığı bir yapı meydana gelmektedir (Hashemi, Behrooznia ve Mahjoobi, 2014). Eleştirel düşünme öğrencilerin argümantasyon becerilerinin geliştirilmesinde ve akademik başarılarının artırılmasında önemli yer tutmaktadır. Öğrenci yazmadan önce tartışması gerektiğinin farkına varmaktadır. Eleştirel düşünme hem bilişsel hem de duyuşsal becerilerin geliştirilmesinde gerekmektedir.

Öğrencilerin; tartıştıkları, görüşlerini özgürce dile getirdikleri ortamlar tanımak onlardaki eleştirel düşünmeyi olumlu etkileyecektir. Eğitimde öğretmenin bir köprü olduğu, fırsat eğitimine önem verdiği bir ortam sunulmalıdır (Akbulut). Eleştirel düşünmenin sınırları konusunda bazı anlaşmazlıklar olsa da, tanımlar genellikle bilimsel akıl yürütmeyi, iddiaları değerlendirmeyi, ikna etme girişimlerini tanımayı ve seçenekler üretmeyi içermektedir. Eleştirel düşünmek için derin bir konu bilgisi ve uygun düşünme becerilerini uygulama eğilimidir. Kritik düşünce derin ve anlamlı bir düzeyde bilgiyi anlamayı ve yanılgıların ve önyargıların üstesinden gelmeyi gerektirir. Önyargı kör nokta ve her şeyi bilme, her şeye gücü yetme ve güvenlik açığı; narsisizm ve aşırı açıklık gibi kişilik özellikleri; ve “guru kompleksi” son derece zeki bireyleri feci eleştirel düşünme hatalarına yatkın hale getirir (Sternberg ve Halpern, 2020). Eleştirel düşünme becerilerinin kazanılması, atletik becerilerin edinilmesine benzer göstermektedir. Eleştirel düşünme becerisine sahip kişilerin sistematik ve analitik düşünen, olgun ve şüpheli davranan, meraklı bir yapıya sahip oldukları bilinmektedir. Eleştirel düşünme becerilerinin genellikle şaşırtıcı bir şekilde alana özgü olduğu belirlenmiştir.

Eleştirel düşünme, açık bir zihinle sorgulamak ve öğrenmekle ilgilidir. Eleştirel düşünme, çalışmalarınızın tüm yönlerine uygulanması gereken önemli bir beceridir.

Nickname ve Royafar, (2019) eleştirel düşünme, fenomenleri değerlendiren, düzelter, değiştiren ve yeniden yapılandırır her türlü güdümlü düşünme ve daha yüksek öğrenme seviyeleri ile yani analitik öğrenme ilgilenir. Eleştirel düşünmenin özü, askıya alınmış muhakeme ve/veya sağlıklı ve yapıcı bir şüphe ve düşünceli ve rasyonel kategoriye aittir. Eleştirel düşünme yeteneği, başarılı bir yaşam ve bireysel bağımsızlığın uygulanması için ön koşuldur. Bir sorunla ilgili çeşitli sorunları tanımlamak, çözümler üretmek, yeni durumlara hazırlanmak, analiz, sentez ve değerlendirmeler yaparak bilginin etkili işlenmesidir (Sternberg, 1986; akt. Hayırsever ve Kısakürek, 2019). Öğrencilerin ezber yönteminden uzaklaşması eleştirel düşünmeyi geliştirmektedir.

Ralston ve Bays' e (2015) göre eleştirel düşünmenin öğretim ve değerlendirme aşamalarının üniversite öğrencilerinin akademik kariyerlerinde önemli bir yeri olduğu kabul edilmektedir. Öğrencilerin aktif ve stratejik katılımları ile eleştirel düşünmenin kazandırılabilereği görülmektedir. Gözlemler sonucunda elde edilen bilgilerin analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarından geçerek elde edilen sonuçlar eleştirel düşünmeyi olumlu kılacaktır. Eleştirel düşünme akıl yürütme, karar verme, analiz etme, tümevarım ve tündengelim, değerlendirme, çözümler bulma ve bunlardan sonuçlar çıkarma becerilerini içermektedir. İşbirlikçi öğrenme yöntemi bu becerilerin öğretilmesinde önemli yer tutmaktadır. Paylaşımlarda bulunan bireyler birbirlerinin düşünceleri üzerinden tartışmalar ve bunun neticesinde çözümler üretmektedirler (Lai, 2011). Açık ve adil fikirlilik, meraklılık, esneklik, akıl arama eğilimi, bilgi sahibi olma arzusu ve çeşitli bakış açılara saygı ve istekliliği gibi eğilimler yer almaktadır. Çok küçük yaşlardan itibaren insanlarda bir muhakeme gücü olmaktadır. Bu muhakeme gücünün gelişimini sağlamak için eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Disiplinler Arası Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme becerilerinin transfer edilmesi ve disiplinler arası etkileşimin sağlanması bağlamında öğretim programlarına entegre edilmesi önem arz etmektedir. Eleştirel düşünme becerileri etkin bir değerlendirme içermelidir. Meraklılık, açık fikirlilik, mantıklı düşünme, esnek düşünme, adil ve dürüst yargılarda bulunma, sorunlara karşı net tavır sergileme davranışları gerekir. Eleştirel düşünmenin gelişimi

üniversite eğitimlerinden eğitimcilerin hazırlıklı çıkarılması dahil tüm eğitimin her alanında ve disiplininde yer görmelidir (Thomas, 2011). Thomas, Davis ve Kazlauskas, (2007) yüksek öğrenim sırasında eleştirel düşünme ve üst düzey düşünmenin geliştirilmesinin öneminden bahsetmişlerdir. Bu yeteneklerin gelişmesinin sorunların kontrol edilmesi, izlemelerini ve bilişsel süreçlerini düzenlemelerini sağlayacağını belirtmişlerdir. Programlamada eleştirel ve analitik düşünme ve sistem analizi ve tasarımında problem çözme tekniklerinin kullanımı önemlidir. Öğretimde eleştirel düşünme ve üst düzey düşünmenin geliştirilmesi için yapı iskelesi modelini önermektedirler. Öğrenme ortamında öğreticinin görevi öğrencinin daha üst düzey düşünebilmesi, eleştirel bakış açısı kazanabilmesi için iskele görevi görerek öğrencinin ulaşacağı noktayı yukarı çekmektir. Belirli bir düzeye ulaşıldığında iskele kaldırılır ve öğrenci kademeli olarak bağımsız sorun çözmeye başlar.

Eleştirel düşünme belirli bir amaç ve öz düzenleme gerektirir. Öğretimde eleştirel düşünme becerisi kazanmak zamanla oluşan bir dizi konu hakkında uzmanlaşma gerektirmektedir. Eleştirel düşünmede kanıt sunmak önemlidir (Abrami, Bernard, Borokhovski, Waddington, Wade ve Persson, 2015). Eleştirel düşünme öğrencilerin gerçek problem durumları ile karşı karşıya kalmalarını sağlayarak problemi tanımasını, çözmesini ve uygun bir sonuç üretmesini sağlamaktadır. Öğrenci özerk öğrenmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişimi açısından bilginin köleleri olmalarına gerek kalmamaktadır. Öğrencilerin düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Zhou, 2018). Öğrencilerin günlük yaşamın karmaşıklaşan yapısı içerisinde kanıtlar sunarak yargılarını ve kararlarını netleştirmeleri ve uygundeğerlendirmeleri yapmaları gerekmektedir. Eleştirel düşünmede kendi öz düzenleyiciler ve düşüncesini düşünme vardır (Behar-Horenstein ve Niu, 2011). Eğitimci öğrencilerin amaçlı, öz-düzenleyici yargıda bulunmalarına olanak sağladığından, öğrencilerin akademik öğrenmeyle devam sürecinde eleştirel düşünme yetenekleri kazanmalarını istemektedirler.

Etkin, üretici, verimli düşünebilen vatandaşlar yetiştirmek için eleştirel düşünmeye ihtiyaç vardır. Belli testlerin uygulanması ile eleştirel düşünme becerisi belirlenerek gelişimi için çalışmalar yapılabilmektedir. Öğrencilerin ders içi performansları ile eleştirel düşünme becerilerinin gelişimi beklenmektedir (Sala ve Duuren, 2020).

Eleştirel düşünmenin öğretimi ile daha özgür ve daha adil bir çalışma ortamı sağlanacaktır. Bireylerin toplumsal rolleri gereği yetiştirmek, kendi kültürleri ile tanıştırmak, kendilerini gerçekleştirmelerini sağlamak gerekir. İşte eleştirel düşünmenin geliştirilmesinde öğrenme modellerinden yararlanılmalıdır (Harpaz, 2010). Eleştirel bir düşünürün, eleştirel düşünme becerilerinin kontrolünde olması, motivasyonu yüksek olan kişi olması muhtemeldir. Eleştirel düşünme öğretimi, bir öğrenme modelini benimsemelidir.

Hardy ve Edwards, (2016) eleştirel düşünmedeki çeşitlilikler öğretmenlerinde düşüncelerine yansımaktadır. Okuma, tartışma, düşünmenin üst düzey yapılması için çalışmalar sürdürülmelidir. Alternatif görüşlerin yer aldığı, gerçek dünya görüşlerinin doğruluğunun tartışıldığı bir düşünme eleştirel düşünmeyi belirlemektedir. Öznele yargılardan uzak adil fikirlerin paylaşıldığı bir yapı oluşturulmalıdır (Lamont, 2020). Yaratıcı ve eleştirel düşünmeye sahip öğrencilere yardımcı olurken örüntü tanıma yeteneklerinin geliştirilmesi önemlidir. Örüntü tanıma ile bilişsel süreçler arasındaki bağ iyi kurulursa ve okul tarafından örüntü tanıma konusunda sürekli eğitim ile, öğrencilerin örüntü tanıma becerilerini geliştirmek mümkün olabilir (Ling ve Loh, 2020). Okul eleştirel düşünmenin ve üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Eleştirel düşünme becerilerinin öğretimi keşfetmek için öncelikle eleştirel düşünmenin ne olduğunu, nasıl olduğunu ne ile ölçüldüğü ve bunu iyileştirmek için hangi müdahalelerin kullanıldığı tanımlamak gerekir.

Eleştirel düşünmenin sistematik düşünce süreci, hem entelektüel hem de zihinsel mantığı sağlar. Kritiklik bir değerlendirme veya yargılama sürecidir. Zihin aynı anda hem üretir, hem de ürettiği ürünleri değerlendirir. Eleştirel düşünmenin öğretiminde sadece ders için ders değil yeniden kavramsallaştırılmadır. Akıl yürütmenin kalitesi kavramını anlamak için gerekli eğitime yer verilmelidir. Açık görüşlülük, adil görüşlülük, hakikat arzusu, sorgulayıcı bir tutum ve yüksek kaliteli ürünlere saygı kavramları kavratılmalıdır. Eleştirel Düşünme bir düşünce ağı oluşturarak çeşitli soru ve amaçlara yanıt vermeye kendini adapte eder (Ruano, 2021). Eleştirel düşünme kavramsallaştırma, uygulama, analiz etme, entelektüel olarak disipline edilmiş süreç, gözlem, deneyim, yansıtma yoluyla üretilen bilgileri sentezleme ve değerlendirmeyi kapsamaktadır.

Muhakeme ve iletişim Eleştirel düşünme, daha üst düzey bir akıl yürütme türü ve enlemesine bir beceri olarak değerlendirilir. Bazıları tarafından doğuştan gelen bir yetenek olarak anlaşılır, diğerleri tarafından bir yetenek olarak kabul edilir. Büyük miktarda bilgi ile karakterize edilen, kolayca erişilebilen ve insanların kendilerini bilgiyle anında karşı karşıya buldukları bir sosyal çağda bilgiyi nasıl anlayacağını bilmek çok önemlidir. Eleştirel düşünme öğrencinin performansına yönelik analitik ve değerlendirici bir tutum benimsemesini sağlayan, performansının kalitesini mükemmelleştiren bir kaynaktır. León'a (2015) göre eleştirel düşünme olarak kataloglanan düşünme, bir amaçla yapılmalıdır. Eleştirel düşünme kişinin kritik zamanlarda nasıl ve ne şekilde karar vermesi gerektiğini sağlar. Ön görülebilir durumlar dışında yaşanabilecek her duruma karşı hazırlıklı olmak gerekir. Sınıflarında bu şekilde düzenlenmesi düşünülen, fikirleri paylaşan, iş birliği sağlayan bir yapıda olması beklenmektedir. Motivasyonu üst seviyede tutarak gerek oyunlaştırarak gerekse yaşamın bir parçasını aktararak eleştirel yapı oluşturulmalıdır. Eleştirel düşünme ayrıca, olası olasılıkları tahmin etme iştahından sorumlu olan sonuçları ve ayrıca belirli alternatifler üretmek ve uygulamak için bir yaratıcılık düzeyi üzerinde durur (Almeida ve Franco, 2011). Eleştirel düşünme belirli bir çerçeve içinde analitik ve değerlendircidir. Eleştirel düşünme, fikri daha anlaşılır, daha kullanışlı ve uygulamaya daha uygun hale getirmeyi amaçlar.

Eleştirel düşünme, karmaşık bir beceri kombinasyonunu içerir. Şüpheli, aktif, bilinçli olarak ortaya bir anlam çıkarma, farklı fikir ve görüşlere açık, araştırmaya ve rekabete giren, mantık çerçevesinde çalışan, bencil davranmayan bir yapı içerir. Sisteme yansıtıcı bakan, öz farkında olan, akılcı, dürüst, açık fikirli, alternatif yorumlara açık bir stratejik yapı gerektirir (Registrar 2007). Öğrencilerin ders içerisinde pasif olmaları ve öğretmenin sürekli bilgi dağıtması, öğrenmenin sadece bilgi aktarma olarak yapılması, sınıfların kalabalık olması, öğretmenin öğrencilerinden beklentisinin düşük olması, öğrencinin sadece bilginin hatırlatma boyutuyla yazması, sorun veya problemin açık ve anlaşılır şekilde ifade edilmemesi, öğrenci öz benliğinin düşük olması, öğrencinin öğretmene bağımlı olması, katı fikirli olma, aceleci olma, dogmatik fikirli olma eleştirel düşünmeyi olumsuz etkileyen faktörlerdir (Karakoç 2021). Caruth, (2015) çağdaş toplumun oluşturulmasında yükek öğretimden itibaren eleştirel düşünme becerisinin nasıl kazandırılacağı belirlenmelidir. Eleştirel düşünme yeteneği

anlamak ve çıkarsama yapmak gereken sadece hatırlama içermeyen bir yetenektir. Temel bilgilerin anlaşılması, uygulama, analiz, değerlendirme ve sentez süreçlerini içermesi ve üst düzey düşünme sağlamaktadır.

Eleştirel düşünmenin teşvik edilmesi beceriler bir eğitim hedefidir, çünkü bunlar aracılığıyla becerileri öğrenenler, ne hakkında öğrenmekten düşünmeye geçerler başkalarının ne düşündüğünü değil, öğrenirler. Böylece, eleştirel düşünme, öğrencilerin öğrendiklerinden çıkarsama yapmalarına yardımcı olur. Eleştirel düşünme becerileri geniş bir ilgi alanına sahiptir. Başarılı bir şekilde geliştirilebilecek zihinsel becerilerdir (Alotaibi 2013). Her türlü fikre açık, esnek, kendi düşüncelerinin farkında, duyarlı ve paylaşımcıdır. Bu yönüyle eleştirel düşünmenin bir beceri olduğuna dair ortak bir fikir birliği vardır (Polat 2017). Eleştirel düşünme sırasında öğrenci aktif, düşünce zenginliği yaşayan, bağımsız, neden sonuç ilişkisi kuran, belirli bir çerçevede deliller sunarak ikna olma süreçleri içeren bir durumdur. Öğrenciyi adaptasyon konularının ele alınmasında aktif bir katılımcı olarak kabul etmekle birlikte, öğretmenlerin öğrenmeye kültürel yaklaşım farklılıkları konusunda farkındalık kazandıklarını kabul edip, yine de 'en iyi nasıl öğreniriz' ile ilgili sorular devam etmektedir (Hammersley, Hanley ve Hanley 2016). En yüksek eleştirel kavrayış seviyelerinde çalışmak, öğrencilerin aydınlanmış, anlayışlı, toplumun eleştirel dönüştürücüleri olmalarını sağlayacaktır. Profesyonel anlamda eleştirel düşünme de bireyler belirli tarzlar, disiplinler ve gelenekler içinde düşünmekten eleştirel bir zirveye doğru ilerlerler, bu noktada düşünceleri kendi kendini motive eder ve kendi kendini tanımlar. Bireyin çoklu ve çeşitli bir dünyada kritik bir yönelimi sürdürmenin ne anlama geldiğini yeniden kavramsallaştırmasını sağlar.

Eleştirel düşünen kişi zihnini kontrol edebilmektedir. Çelişkili durumları göz önünde tutan, dürüst, meraklı, kanıtlara göre yargılayan, karşı fikirlere hoşgörülü, duygularını kontrol eden kişilerdir. Şahinel (2007)'e göre eleştirel düşüncenin geliştirilmesi için sınıf içinde kullanılacak stratejiler gereklidir. Öğrencilerin doğru sorular sorabilmelerini sağlayan etkinlikler yapmak, mantık çerçevesinde sebep sonuçları irdelemek, öğrencilere sorumluluk alma becerisi kazandırmak, sınıf içerisinde tartışma, yaratıcı drama, işbirliğine dayalı, olay ve diyaloglara yer vermek gerekir. Öğrenciler de bilimsel bir merak uyandırarak, güvenli bir sınıf ortamında, hoşgörülü, sabırlı, risk alan, nesnel düşünen, kendine güvenen, esnek düşünen, ilişkileri

inceleyen, bilgiye açık, sorgulayan, düşündüklerini davranışa dönüştüren, çok yönlü bakış açısı kazandıran, analizler yapan, üst düzey çözümler üreten bir öğretim süreci olmalıdır (Köken 2004).

Eleştirel düşünmenin öğretimi ve geliştirilmesi günümüzün temel becerisi olarak vurgulanmıştır. Eleştirel düşünme ve yaratıcılık birbiriyle bağlantılıdır. Alsarayreh, (2021) modern bilim eğitiminin temel amacı, genel olarak düşünme becerilerinin özelde ise bilimsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi haline gelmiş ve eğitim sürecinden sorumlu kişilerin eleştirel düşünme becerilerinin öğretilmesine ve geliştirilmesine dikkat etmesi zorunlu hale gelmiştir. Eleştirel düşünme becerilerinin eğitimde geliştirilmesi dört nedenden dolayı gereklidir. İlk olarak, öğrencilerin bir ahlaki eğitim biçimi olarak başkalarına değer vermelerini sağlar. İkinci olarak, öğrencileri büyümeye hazırlamak için, kendi kendine yeterlilik ve kendi kendini yönetme yoluyla kendilerini anlamaları gerekir. Üçüncüsü, matematik, fen, edebiyat, tarih vb. gibi belirli konuları öğrenmenin birincil amacıdır. Dördüncüsü, hayatta iyi düşünme, analiz ve müzakerenin kesinliğini doğrulamak için kullanılır. Problem çözümede bilimsel yöntemler kullanılırken yaratıcılık ve eleştirel bakış açısı birlikte kullanılmaktadır (Park, Niu, Cheng ve Allen 2021). İçeriğin gerçek yaşamı yansıtması zenginliğini arttırırken sosyal gerçeklerin varlığı elini güçlendirmektedir (Lata, Dhayani ve Luhach 2013). Eleştirel düşünme eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak çıkarımları ve durumları sorgulayan, zihinsel bir beceri, alışkanlık ve güç haline gelmiştir. Eleştirel düşünmede iyi vatandaşlık eğitimi sağlanırken aktif akıl yürütme süreçleri işlemektedir.

Ezberleme, metinden pasajların kopyalanması gibi yüzeysel stratejiler, veya sınıf notlarının yeniden yazılması, daha az bilişsel katılım derecesine işaret eder. Kritik düşünme, tanımı gereği, üst düzey bilişsel katılımın bir biçimidir. Eleştirel düşünme sadece öğrencilerin motivasyonundan ve öğrenme stratejileri değil, aynı zamanda sınıfta olanlarla da ilgilidir. Öğrencinin motive edilmesi, küçük işbirlikçi öğrenme grupları da etkili bir bilişsel kavramsallaşmayı sağlar (Garcia ve Pintrich 1992). Narimo, Sutama, Hafida ve Novitasari, (2020) eleştirel düşünme, karar vermeye odaklanan mantıksal düşünmedir. Eleştirel düşünme, öğrencilerin her öğrenme eylemindeki kavramları anlayabilmelerini gerektirir. Alışılmış eleştirel düşünme becerileri, öğrencilerin argüman oluşturma ve karar verme konusunda daha yetenekli

olmaları için son derece önemlidir. Eleştirel düşünmenin öğretiminde öğretmen yaratıcılığının öğrencilere eleştirel düşünmeyi uygulamada baskın faktör olduğu belirtilebilir. Küçük yaşlardan itibaren öğrencilerin üst düzey düşüncelerini sağlayıcı etkinliklerin yer alması, neden sonuç ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, bilgiyi ezberlemeden bilgiyi üreten ve nasıl kullanacağını bilen bireyler olmalarını sağlayıcı çalışmalara yer verilmelidir (Karadeniz, 2006 s.52). Öğrencilerin öğrenme sırasında ezberle yönlendirilmesi alınacak verinin çabuk unutulmasına ve içselleştirilememesine neden olmaktadır. Soyut kavramların özellikle ezberletilmesi içselleştirmeyi olumsuz etkilemektedir.

Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Başlıca Faktörler

Bireysel faktörler (kişideki kalıtsal durumlar ve zeka) ve çevresel faktörler (aile, toplum, okul). Eleştirel düşünmeyi olumsuz etkileyen faktörleri yani engelleri Güzel (2005, s. 86- 87) şu şekilde sıralamıştır:

Aileden Kaynaklanan Engeller

- Ailede eleştirel düşünen bireylerin toplumda istenmediği ön yargısının bulunması
- Ailelerin çocuklarını katı bir tutumla özerk olmadan yetiştirmesi
- Ailelerin çocuklarının yerine karar alması
- Eğitimcilerden Kaynaklanan Nedenler

Eğitimcilerden Kaynaklanan Engeller

- Geleneksel yöntemlerle eğitim vermeye devam etmesi
- Farklı düşünceler karşısında yetersiz kalacağını düşünmesi
- Öğrencilerini kendilerine aşırı derecede bağımlı yetiştirmeleri sağlaması
- Eleştirel düşünme konusunda bilgi veya değerlendirme yeterliliğine sahip olmamaları
- Zamanı verimli kullanamama ve iyi planlama yapamamaları

- Öğrencilerden beklentilerin düşük olması
- Çoğu zaman öğrenci adına karar vermesi ve öğrenciyi hazır bilgiye alıştırmaması

Programdan Kaynaklanan Engeller

- Türkiye'deki Eğitim Sisteminin genel amaçlarında arasında eleştirel düşünme becerisi bulunmasına rağmen öğretim programlarında, içerikte, eğitim durumlarında ve değerlendirme kısımlarında yer verilmemesi veya çok az yer verilmesi
- Programların içerik ve kazanımları yoğun ve ağır olması
- Programların içerik boyutunun yüzeysellik göstermesi
- Hazırlanan ders kitaplarının eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine yeterli düzeyde katkı sağlamaması
- Fiziksel Ortamdan Kaynaklanan Engeller
- Sınıflardaki öğrenci sayısının çok olması ve sınıf ortamının yoğun olması
- Sınıf atmosferinin genellikle resmi, gergin veya otoriter bir havanın içinde olması
- İhtiyaç duyulan araç, gereçlerin ve materyallerin eksikliği
- Öğrenciden Kaynaklanan Engeller

Öğrencilerden Kaynaklanan Engeller

- Geleneksel eğitime göre hareket etmesi
- Yeni fikirlere açık olunmaması ve yeni durumlar uyum sağlamama
- Bilgiyi ezberlemesi ve düşünmek için yeterli çaba harcamaması
- İstenilen düzeyde zekâyâ sahip olmayışına inanması sonucunda kendisini aşağılık duygusunda hissetmesi
- Genellikle atılgan davranışlar sergilemeleri ve aceleci olması

- Bilişsel kavram geliştirememeleri yani kavram eksikliğinden dolayı hazır bulunuşluklarının olmaması
- Kendisinin yerine başkalarının karar vermesine alışması
- Zihinsel etkinliğe sahip olmaması ya da zihinsel esnekliğin eksikliğinin olması

Gürkaynak, Üstel ve Gülgöz (2003) ise eleştirel düşünme yaratmak için kullanılacak stratejiler belirtmişlerdir. Bunlar:

- İşbirliği ile belirlenen gruplarla öğrenme
- Tartışma/örnek olay tartışması: Yaş grubuna uygun çeşitli hikayelerin tartışılması ve sonuç elde edilmesi
- Soru hazırlama: Yapılan veya ödev verilmiş hikayeler üzerinden soruların oluşturulması ve sınıfça tartışılması
- Zorlu okuma materyalini temel alan, çeşitli yöntemler kullanarak soru oluşturulmasına özendirme.
- Yazma ödevleri: Öğrencinin konu ile ilgili araştırmalar yaparak derinlemesine düşünmesini sağlamak
- Diyalog çalışmaları: Öğrencilerin, grup içerisinde diyalog çalışmaları yapılması, elde edilen hatalı, yanlış anlamalar ile ilgili fikirler üretmeleri
- Rol oynama/yaratıcı dramadır.

Öğrencilerin karmaşık kararlar almalarına ve bunlarla başa çıkmalarına yardımcı olacak eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmeleri gerekir. Gelişmekte olan teknolojilerin patlaması, öğrencileri daha fazla bilgiyi daha kısa sürede daha fazla şekilde sentezleme ve değerlendirme konumuna yerleştirir. Bu da eleştirel düşünme becerilerinin öğretme ve öğrenme sürecine nüfuz etmesini sağlayacaktır. İşte burada eleştirel düşünme çok önemlidir (Malena 1990). Eleştirel düşünme, öğretime yönelik çeşitli yaklaşımlar kullanılarak herhangi bir disiplinde içerik öğretime dahil edilebilir. Öğrenciler çoğunlukla nasıl düşündüklerinin bilinçli olarak farkında değildirler. Kendi düşünceleri hakkında düşünmeleri için cesaretlendirilmeleri gerekir.

Sosyal Bilgiler Ders Programı ve Eleştirel Düşünme

Sosyal Bilgiler sosyal bilimlerin ondokuzuncu yüzyıldan itibaren kullanımının arttırılması ile daha fazla önem kazanmıştır. Sosyal bilimlerin insanın kültürü, eğitimi, geçmişi, yaşadığı doğal çevre, ilişkileri, dili, yönetimi, ekonomisi, üretimi, tüketimi, davranışları, toplumsal çevresi, hak ve özgürlükleri, müziği, suç sayılabilecek davranışları gibi bir çok alanı içine alması sosyal bilgiler öğretimininde ne kadar değerli olduğunu göstermiştir. Sosyal bilgiler birçok disiplini içinde barındıran ve bunların genelinde gerçek yaşamın kendisinin yer aldığı aktif bir derstir (Turan ve Ulusoy 2018). Sosyal bilgiler programları hazırlanırken tüm bu disiplinler ve günlük yaşamın gerçeklikleri ele alınarak hazırlanmalıdır.

Eleştirel düşünmenin öğretimi açısından bakıldığında en ideal derslerden biri sosyal bilgiler dersidir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları derslerinin eleştirel düşünme açısından verimli geçmesini sağlayacaktır. Eleştirel düşünme becerilerine uygun etkinliklerin yer aldığı bir sosyal bilgiler dersi öğrencide yaşama dair olumlu beceriler kazandıracaktır (Aslan 2019). Safran (2008) 'e göre Sosyal Bilgiler bireyin toplumsal var oluşunu, sosyal bilim ve vatandaşlık konularını yansıtmayı, sosyal çevre ile etkileşimini zaman içinde ele aldığı, toplu öğretimi benimseyen bir derstir. Yine Doğanay (2005)' e göre sosyal bilgiler insanın sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşimini zaman boyutuyla ele alan, disiplinler arası bir yaklaşımla sosyal ve vatandaşlık bilimlerinin yöntemlerini kullanan, demokratik değerlerle donatılmış bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.

Sosyal Bilgiler derslerinde soruların niteliği eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini sağlamaktadır. Tartışma ortamının da var olması öğrenciyi sürekli bir düşünme, eleştirel düşünme ortamına sokacaktır. Öğretmene düşen görev öğrencilere sorularla yol gösterip, tartışmanın amacından sapmasını engellemektir. Olumlu bir öğrenme ortamının sağlanması, öğrenci merkezli çalışmalar, öğrenme seçeneklerinin çeşitliliği, grup etkileşimi, doğru geribildirimler, motivasyon ve güdüleme, disiplinin sağlanması, davranış yönetimi ve uygun iletişimin sağlanması sosyal bilgiler öğretiminin sınıf yönetiminde eleştirel düşünmeyi destekleyecektir (Şimşek 2020). Özellikle ilköğretim dördüncü sınıf öğrencileri yaş itibarıyla gerçek yaşama, olaylara daha yakındır. Bu

nedenle tartışma soruları gerçek olaylarla ilintili olmalıdır. Ayrıca sınıf ortamı fiziksel düzenleme, sınıf atmosferi, materyal hazırlama, duyuşsal düzenleme gerektirmektedir.

Öğretimde önemli yeri olan araç ve gereç kullanımında ders kitaplarının özellikle sosyal bilgiler ders kitabının yaşama dair becerilerin kazandırılması ve bu beceriler kazandırılırken de öğrencide sorgulama becerisini geliştirecek bir yapıda olması gerekmektedir. Bu beceriler sadece ders kitabından alınmamalı yaşamın bir parçası haline dönüştürülmelidir. Dersin iyi yurttaş, verimli vatandaş yetiştirebilmesi amacıyla programın eleştirel düşünme boyutuyla ele alınması ve geliştirilmesi, bireyin kendi öz düzenlemesi ve topluma uyum sağlamasının amaçlanması, etkin bir öğrenme sağlanması gerekmektedir. Meb (2004) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında, eleştirel düşünme becerisi kapsamında kazandırılması hedeflenen alt beceriler; “bir kanıtı kullanma ya da referansa dayanma”, “sebeup-sonuç ilişkisini belirleme”, “ilkeleri türetme”, “genelleme yapma”, “farklı bakış açılarını açıklama”, “kararları sorgulama”, “sınıflama yapma”, “değerlendirme (ölçüt belirleme)”, “karşılaştırma yapma”, “ilgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme”, “kalıp yargıları fark etme” ve “çıkarımda bulunma” şeklindedir (Akt.Öğreten, 2017). Sosyal Bilgiler dersinde hayata dönük bilgi, beceri, değer kazandırılması başlıca amaçtır. Düşünen, karar verebilen, sorgulayabilen, demokratik, sorun çözebilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Eleştirel düşünmenin sorgulama gücü sosyal bilgiler dersinde kullanılacak en etkili metodlarından biridir. Öğrenciye kazandırılacak sorgulama becerisi sosyal bilgilerin hayat ile iç içe girişik durumu düşünüldüğünde öğrencinin tüm hayatında kullanabileceği bir durum haline gelecektir. Sosyal bilgiler dersinde amaç Milli Eğitim Bakanlığının genel amaçları, ilköğretimin genel amaçları, sosyal bilgiler ders programı, öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimleri, uygun sınıf ortamı gibi faktörlerin bir arada yoğrularak eleştirel düşünme bağlamında öğrenciye aktarılması, bilgiyi elde etme, bilgiyi işleme, eleştirel düşünme yeteneği kazanmasıdır. Bu kapsamda öğrencinin bilgiyi gerçekle bağ kurmasını sağlayıcı, gerçek hayatı toplumsal yaşam, toplumsal olgu, kişiler arası etkileşim bağlamında ele alması önemlidir (Sönmez 2010). Sosyal Bilgiler müfredatının, içeriğinin öğretmenlere öncelikle iyice tanıtılmış olması gerekmektedir. Böylece öğretmen üst düzey düşünme gerektiren becerilerin neler olduğunu görecektir (Schulz ve FitzPatrick 2016). Sosyal

bilgiler öğretimi ve değerlendirmesinde hatırlama sorularına yapılan güçlü vurgu önemlidir.

Eleştirel düşünmenin giderek daha popülerleştiği bir dönemde artık öğretim programlarında ve ders kitaplarında gereğince yer alması da önem arz etmektedir. Hazırlanacak öğretim programlarının esnek yapıda, farklılıklar içeren, özgün yapıda, çeşitliliğe imkân tanıyan bir anlayışla hazırlanması gerekmektedir. Böylece uygulama esnasında uygulayıcı öğretmenlere kaynaklıklarında donanım sağlayacaktır. Yine hazırlanan ders kitaplarının da yenedünya sisteminde eleştirel düşünmenin gerekliliklerini yerine getiren bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Şenşekerci ve Bilgin, 2008). Eğitim demokratik bir katılımın sağlandığı, görüş ve önerilerin özgürce sunulduğu eleştirel düşünmenin uygulandığı bir alan olmalıdır. Bu durumda öğrenciler arasındaki etkileşimin arttırılmasına yönelik öğretim programlarına yer verilmelidir (Frijters, ten Dam ve Rijlaarsdam 2008). Vatandaşlık eğitimini normal müfredata entegre etmek, öğrencilerin alana özgü bilgi ve becerilerin desteğiyle toplumda sorumlu ve yeterli şekilde hareket etmeyi ve davranmayı öğrenmeleri gerektiği anlamına gelir. Bu tür öğrenme hedefleri özellikle eleştirel düşünmeyi öğrenmeyi, değerleri öğrenmeyi ve bunlar üzerinde düşünmeyi ve iletişim becerilerini ifade eder.

Sosyal Bilgiler dersinde diğer düşünmelerde olduğu gibi sistematik bir düşünme yapılmalıdır. Böylece ulaşılmak istenen amaca sapmadan doğruca ulaşılabacaktır. İlkokul yıllarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi kazanmaları gelecek yıllarda üst sınıflarda daha üst düzey eleştirel düşünme becerisini getirecektir. İlkokul düzeyinde kazanılan bir çok becerinin hayatın her safhasında kullanılacak beceriler olması da ilkokulun önemini arttırmaktadır. Hazırlanacak Sosyal Bilgiler öğretim programları da hayatla iç içe, alternatif çözüm yolları sunan, öğrencinin fikir üretmesini sağlayan, eleştirel düşünebilmeyi sağlayıcı, karşılaştırma ve sorgulama yeteneği kazandırabilen, iddia edilen ile gerçek arasında ilişkiyi sunan, bilginin güvenilirliğini sorgulayan bir rehber olmalıdır (Dönmez ve Yazıcı, 2015). Ders kitaplarının, öğretim programlarının, sınıf ortamının ve öğretmenin eleştirel düşünme becerisini kazandırmada aktif rol oynaması gerekmektedir (Paul ve Elder, 2008). Hazırlanan yeni öğretim programları mümkün olduğunca değişime açık, bilimsel ve araştırmacı düşünmeyi geliştiren, öğrenilecek konuyu sadece sınıfla sınırlı kılmayan,

hayatın kendisini analitik olarak inceleyen, bilgiyi aktaran değil bilgiye nasıl ulaşılması gerektiğini belirten bir içeriğe sahip olmalıdır.

Programın ne kadar değerli olduğunun farklı program modellerinin ortaya çıkması ile kanıtlanmıştır. Ders içerisinde öğretmene yol gösterecek olan program öğretmenin derse hazırlıklı girmesinin ilk adımıdır. Tanrıverdi (2012)'ye göre Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hazırlıklı olarak okula gelmeleri eleştirel düşünmenin öğrenci temelli olarak kazanılmasında etkin rol oynayacaklardır. Dinamik bir eğitim sistemi bu programların oluşmasında etkilidir (Kurga, 2021). Eğitim Programları eğitim çalışmalarını planlı ve düzenli bir hale sokar. Kazandırılacak becerilerin belirli hedefler dâhilinde planlı olarak sunumunu sağlar. Hedefler belirlenip, içerik eğitim durumu ile sunulup, eğitimin sonunda istenene ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesi için değerlendirme yapılır. İşte program bunlara daha hazır olmayı sunar. Teknolojik gelişmeler, yeni sistemlerin oluşması eğitim programlarında da değişiklikler yapmayı zorunlu kılar. Değişime ayak uyduramayan programlar yerini yenisine bırakır. Öğrenmeyi öğrenmiş bireyler yetiştirmeyi gerektiren sisteme uygun programlar günümüzde yerini almıştır. Ünlü ve Gözütok (2018) 'e göre eleştirel düşünme boyutunda öğretmenin sınıf içerisinde iyi bir rol model olması, eleştirel düşünmeyi destekleyici davranışlar sergileyerek eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesini sağlayan, eleştirel düşünme becerisine sahip, neden sonuç arama bağlamında öğrencileri geliştirici bir yapıya sahip olmalıdır.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir (Meb, 2018):

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,

4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,

6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,

9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Meb (2018) Sosyal Bilgiler öğretim programının temel beceriler beşinci maddesi eleştirel düşünmeye ve Sosyal Bilgiler öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar bölümünde dokuzuncu maddede Kazanımlarla ilgili güncel ve tartışmalı konular, farklı tartışma teknikleri kullanılarak problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek sınıfa taşınabilir maddesine yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin amacı öğrencilerin sosyal anlama ve vatandaşlık yeterliliklerini arttırmaktır. Önceki sınıflarında Hayat Bilgisi dersi içerisinde varlığını sürdürse de ilkokul dördüncü sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler dersi etkin olarak işlenmeye başlamaktadır. Kendi kültüründen etkilenecek ve dünya küresel yapısındaki değişiklikleri göz önüne alacak bir yapı ile bütünleştirici bir özellik göstermektedir. İlkokuldan itibaren genel görüş sağlayan, hayatın kendisini ele alan bir süreci içermektedir. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında eleştirel düşünmeye yer verilmesi bu bakımdan önemlidir (Parker, 2018). Bu zahmetli bir iştir, çünkü ne düşünmesi gerektiği değil nasıl düşünmesi gerektiği öğretilmesi üst düzey bir düşünme düzeyi oluşturmayı gerektirmektedir. (Polat, 2014) İlkokul yıllarından itibaren Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde eleştirel düşünmeye yer verilmesinde temel unsur öğretmendir. Öğretim programlarında yukarıda da belirtildiği gibi eleştirel düşünmeye yer verilmiş olsa dahi öğretmenin bunu öğrenciye aktarması en mühim husustur. Burada öğretmenin eleştirel düşünmeye ilişkin eğilimi aktarımı etkileyen unsurların başında gelmektedir.

Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenmelerin anlamlı olması gereklidir. Öğretmen sınıfı uygun hale getirici ve yansıtıcı olmalıdır. Hayatın her alanında öğrencilerin hayatını

kolaylaştırıcı bilgi, beceri ve kazanımlar öğrencilere derinlemesine verilmelidir. Konular disiplinler arası bir anlayışla işlenmeli, bütünleştirici olmalıdır. Değerler eğitimine önem veren, eleştirel düşünmeye elverişli, sabır ve hoşgörünün yaygın kullanıldığı, özgür ve demokratik bir sınıf havasının oluşturulması gerekmektedir. Çalışmalarda bilimselliğin öne çıktığı öğretmenin önemli bir rol model olduğu, araştırma ve geliştirme çalışmalarının yoğunluk kazandığı bir ortam oluşturulmalıdır. Öğrenci sürecin her kademesinde aktif rol üstlenmeli, yapılan uygulamalar olabildiğince gerçek hayatla bağlantılı olmalı, somutlaştırma sağlanmalı, tartışma ortamına uygun olmalıdır. Yargılayıcı bir ortam olmadan düşüncelerin rahatça söylenebildiği, öğrencinin kendini rahat hissettiği, öğrenci gelişimini sağlayıcı ve kendi bilgi, beceri ve yeteneklerinin farkına vardığı bir ortam olmalıdır.

Sosyal Bilgiler dersi bir çok öğrenme disiplinini içinde barındıran hayatla iç içe girmiş, öğrenciye vatandaş olma gerekliliklerini kavratan, sosyal çevreyi tanıtan, iyi vatandaş olma özellikleri barındıran geniş kapsamlı bir derstir. Bu nedele Sosyal Bilgiler dersi verilirken bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. MEB (2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken ve eleştirel düşünme bağlamında hususları şu şekilde belirtmiştir:

1. Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir.

2. Kazanımların gerçekleştirilmesinde “yerellik, güncellik, disiplinler arası, yansıtıcı sorgulama, geçmiş bugün- gelecek bağlantısı, zaman-süreklilik-değişim ve esneklik” gibi Sosyal Bilgiler öğretiminin temel ilkeleri dikkate alınmalıdır. Vurgulanan bu ilkeler açısından gerektiğinde işleniş sürelerinde değişiklik yapılabilir.

3. “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem verilmelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak

öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri sağlanmalıdır.

5. Program'da kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır.

9. Kazanımlarla ilgili güncel ve tartışmalı konular, farklı tartışma teknikleri kullanılarak problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek sınıfa taşınabilir.

Öğretmen ve Eleştirel Düşünme

Öğretmenlerden beklenen; eleştirel yapıyı tüm davranışlarına yansıtmaları; sınıflarında, neden sonuç ilişkisi kuran, kafa karıştırıcı uyarıcılar veren, üst düzey sorular soran, anlaşılır ve ön yargısız olan, merak uyandıran, sonuçta doğruya ulaşan ve ikna olan bir yapıyı oluşturmalarıdır. Merak uyandıran sorulara gerekli ipuçlarını sağlayan ve öğrencilerin üst bilişsel düşüncelerini sağlayıcı etkinlikler yapan, kanıtlama ve ispat sunan, yapılandırmacı bir anlayış sergileyen bir yapı olmalıdır. Schafersman'a göre (1991) öğrencilerin neler düşünüp, neler yorumlayacakları ve öğrencileri düşünmeye itecek güç, neler düşüncelerini sağlayacak bir yapı olmalıdır. Her ne kadar öğretim programında eleştirel düşünmeyi gerektiren kazanımlar olsa dahi öğretmenin sınıf içi uygulamalarının yetersiz olması eleştirel düşünmeyi olumsuz etkileyecektir.

Öğretmenlerin öğrencilerinin desteklenerek derin düşüncelerini sağlamaları gerektiği ve üst düzey düşünmeyi gerektirecek çalışmalara yer vermeleri gerektiği belirtilmiştir. Nosich (2018) eleştirel düşünmek için doğru sorular ve sorulara uygun doğru cevaplar alınması ve bunun üzerinde öğretmenin öğrencilerde çıkarımlar yapmalarını ve yorumlamalarını istemesi gerekir. Eleştirel düşünmenin aldığı yol izlendiğinde Dewey (1910), Glaser (1941), Smith (1953), Ennis (1962), Hitchcock (1983), Fisher ve Scriven (1997) gibi birçok bilim insanının çalışmalar yaptıkları; çeşitli tanımlar, çeşitli kavramlar geliştirdikleri görülmektedir. Bu tanımlar ve kavramlar incelendiğinde genel tabiriyle kritik düşünmenin, tutumların, karşıtlıkların,

sorgulamaların, analizlerin, kanıtların, sorunların ve soruların uzunca bir yer tuttuğu görülmektedir (Hitchcock, 2017). Eleştirel düşünme kendi iç yapısı gereği doğmatik olaylardan uzak, ön yargılardan bağımsız, taraflı ve basmakalıp düşüncelerden ayrı düşünmeyi gerektirir (Memiş ve Kaçar, 2021). Eleştirel düşünme rasyonel bir düşünme ile bilgiyi kavramsallaştırma, analiz etme, sonuçlar üretme ve sonuca ikna etme girişimlerini içermektedir.

Schmaltz, Jansen ve Wenckowski, (2017) öğretmenlerin eleştirel düşünmenin öğretiminde bilimsel verilere dayalı çalışma becerilerinin kazandırılmasında kanıta dayalı çalışmalara yer vermelidirler. Öğretmenler öğrencilerin bilimsel düşünmenin temel ilkelerine biraz hakim olduklarını görürlerse özel alanlarda da bunu genişletme fırsatı bulacaklardır. Bu nedenle bilimsel çalışmaların baskın olduğu çalışmalara yer vermek gerekmektedir.

Öğretmenlerin sorgulama becerilerine hakim olmaları eleştirel düşünmenin kazandırılmasında etkin rol oynamaktadır. Bilginin gelişen teknoloji ile yayılımının hızlı olması karşısında öğrencilerin buna hazırlıklı olması gerekmektedir. Bu kapsamda eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları hazırlıklarını kolaylaştıracaktır. Öğrencileri düşünmeye sevk edecek şekilde soru sorulmalı ve bunları uygun bir dil ile ifade edecek bir yapı olmalıdır. Bu bağlamda anaokulundan itibaren sorgulama becerilerinin kazandırılması bakımından öğretmenin rolü önemlidir (Suryana, Yulia ve Safrizal, 2021). Öğrencinin sosyalleşmesindeki öğretmen rolü düşünüldüğünde eleştirel düşünme ile öğretmen ayrılmaz bir bütündür. Öğretmenin alanında profesyonelleşmesi öğretiminde profesyonelleşmesini sağlayacaktır.

Öğrencilerin gerçek yaşamla daha iyi ilişki kurmaları, alınan bilgilerin yerinde ve uygun değerlendirilmesi ve bunun yaşamlarında yararlanarak fayda sağlaması adına eleştirel düşünme becerilerine sahip olmak değer kazanmaktadır. Öğretmenler işte burada devreye girerek gelişmiş ve güçlü bir toplumun inşasında en temel yapılardan biri olduklarını unutmamalıdır. Öğretmenin eleştirel düşünme becerilerine hakim olması gerekir ki bu rolünü yerine getirebilsin (Sundar ve Kumar, 2021). Sarwanto ve Chumdari, (2021) eleştirel düşünmenin öğretimini ilkökul düzeyinde ele almış ve ilkökulda eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması için etkili stratejilerin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Yirmibirinci yüzyılın en gerekli becerilerinden

eleştirel düşünme becerisine sahip öğrencilerin bilgiyi verimli kullanma, etkili sorular sorma, doğru akıl yürütme, etkin çözümler üretme noktasında başarılı oldukları görülmektedir. Öğrenme ortamının aktif ve öğrenciyi coşturacak yapıda olması, öğretmenin öğrenciyi sorgulamaya yönlendirici etkinliklere yer vermesi eleştirel düşünmeyi etkin kılacaktır.

Limbach, Duron ve Waugh (2001) öğrencileri eleştirel düşünmeye yönlendirmek için öğretmenlerin yapması gerekenleri şu şekilde sıralamışlardır:

- Bilmeleri gerekenler: Öğrenme hedeflerini belirleme
- Katılımla sorgulama: Uygun soruların sorulması ve tartışmanın etkileşimli olması
- Değerlendirmelerin uygulanması
- Ayarlama, gözden geçirme ve iyileştirme: Uygun bir sınıf ortamının sağlanması
- Uygun geribildirim sağlanması, öz değerlendirme ve öğrenmelerin değerlendirilmesi

Bir sınıfta sadece öğrenci başarısını arttırmak, çağdaş eğitimde eleştirel düşünmenin önem kazanmasını düşünmek için değil öğrencilerin yaşam boyu kullanacakları beceriler için eleştirel düşünme kullanılmalıdır. Öğrencilerin deneyimlerinin hangi yönleriyle ilişkilendirmelerine izin vermesi gerçeğinde yatmaktadır (Baker, 1996). Bu beceri gelişimi sadece belirli derslerde veya belirli yöntemlerle değil disiplinler arası etkileşim ve çeşitli yöntem ve tekniklerle yapılmalıdır. Eleştirel düşünen bir sınıf oluşturabilmek için öncelikle sınıf öğretmeni eleştirel bir düşünür olmalıdır. Öğretmenin soru sorma becerisi de önemli bir faktördür. Öğrencilere derinlemesine düşüncelerini sağlayacak, analiz ve sentez yapmalarına yardımcı sorular yöneltilmelidir (Thoms, 2004). Öğretmenlerin yorumları çok destekleyici olma eğilimindedir, yargılayıcı değildir ve doğru ya da yanlış düşünceyi doğrulamaz. Yorumlar öğrencinin odaklanmasına veya bir düşünce karışımının daha derin analizini teşvik etmeye yönelik olmalıdır.

Öğretmenler, normal öğretimlerinde eleştirel düşünmenin öğretilmesini teşvik etmek için eğitim yoluyla iyi bilinçli ve yetenekli hale getirilmelidir. Ekinci ve Ekinci'ye

(2017) göre öğretmenlerin mesleklerini yüksek düzeyde sağlayabilmeleri için eleştirel düşünme eğilimi göz önüne alınmalıdır. Öğretmenlik mesleğinin profesyonelliğine uygun olarak değişen dünyada eleştirel düşünme becerilerin kazanılmış olması, davranış, tutum ve entelektüellik konularında profesyonelleşme gerekmektedir. Profesyonellik anlayışı, işlerini yaparken profesyonelce ve çabalarının örgütsel hedeflerin gerçekleştirilmesi çalışanların daha fazla hareket etme olasılığının daha yüksek olduğunu öngörür. Ambreen ve Ambreen, (2020) dil öğretiminde aşılınmış yaklaşım kullanılarak eleştirel düşünmenin temel düzeyde önemli ölçüde geliştirilebileceğini belirtmektedir. Eleştirel düşünme öğretimi, öğrencilerin eleştirel düşünmesini geliştirmek için müfredatın yanı sıra normal dil pedagojisine de yerleştirilmelidir.

Geleneksel eğitimin bilişsel bir olgunluğu sağlayamadığı görülmüştür. Eleştirel düşünme yeniçağda eğitimin gerekli bir parçasıdır. Demokratik bir anlayışla bilgi kültürü oluşturmanın en temel ögesidir. Bu da eğitim kurumlarında düşünme eğitime ve özellikle eleştirel düşünme eğitime değer verilmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel yöntemle ders işleyen bir öğretmen çok bilgi verir ama bilgilerin içselleştirilmesi, kavramsallaştırılması ve çok yönlü düşünme eksik kalacaktır. Eleştirel düşünmenin etkili öğretiminde öğrencilerin düşüncelerini sağlayan fikirlerini değerlendirmeleri için anlamlı projeler yer almalıdır (Snyder & Snyder, 2008). Wida ve Kurniawan'a (2019) göre öğretmen öğrencilerin eleştirel düşüncelerini geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Eleştirel ve analitik düşüncelerini desteklemelidir.

McGuinness (1999, 5-7) eleştirel düşünen bir öğrenme ortamının oluşturulmasında öğretmene düşen görevleri şu şekilde açıklamaktadır:

- Sınıfta öğrencilerin daha iyi öğrenmeler gerçekleştirmesi, zihinsel süreçlerin daha iyi kullanılması için düşünme eğitime direk yer verilmelidir.
- Düşünme eğitiminde taksonomilerin uygulanmasında öğrencilerin farklılıkları göz önüne alınarak düşüncelerinin nitelik olarak geliştirilmesi hedeflenmelidir.
- Üst düzey düşünme için mantık çerçevesinde çeşitli çözümler üreten ve hep aynı uygulamalardan olmayan vazifeler tanımlanmalıdır.

•Öğrenenlerin Öğrenenlerin tüm bu düşünme süreçlerini yerine getirirken zaman ve imkanlar tanınmalıdır.

•Düşünme eğitiminde öğrenciler sınıf içerisinde yapmış oldukları çeşitli tartışma, konuşma gibi sosyal çalışmalarla kendilerinde var olan önbilgilerine ve düşünme yöntemlerini geliştirirler.

•Düşünme becerilerini geliştirilmesi için sınıf ortamının eleştirel düşünme özelliklerini kapsayacak şekilde destekleyici olması gerekmektedir.

Eleştirel düşünmenin geliştirilmesinde var olan bilgiler ile başka kaynaklardan alınan bilgilerin karşılaştırılarak yeni bilgiler elde edilmesi gereklidir. Bilgi tüketimi bir toplum anlayışından bilgi üreten bir toplum anlayışına geçiş sağlanmalıdır. Bu nedenle öğretmenin çok çeşitli stratejiler kullanması, çok farklı düşündürücü yöntemler uygulaması gerekmektedir. Böylece bilgi üreten bir toplumun alt yapısı oluşturulacaktır (Aybek, 2007). Eğitim sisteminin temel taşlarından biri olan öğretmenlerin modern toplum ihtiyaçlarına cevap vermeleri gereklidir. Bu noktada eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasında, sorun ve çözüm noktasında öğretmen kilit rol oynamaktadır. Eğitimin tüm kademelerinde eleştirel düşünme yer alması için aday öğretmenlikte ve hizmet içi eğitimlerde eleştirel düşünme eğitimlerine yer verilmelidir (Önal, 2020). Aile desteği ile birlikte öğretmenin sınıf içi uygulamaları, rol davranışları bu gelişimi sağlayacaktır. Toplum olarak ne düzeyde bu durum uygulanırsa eleştirel düşünme boyutunda o derece artış yaşanacaktır. Bilgiyi olduğu gibi alıp basmakalıp bir anlayışla, sorgulamadan, mantık süzgecinden geçirmeden kabul edersek işte o zaman eleştirel düşünmeye geçiş olmayacaktır.

Öğretmenler ısrarlı bir şekilde gerçek dünya problemleriyle sınıfta uğraşmak, daha yüksek düzey düşünme stratejileri, açık uçlu sınıf tartışmalarını teşvik etmek ve sorgulamaya yönelik deneyleri teşvik ederek öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerinin gelişimini sağlayabilirler. Eleştirel ve üst düzey düşünme arasında güçlü bir bağlantı vardır. Özellikle çıkarsama, açıklama, değerlendirme, öz düzenleme, yorumlama ve analiz, üst düzey düşünme, analiz etme, değerlendirme, sentezleme ve yaratma becerilerinin kazandırılmasında öğretmen rolü sürekli olmalıdır (Schulz ve FitzPatrick, 2016). Eleştirel düşünme öğretiminde disiplinler arası bağlantının sağlanması, elde edilen bilgilerin aktarılmasında ve çeşitli

genellemelere ulaşmada yardımcı olma, eleştirel düşünmeyi sağlayıcı bir sınıf ortamının oluşturulması, konu ve proje çalışmalarının eleştirel düşünme boyutuyla ele alınması, öğrencileri düşünmeye, sorgulamaya, eleştirel düşünmeye itici etkinliklere yer verme, sonuçların değerlendirilmesi aşamalarında öğretmen kilit rol oynamaktadır (Facione, 1990). Öğretmen, öğrencilerin üst düzey düşünmeyi öğrenmesinin merkezinde yer alır.

Eleştirel düşünmeyi yansıtacak öğretmenin duyarlı ve insana saygıyı hedef edinmiş, bilgiyi dayatmayan, barış ve sevgiden yana, her türlü ayrımcılığa karşı, merak ve ilgi uyandıran, öğretme işlemi esnasında kendisi de öğrenen, yaşamı hissedebilen, gerçeklikleri yansıtabilen, empati kurabilen, her türlü vatandaşlık görevlerini benimsemiş, değerlere saygılı olan, öğrencinin güçlü yanlarını ortaya çıkaran, kendi de sürekli okuyan araştıran ve inceleyen, statik değil dinamik olan, her türlü görüş ve düşünceye hoşgörü ile yaklaşan, bilimsellikten yana, sınıfa girmeden tüm sorunlarını sınıf dışında bırakabilen, tüm olumsuzluklar ve aksiliklere rağmen pes etmeyen, adil, insan haklarına saygılı, iletişime açık, sınıfta tartışma ortamı yaratabilen, meslektaşlarıyla sürekli iletişim halinde, disiplinler arası çalışan, mantıklı çözümler üreten bir yapıya sahip olması gerekmektedir.

İlgili Araştırmalar

Yurt İçindeki Araştırmalar:

Eğmir (2016) eleştirel düşünme becerisi öğretim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi çalışmasında öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik bir öğretim programı geliştirmek ve bunu uygulayıp programı ve etkililiğini değerlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Sonuç olarak uygulama öncesi ve sonrasında deney grubu öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisi, eleştirel düşünme özdeğerlendirme düzeyi, yansıtıcı düşünme becerisi, demokratik tutum düzeyi ve eleştirel düşünme becerisi toplam puanı anlamlı olarak yükselirken, kontrol grubunun eleştirel düşünme becerisinde anlamlı bir farklılık görülmediğini, deney ve kontrol gruplarının eleştirel düşünme beceri testinden aldıkları erişim puanlarının anlamlı biçimde farklılaştığı ve farklılığın deney grubu lehine olduğu belirtmiştir.

Önal (2020) eleştirel düşünme becerilerine yönelik bir program geliştirme çalışmasında öğretmen adaylarının eleştirel düşünmenin öğretimine ilişkin tutum, yeterlik ve görüşlerini saptamak; elde edilen bulgular temelinde öğretmen yetiştirme programlarına yönelik Eleştirel Düşünme Dersi Öğretim Programını (EDÖP) tasarlamak, uygulamak ve etkisini değerlendirmek olduğunu amaçlamıştır. Sonuç olarak Eleştirel Düşünme Dersi Öğretim Programının öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve eleştirel düşünmeyi öğretmeye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği ve ön-son test ortalamaları arasında son test lehine anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılmış, nitel bulgularda, eğitim sonunda öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ve öğretimine ilişkin kavrayış, farkındalık ve yeterliklerinin geliştiğini; dersin kazanımlarını edindiklerini ve programın mesleki ve kişisel gelişimlerine olumlu etkilerini ortaya koyduğunu belirtmiştir.

Polat (2014) Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi çalışmasında eleştirel düşünme becerisi öğretimini çok yönlü incelemeyi amaçlamış ve bu amaç doğrultusunda; öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim düzeyleri, eleştirel düşünmeyi nasıl kavramsallaştırdıkları, eleştirel düşünme öğretimi ile ilgili sınıf içi uygulamaları ve öğretim programlarında eleştirel düşünme etkinliklerine ne kadar yer verildiği araştırmıştır. Sonuç olarak 1. Öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilimleri orta düzeydedir. 2. Erkek öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim düzeyleri; açık fikirlilik, meraklılık, olgunluk boyutlarında ve toplam puanda kadın öğretmenlerin puan ortalamalarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Türkçe öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilim düzeyleri; analitiklik, sistematiklik, kendine güven ve toplam puanda matematik ve sınıf öğretmenlerinin puan ortalamalarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Kıdem değişkenine göre öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim düzeyleri anlamlı bir şekilde değişmemektedir. 3. Öğretmenlerin, eleştirel düşünme kavramını büyük ölçüde alanyazına uygun olarak tanımladıkları ve eleştirel düşünme becerisi öğretimi ile ilgili tercih ettikleri yaklaşımların alanyazında belirtilen yaklaşımlara büyük ölçüde uygun olduğu görülmüştür. Ders öncesi hazırlık adına öğretmenlerin; güncel konulardan, interaktif materyallerden, kılavuz kitaplardan, görsel materyallerden, ikincil kaynaklardan yararlanmayı ve kazanımları incelemeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Öğretmenler kılavuz kitaplarla ilgili olarak “yol göstericidir” şeklinde görüş bildirmişlerdir. 4. Öğretmenler derslerinde eleştirel düşünme

öğretimine önemli ölçüde yer vermektedirler. 5. Öğretim programları ve öğretmen kılavuz kitapları eleştirel düşünme becerisine yönelik etkinliklere önemli ölçüde yer vermiştir sonuçlarına ulaşmıştır.

Karabekmez, V. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri ile Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişki çalışmasında sınıf öğretmenlerinin hem bir öğrenen hem de bir öğretmen olarak 21. yüzyıl becerilerini kullanma düzeylerine ilişkin görüşleri; görüşlerin bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve sınıf öğretmenlerinin 21. yüzyıl öğrenen becerileri kullanma düzeylerine ilişkin görüşleriyle ile öğretmen becerileri kullanma düzeylerine ilişkin görüşleri arasında ilişki olup olmadığını incelemeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak sınıf öğretmenlerinin öğrenen ve öğretmen becerilerini genellikle; alt boyutlardaki becerileri genellikle ve her zaman seviyesinde kullandıkları görüşünde oldukları; lisansüstü eğitim seviyesine sahip sınıf öğretmenlerinin esnek öğretme becerilerini daha çok kullandıkları görüşünde oldukları; kadın öğretmenlerin yönetsel ve onamacı becerileri kullanma düzeyi konusunda kendilerini daha güçlü değerlendirdikleri; 21. yüzyıl öğrenen ve öğretmen becerileri arasında orta düzeyde ve bütün alt boyutları arasında zayıf ve orta düzeyde pozitif ilişkinin bulunduğunu belirtmiştir.

Yurt Dışındaki Araştırmalar:

Živkovića, S. (2016). A Model of Critical Thinking as an Important Attribute for Success in the 21st Century isimli araştırmanın amacı eleştirel düşünme modelini kullanan özel bir öğretim yaklaşımı önermek ve aynı zamanda mesleki bilgiyi yapılandırmak ve öğrenme verimliliğini artırmak için olanakların neler olduğunu, küresel rekabet dünyasına giriş, öğrencileri iletişim kurabilen, işbirlikçi, yaratıcı, yenilikçi, eleştirel düşünmeye ve analitik olarak ve gerçek dünya problemlerini etkili bir şekilde çözebilmeye vurgulamaktır. Sonuç olarak işbirliğini, açık diyalog, farklı inanç ve bakış açılarının kabulü öğrencilerin görüşlerini açıkça ifade etmelerine izin verilmesi durumlarının davranışların etkili bir şekilde modellenmesinde ve eleştirel düşünme davranışlarını ve tutumlarını teşvik etmede eğitimciler için bir kaynak olduğu belirtilmiştir. Ezber öğrenme ve ezberlemenin yerine öğrencilerin bir kavramın gerçek hayattaki bir duruma nasıl uygulanacağı hakkında eleştirel düşüncelerine izin vererek kaliteyi derinleştirmeleri sağlanabilir.

Živkovića, S. (2016). A Model of Critical Thinking as an Important Attribute for Success in the 21st Century the aim of this research is to propose a specific teaching approach that uses the critical thinking model and at the same time, what are the possibilities to construct professional knowledge and increase learning efficiency, to introduce students to the world of global competition, to make students able to communicate, collaboratively, creatively, innovatively, think critically and analytically and in the real world. emphasis on solving problems effectively. As a result, collaboration, open dialogue, acceptance of different beliefs and perspectives, and allowing students to express their views openly are a resource for educators in effectively modeling behaviors and encouraging critical thinking behaviors and attitudes. Instead of rote learning and memorization, students can deepen quality by allowing them to think critically about how a concept applies to a real-life situation.

Suryana, D., Yulia, R., & Safrizal. (2021). Model of Questioning Skill Teacher for Developing Critical Thinking Skill in Early Childhood Education in West isimli araştırmasının amacı Rumah Anak Sholeh (RAS) enstitüsünde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesinde bir öğretmenin veya mentorun sorgulama becerilerinin rolünü vurgulamayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak çocukların eleştirel düşünme becerilerinin iki ilkedен oluştuğunu ortaya çıkardığı: birincisi, akıl hocalığı ilkeleri olarak hareket eden öğretmenin sorgulama becerileri; ikincisi, açık uçlu soru modelinde çerçevenmiş sorular olduğu belirtilmiştir.

Suryana, D., Yulia, R., & Safrizal. (2021). Model of Questioning Skill Teacher for Developing Critical Thinking Skill in Early Childhood Education in West the aim of the research named Rumah Anak Sholeh (RAS) was to emphasize the role of a teacher's or mentor's inquiry skills in developing students' critical thinking skills. As a result, he revealed that children's critical thinking skills consist of two principles: first, the teacher's questioning skills, which act as mentoring principles; Second, it was stated that there were framed questions in the open-ended question model.

Schulz, H., & FitzPatrick, B. (2016). Teachers' Understandings of Critical and Higher Order Thinking and What This Means for Their Teaching and Assessments isimli araştırmanın amacı eleştirel ve üst düzey düşünme, eğitim için esas olduğunu ve öğretmenlerin ne yaptıklarının belirlenmesidir. Sosyal bilgiler ve fen bilimlerinde

eleştirel ve üst düzey düşünme anlayışlarını elde etmek ve bunun öğretimi ve değerlendirmeyi nasıl etkilediğini belirlemek istenmiştir. Sonuç olarak Öğretmenler, üst düzey düşündüklerini açıklamakta güçlük çekiyor düşünülmekte, öğretmenlerin düşünmeyi nasıl öğretecekleri ve değerlendirecekleri konusunda şüpheleri olduğu, Tüm öğrencilerin aynı düşünme düzeyini göstermesi beklenmemekte, öğrencilerin bağımsız düşünceleri konusunda çok emin değiller, öğretmenlerin düşünmeyi bilinçli bir şekilde öğretmenin önemli olduğunu düşündükleri vurgulanmaktadır.

Schulz, H., & FitzPatrick, B. (2016). Teachers' Understandings of Critical and Higher Order Thinking and What This Means for Their Teaching and Assessments the aim of the research named "Critical and high-level thinking is essential for education and to determine what teachers do. It was desired to acquire understandings of critical and high-level thinking in social studies and science and to determine how this affects teaching and assessment. As a result, it is emphasized that teachers have difficulties in explaining their high-level thinking, they have doubts about how to teach and evaluate thinking, All students are not expected to show the same level of thinking, they are not very sure about students' independent thinking, it is emphasized that teachers think it is important to teach thinking consciously.

Mayarni, M. ., & Nopiyanti, E. (2021). Critical and analytical thinking skill in ecology learning:A correlational study isimli araştırmalarında ekoloji öğreniminde eleştirel ve analitik düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak öğrencilerin eleştirel ve analitik düşünme becerileri arasında anlamlı ilişkinin olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir.

Mayarni, M. ., & Nopiyanti, E. (2021). Critical and analytical thinking skill in ecology learning:A correlational study they aimed to determine the relationship between critical and analytical thinking skills in ecology learning. As a result, they stated that they saw a significant relationship between students' critical and analytical thinking skills.

Wechsler, S. M., Saiz, C., Rivas, S. F., Vendramini, C. M., Almeida, L. S., Mundim, M. C., et al. (2018). Creative and critical thinking: Independent or overlapping components? İsimli araştırmalarının amacı, yaratıcı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi belirlemek için çeşitli analizler yapmışlardır. Sonuç olarak eleştirel düşünme

ve yaratıcılığa ilişkin olarak her bir bilişsel bileşenin bağımsızlığının doğrulandığı ve problem çözmeyi geliştirmek için her iki beceriyi de geliştirmeye ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Wechsler, S. M., Saiz, C., Rivas, S. F., Vendramini, C. M., Almeida, L. S., Mundim, M. C., et al. (2018). Creative and critical thinking: Independent or overlapping components? The aim of their research named, they have made various analyzes to determine the relationship between creative and critical thinking. As a result, it was stated that the independence of each cognitive component regarding critical thinking and creativity was confirmed and there was a need to develop both skills to improve problem solving.

Buchin, Z. (2018). Critical Thinking Skills Across the Semester in Lecture- and Team-Based Learning Classes isimli araştırmasının amacı takım tabanlı öğrenme (TBL) sınıflarının eleştirel ve üst düzey düşünme becerisindeki rolünü belirlemeyi amaçlamıştır. Sonuçta elde edilen ham puanlarda anlamlı bir farklılık görülmezken, üst düzey düşünme soruları arasında anlamlı bir negatif korelasyon bulunduğu belirtilmiştir.

Buchin, Z. (2018). Critical Thinking Skills Across the Semester in Lecture- and Team-Based Learning Classes The aim of this research is to determine the role of team-based learning (TBL) classes in critical and high-level thinking skills. While no significant difference was observed in the raw scores obtained as a result, it was stated that there was a significant negative correlation between higher-order thinking questions.

Fonash, J. C. (2015, September). Effects of an inquiry-based curricular program on aspects of critical thinking skills and dispositions araştırmasının amacı eleştirel düşünmeye ve eleştirel düşünme becerilerine yönelik sorgulamaya dayalı müfredat uygulaması, eğilimde test öncesi ve sonrası uygulamalarına öğrencilerin katılıp katılmadıklarını belirlemeyi bunun sonucundada sorgulamaya dayalı müfredat anlayışının eleştirel düşünmeyi geliştirip geliştirmediğine dikkat çekilmiştir. Sonuçta Eleştirel düşünme becerileri öğretiminin müfredata dahil edilmesinin ilkökul yıllarından itibaren başarı sağlayacağı eleştirel düşünmenin dikkatle ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Fonash, J. C. (2015, September). Effects of an inquiry-based curricular program on aspects of critical thinking skills and dispositions The aim of the study was to determine whether the students participated in the application of the inquiry-based curriculum for critical thinking and critical thinking skills, pre-test and post-test applications in the tendency, and as a result, it was noted whether the inquiry-based curriculum understanding developed critical thinking. As a result, it is emphasized that the inclusion of critical thinking skills in the curriculum will ensure success from the primary school years and that critical thinking should be carefully considered.

Ayrıca Alan yazın incelendiğinde Tanrıverdi (2012), Kurga, (2021), Polat,(2014), Dönmez ve Yazıcı, (2015), Şenşekerci ve Bilgin, (2008), Sönmez, (2010), Öğreten, (2017), Şimşek, (2020), Aslan, (2019), Doğanay (2005), Safran (2008), Turan ve Ulusoy, (2018), Schulz ve FitzPatrick, (2016), McGuinness (1999, 5-7), Wolk, (2003), Wida ve Kurniawan (2019), Commanger, (1988), Case ve Werner, (2000), Snyder ve Snyder, (2008), Ambreen ve Ambreen, (2020), Baker, (1996), Thoms, (2004), Crawford, Saul, R., ve Makinster, (2005), Limbach, Duron ve Waugh, Meeli, (2001), Sarwanto ve Chumdari, (2021), Sundar ve Kumar, (2021), Fandiño Parra, Muñoz Barriga, López Díaz ve Galindo Cuesta, (2021), Schmaltz, Jansen ve Wenckowski, (2017), Savich, (2009), Garcia ve Pintrich, (1992), Narimo, Sutama, Hafida, ve Novitasari, (2020), Lata, Dhayani, ve Luhach, (2013), Park, Niu, Cheng, ve Allen, (2021), Alsarayreh, (2021), Ruggiero (2020), Alotaibi, (2013), Caruth, (2015), Registrar, (2007), Paul, Binker, Jensen, ve Kreklau, (1990), Sternberg ve Halpern, (2020), Hashemi, Behrooznia, ve Mahjoobi, (2014), Wang, (2017), Almeida ve Franco, (2011), León'a (2015), Ruano, (2021), Hague, (2017), Shaila ve Trudell, (2010), Horenstein ve Niu, (2011), Niu, Horenstein ve Garvan, (2013), Ling ve Loh, (2020), Lamont, (2020), Hardy ve Edwards, (2016), Wechsler, et al., (2018), Iakovos, (2011), Harpaz, (2010), Sala ve Duuren, (2020), Behar-Horenstein ve Niu, (2011), Abrami, Bernard, Borokhovski, Waddington, Wade ve Persson, (2015), Zhou, (2018), Forrester, (2008), Tilbury, Osmond, ve Scott, (2010), Thomas, Davis, ve Kazlauskas, (2007), Thomas, (2011), Lai, (2011), Ralston ve Bays' (2015), Paul ve Elder, (2007), Duron ve Waugh, (2006), Sternberg (1986), Nickname ve Royafar, (2019), Toshpulatova ve Kinjemuratova, (2020), Buchin, (2018), Olalekan (2017), Quijano, (2013), Fonash, (2015), Kolajo, (2020), Hång, (2019) ve daha bir çok yazarın çeşitli

çalışmaları vardır fakat ilkokul düzeyinde sosyal bilgiler ders programı kapsamında öğretmenlerin ders programlarının incelendiği bir çalışma yapılmamıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma sürecine, veri analizine ve araştırmanın geçerlik, güvenirliği, etik gerekliliklerine yer verilmiştir.

2.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma paradigmasında yer alan yöntemlerden biri olan durum araştırması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Eleştirel düşünme becerisinin derinlemesine ve çok yönlü inceleyebilmek için durum araştırması yöntemi seçilmiştir. Durum araştırması bilimsel incelemelere cevaplar aranırken sıklıkla kullanılan ve sınırlı zaman, sınırlı kişi gibi durumlarda ayrıntılı bilgileri toplamayı içermektedir. Durum araştırmaları güncel bir durumu gerçek yaşam alanı içerisinde ele alan birden fazla veri kaynağının var olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum araştırmalarında betimleme zengin ve derinlemesine yapılmalıdır. Sınırlılıklar dâhilinde tüm olay ve olgu örgüsü çoklu veri toplama araçları ile sistemli olarak veriler oluşturulmalıdır (Hancock ve Algozzine, 2016). Yukarıda da ifade edildiği gibi bu araştırmada öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretime ilişkin yaklaşımları araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları aracılığıyla derinlemesine incelenmiştir. Bu araştırmada incelenen durum öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimi konusundaki yaklaşımlarıdır. Öğretmenlerin yaklaşımları görüş formları, araştırma kapsamında geliştirdikleri planlar ve yansıtıcı değerlendirme formları temelinde incelenmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları dahilinde araştırmada incelenen duruma ilişkin çoklu veri toplama araçlarından elde edilen veriler sistematik bir şekilde incelenmiştir. Tüm bu verilerin derinlemesine incelenmesi ve çok yönlü incelenmesi amacıyla durum araştırması yöntemi seçilmiştir.

2.1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme içinde yer alan tipik durum örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırma probleminin cevaplanması konusunda zengin bir veri elde edilme potansiyeline sahip olduğu düşünülen durumlar üzerinde derinlemesine çalışılmasına izin verir (Patton, 2014). Bir amaçlı örnekleme yöntemi olan tipik durum örneklemedeki tipik durumlar, evrende yer alan çok sayıdaki benzeri arasından genel olarak incelenen olay veya olguyu açıklayabilecek düzeyde bilgi içeren durumlardır (Patton, 2005). Bu araştırma eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine ilişkin katılımcıların yaklaşımlarını onların görüşleri ile araştırma kapsamında geliştirmiş oldukları planlar temelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma amaçları açısından bir ilde 18 farklı okulda görev yapan, hizmet yılların 9 ile 38 yıl arasında değişen 22'si erkek ve 33'ü kadın olan toplam 55 sınıf öğretmeninden elde edilen görüş, plan ve yansıtıcı değerlendirmeler öğretmenlerin eleştirel düşünme ve öğretimine ilişkin yaklaşımlarının incelenmesinde tipik bir görünümü sunabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle araştırmada tipik durum örnekleme yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırmanın çalışma grubuna ait bilgiler aşağıda görülmektedir. Tablo 2.1.2.1'de araştırmanın katılımcılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2.1.2.1 Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

Kodu	Kıdem Yılı	Cinsiyet	Kendini Eleştirel Buluyor mu?
E1	28	Erkek	Evet
K1	16	Kadın	Evet
K2	20	Kadın	Evet
K3	25	Kadın	Evet
E2	23	Erkek	Evet
K4	13	Kadın	Evet
K5	17	Kadın	Evet
E3	15	Erkek	Evet
E4	9	Erkek	Evet

K6	17	Kadın	Evet
K7	21	Kadın	Evet
E5	35	Erkek	Evet
K8	26	Kadın	Evet
K9	29	Kadın	Hayır
K10	20	Kadın	Kısmen
K11	20	Kadın	Hayır
K12	15	Kadın	Evet
E6	17	Erkek	Evet
K13	20	Kadın	Evet
K14	16	Kadın	Evet
K15	19	Kadın	Evet
E7	11	Erkek	Evet
K16	18	Kadın	Evet
K17	22	Kadın	Evet
K18	17	Kadın	Kısmen
K19	19	Kadın	Evet
E8	9	Erkek	Evet
E9	14	Erkek	Evet
K20	27	Kadın	Kısmen
E10	26	Erkek	Evet
E11	28	Erkek	Evet
K21	14	Kadın	Evet
K22	22	Kadın	Evet
K23	38	Kadın	Evet

E12	19	Erkek	Evet
E13	26	Erkek	Evet
E14	31	Erkek	Evet
K24	25	Kadın	Evet
E15	18	Erkek	Evet
E16	12	Erkek	Evet
K25	27	Kadın	Evet
K26	16	Kadın	Evet
E17	21	Erkek	Evet
K27	15	Kadın	Evet
K28	20	Kadın	Evet
E18	27	Erkek	Evet
K29	18	Kadın	Evet
E19	14	Erkek	Evet
E20	42	Erkek	Kısmen
K30	16	Kadın	Evet
E21	21	Erkek	Evet
K31	16	Kadın	Evet
K32	18	Kadın	Hayır
K33	24	Kadın	Kısmen
E22	13	Erkek	Evet

2.1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada üç adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar eleştirel düşünme ve öğretimi görüş formu, eleştirel düşünme öğretimi plan formatı ve eleştirel düşünme öğretimi yansıtıcı değerlendirme formudur. Aşağıda veri toplama araçlarının amaçları, nasıl geliştirdiklerine ilişkin bilgiler verilmektedir.

2.1.3.1. Eleştirel Düşünme ve Öğretimi Görüş Formu

Araştırmanın birinci sorusunda sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımları nasıl bir görünüme sahip olduğunun cevabı aranmıştır. Katılımcıların söz konusu yaklaşımları onların eleştirel düşünme becerisini nasıl tanımladıkları, eleştirel düşünme becerisi öğretimini nasıl gerekçelendirdikleri, eleştirel düşünme becerisi öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri nasıl ele aldıkları, eleştirel düşünme becerisi öğretiminde planlamayı nasıl gerekçelendirdikleri temelinde incelenmesi amaçlanmıştır. Öğretmenlerin yaklaşımlarının incelenmesinin hedeflendiği bu çalışmada açık uçlu sorulardan oluşan görüş formu kullanılması amaçlanmıştır. Araştırmada bu amaçla Polat (2014) tarafından “Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi” adlı doktora tezi kapsamında geliştirilmiş olan görüşme formunun kullanılmasına karar verilmiştir. Görüşme formunun verilerinin yazılı olarak alınmasına uygun olup olmadığına karar vermek için araştırmacı 8 öğretmen üzerinde bir deneme uygulama gerçekleştirmiştir. Görüşme sorularına verilen yanıtlar araştırmacı ile bir uzman tarafından incelenmiştir. İncelemeler sürecinde deneme uygulamasından elde edilen verilerin araştırma soruları ile elde edilmesi hedeflenen bilgilerle tutarlılığına, doğru anlaşılıp anlaşılmadığına bakılmıştır. Görüşme sorularının araştırma kapsamında kullanılabilmesine karar verilmiştir. Görüşme formunun kullanımı konusunda araştırmacıdan izin alınmıştır. Araştırmacı ile gerçekleştirilen incelemeler sonrasında araştırma kapsamında söz konusu görüşme formunun uygulanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Görüşme formu Ek.1 de verilmiştir.

2.1.3.2. Eleştirel Düşünme Öğretimi Plan Formatı

Araştırmanın ikinci sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımları geliştirdikleri planlar temelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu veri toplama aracı ile katılımcıların eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve tekniklerin neler olduğu, öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütlerinin neler olduğu, sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirmesine yönelik gerçekleştirdikleri çalışmaların neler olduğu ve son olarak öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütlerinin ne olduğunu incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada bu amaçları gerçekleştirmek için bir plan formatı

kullanılmıştır. Öğretmenlerin planlarında kazanıma dayalı farklılaşma olmaması için plan formatında sosyal bilgiler dersi öğretim programından eleştirel düşünme becerisinin öğretimine uygun olduğuna karar verilen bir kazanım belirlenmiş ve öğretmenlerin planlarını bu kazanım temelinde geliştirmeleri istenmiştir. Planlama formatı, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimindeki yaklaşımlarını açık hale getirecek açık uçlu soru yönergeleri temelinde hazırlanmıştır. Plan formatının hazırlanma sürecinde sırayla eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik alanyazın incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında öğretmen eğitimi araştırmalarında ders planlama ve ders tasarımı konusundaki araştırmalar ve bu araştırmalarda kullanılan ölçme araçları incelenmiştir. İncelemeler sonrasında taslak plan formatı oluşturulmuştur. Ardından taslak plan formatı bir uzman ile detaylı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonrasında 4 sınıf öğretmeni ile deneme uygulaması gerçekleştirilmiştir. Deneme uygulamanın ardından bir uzman ile bir araya gelinerek plan formatının araştırma ile verilerin uygun olup olmadığı konusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur. Değerlendirme sonrasında, plan formatında birbirini tekrar eden yönergeler çıkartılmış, öğretmenlerin cevapsız bıraktığı bölümler yeniden düzenlenmiştir. Deneme uygulamanın ardından uygulamayı gerçekleştiren öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonrasında onlardan gelen öneriler temelinde plan formatında madde sayısı azaltılarak daha kısa sürede hazırlanabilir bir hale kavuşturulmuştur. Araştırma kapsamında öğretmenlere dağıtılan plan formu Ek.2’de verilmiştir.

2.1.3.3. Eleştirel Düşünme Öğretimi Yansıtıcı Değerlendirme Formu

Bu form ile öğretmenlerin eleştirel düşünme öğretimine yönelik yaklaşımlarını planları ve uygulamaları temelindeki deneyimleri temelinde incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla öğretmenlerin planlama ve ders uygulamalarındaki deneyimlerini açıklamalarına ve onlara yükledikleri anlamları açığa çıkarmalarına izin veren açık uçlu sorular yönlendirilmiştir. Yansıtıcı değerlendirme sorularının oluşturulması sürecinde öğretmen eğitimi alanındaki yansıtıcı düşünme üzerine gerçekleştirilmiş araştırmalar incelenmiştir. Alanyazındaki benzer araştırmalarda kullanılan ölçme araçları detaylı olarak incelenmiştir. Ardından araştırmacı tarafından bir yansıtıcı değerlendirme soru havuzu oluşturulmuştur. Ardından program geliştirme uzmanı ile bir araya gelerek soru havuzundaki sorular içinden araştırmanın amacına en fazla

hizmet eden sorular seçilmiştir. Seçilen her bir sorunun araştırma amaçları ile ilişkisi tek tek sorgulanmıştır. Bu işlemin ardından aracın deneme uygulaması dört öğretmen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneme uygulamasının ardından elde edilen veriler ile birlikte bir uzman ile birlikte sorular değerlendirilmiştir. Yansıtıcı değerlendirme formunda yer alan soruların araştırma amaçlarını karşılama konusunda yeterli veri elde edilmesinin mümkün olduğu görülmüştür.

2.1.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde ilk olarak Ordu Üniversitesinden Etik Kurul Onayı alınmıştır. Daha sonra Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Araştırma Uygulama İzni alınarak belirlenen okullardaki yöneticilerle iletişime geçilerek çalışma hakkında ön bilgilendirme yapılmıştır. Araştırma sürecinde toplam 18 okuldan 55 öğretmene ulaşılmıştır. Araştırmada katılımcı sayısının fazla olması nedeniyle katılımcıların görüşlerinin yazılı olarak alınmasına karar verilmiştir. Okullar belirlenirken bulunduğu bölge, öğretmenlerin kıdem yılları ve cinsiyet göz önüne alınmıştır. Katılımcılara veri toplama araçları ile ilgili gereken bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu süreçte araştırma verilerinin araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmasının ardından onun şifreli bilgisayarında muhafaza edileceği ve verilerin kod ismi ile dosyalanacağı belirtilmiştir. Araştırmacı ile katılımcı arasında güven oluşturulmuştur. Katılımcıların katılımlarının gönüllülük esasına dayalı olduğu, kararını istediği zaman değiştirebileceği, görüşmenin herhangi bir yerinde çekilebileceği ve istemediği sorulara cevap vermeyebileceği ifade edilmiştir. Katılımcılara veri toplama araçlarını nasıl doldurmaları gerektiği ve etik gerekliliklerle ilgili bilgilendirmeler yapılmasının ardından veri toplama araçları teslim edilmiştir. Veri toplama araçlarının doldurmaları için katılımcıların ihtiyaç duydukları zaman verilmiştir. Araştırmacı tarafından katılımcılara sağlanan süre tamamlandığında araştırmacı tarafından veri toplama araçları katılımcılardan toplanmıştır.

2.1.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırmada içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizi iki eksen temelinde gerçekleştirilmiştir. İlk ekseninde katılımcıların eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımları onların görüşleri temelinde nasıl bir görünüme sahip

olduğu noktasında bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bunun için öğretmenlerden elde edilen eleştirel düşünme ve öğretimi görüş formu ile eleştirel düşünme öğretimi yansıtıcı değerlendirme formundan elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmanın ikinci ekseninde katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımları geliştirdikleri planlar temelinde nasıl bir görünüme sahip olduğu temelinde bir analiz gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın her iki ekseninde de benzer adımların izlendiği bir yol takip edilmiştir. Araştırma verilerinin analizine ilişkin ayrıntılar aşağıda verilmiştir. İletişimsel boyut, bilişsel boyut ve duyuşsal boyut çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırma verilerinin analizinin ilk adımında açık kodlama gerçekleştirilmiştir. Kodlama iki kişi tarafından yapılmıştır. Kodlamalar arasındaki uyuma bakılmıştır. Bu süreçte katılımcıların eleştirel düşünme ve öğretimine yönelik yaklaşımlarına işaret eden görüş ve uygulamaları yansıtan her bir ifade vivo kod ile kodlanmıştır. Açık kodlama işleminin gerçekleştirilmesinin ardından kodlar temalar temelinde sınıflandırılmıştır. Araştırmanın ilk alt probleminde ortaya çıkan temalar Tablo 2.1.5.1’ de verilmiştir.

Tablo 2.1.5.1 Birinci Alt Soruya İlişkin Analizde Ortaya Çıkan Temalar

Temalar
Eleştirel düşünme becerisinin tanımlanma şekli
Eleştirel düşünme becerisi öğretiminde karşılaşılan güçlükleri
Eleştirel düşünme becerisi öğretiminde planlama gerekçeleri
Eleştirel düşünme becerisinin öğretiminin ne sorunu olarak görüldüğü
Eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılacak yöntem-tekni ve stratejileri

Araştırmanın ikinci alt probleminde ortaya çıkan temalar aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 2.1.5.2 İkinci Alt Soruya İlişkin Ortaya Çıkan Temalar

Temalar
Eleştirel düşünme öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler

Öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütleri

Sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar

Öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütü

Yukarıda ifade edilen temalar temelinde sınıflanan vivo kodlar üzerinde son olarak sürekli karşılaştırma analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu sayede kodları bakış açıları temelinde sınıflamak mümkün olabilmektedir. Çalışma esnasında uzman görüşü alınmıştır. Bu süreçte kodlar benzerlik ve farklılıkları temelinde karşılaştırılarak benzer olanlar aynı kümeler altında sınıflandırılmıştır. Kümeler değişmez duruma gelene kadar karşılaştırma işlemine devam edilmiştir. Ardından her kümeye, içeriğindeki kodların anlamını karşılayan ve kapsayan bir isim verilmiştir. Analiz sonrasında temalar kategori ve alt kategoriler halinde ifade edilmiştir. Analiz sonrası ortaya çıkan bulgular betimsel istatistiklerden yararlanılarak özetlenmiştir. Analiz sonrasında elde edilen tema, kategori ve alt kategoriler ile onlara ait betimsel istatistikler bulgular bölümünde görülmektedir.

2.1.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirlilik gerekliliklerine ilişkin çalışmalar Lincoln ve Guba (1985) tarafından ifade edilen “inandırıcılık”, “aktarılabirlik”, “tutarlılık” ve “teyit edilebilirlik” gereklilikleri çerçevesinde açıklanmaktadır. İnanırıcılık, araştırma kapsamında elde edilen verilerin dış dünyadaki gerçekliği yansıtmayı yansıtmadığı ile ilgilidir. İnanırıcılık gerekliliğini yerine getirmek için uzun süreli etkileşim ve uzman incelemesi önerilmektedir (Lincoln ve Guba, 1985; Meriam, 2009; Patton, 2014). Araştırmanın veri toplama süreci, 12 hafta sürmüştür. Veri toplama sürecinin öncesinde katılımcılar etik konularda gereken açıklamaları yapmak üzere ve veri toplama aracının nasıl doldurulması gerektiğine ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmanın katılımcılarından üç farklı veri toplama aracı ile elde edilmiştir. Bu sayede katılımcıların hem görüşleri, hem planları hem de öğretim uygulamalarına yönelik yaklaşımlarını açıklamalarına izin verilmiştir. Araştırmadaki veri toplama araçlarının doldurulması deneme uygulamalarda katılımcıların ifadeleri temelinde 50 dakika ile 70 dakika sürmüştür. Bu sürenin asıl uygulamada 55 katılımcı ile uzun bir etkileşime karşılık geldiği düşünülmektedir. Araştırmanın özellikleri ve sayısı, örneklemin nasıl seçildiği, kullanılacak veri toplama araçları ve analizlerin net bir

şekilde açıklanması inandırıcılığı arttıracaktır (Creswell ve Miller, 2000). Araştırmanın yöntem başlığı altında ifade edilen konularda gereken açıklamalara yer verilmiştir. Nitel araştırmada aktarılabirlik gerekliliğini yerine getirmek için örneklem seçimi stratejilerinin kullanılması önerilmektedir (Meriam, 2009). Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma amaçlarının yerine getirilmesi konusunda çalışma grubunun tipik bir görünüm ortaya korduğu düşünülmektedir. Araştırmada 18 farklı okuldan 22'si erkek, 33'ü kadın toplam 55 öğretmen ile çalışılmıştır.

2.1.7. Araştırma Etiği

Araştırmanın başından sonuna kadar dikkatli, dürüst davranılarak gerekli bilgilendirme ve izinlerin alındığı, katılımcıların katılımcı onam formu ile güven sağlandığı, yapılan her görüşme ve gözlemin çalışmanın gizliliği içinde saklanacağı, gerçek isimler yerine kodlar kullanılacağı belirtilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt sorusunda “Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımları onların görüşleri temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Araştırmanın bu sorusu beş tema altında incelenmiştir. Bunlar sırayla eleştirel düşünme becerisinin tanımlanma şekli, eleştirel düşünme becerisi öğretiminde karşılaşılan güçlükler, eleştirel düşünme becerisi öğretiminde planlama gerekçeleri, eleştirel düşünme becerisinin öğretiminin ne sorunu olarak görüldüğü ve eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilir yöntem-teknik ve stratejiler olarak incelenmiştir. Aşağıda yukarıda ifade edilen temalara ilişkin bulgular sırayla açıklanmaktadır.

Tablo 3.1.1 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Ne Olduğuna İlişkin Yaklaşımları

Kategori	Alt Kategori	F
İletişimsel Boyut	İletişim Becerilerinde Nitelikli	12
Duyuşsal Boyut	Farklılıklara açık	9

	Şüpheli	7
	Sağduyulu	7
	Empatik	6
	Özgüven Sahibi	5
	Bağımsız	3
	Meraklı	2
	Yüksek Farkındalıklı	2
	Adil	1
Bilişsel Boyut	Sorgulama	50
	Çok Yönlü Düşünme	27
	Analitik Düşünme	25
	Akıl Yürütme	23
	Değerlendirme	10
	Yaratıcılık	10
	Objektif Düşünme	7
	Problem Çözme	5
	Senteze Varma	4
	Neden Sonuç İlişkisi Kurma	2
	Karar Verme	2
	Yorumlama	1
	Çıkarımda Bulunma	1
	Karşılaştırma	1
Toplam	222	

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin tanımlanma biçimlerine ilişkin bulgular incelendiğinde katılımcıların eleştirel düşünme becerisine

yönelik tanımlarının üç kategori altında incelenebileceği gözlenmiştir. Bunlar iletişimsel boyut, bilişsel boyut ve duyuşsal boyuttur. İletişimsel boyutta iletişim becerilerinde nitelikli maddesi olarak 12 cevap alındığı görülmektedir. Bu temada tek bir alt kategori yer almaktadır.

Katılımcıların eleştirel düşünme becerisine yönelik getirdikleri duyuşsal boyuta ait tanımlar incelendiğinde ise farklılıklara açık (9), şüpheli (7), sağ duyulu (7), empatik (6), öz güven sahibi (5), bağımsız (3), meraklı (2), yüksek farkındalıklı (2), adil (1) özellikleri ile karşılaşılmaktadır. Eleştirel düşünme becerisinin duyuşsal boyutuna ait tanımlamalarda en yüksek orana farklılıklara açık olma özelliğine sahip olduğu görülmüştür. Onu sırayla şüpheli, sağduyulu ve empatik olma özellikleri takip etmektedir.

Katılımcıların eleştirel düşünme becerisine yönelik getirdikleri bilişsel boyuta ait tanımlar incelendiğinde bu kategoriye ait toplamda 14 farklı özellik tanımlanmış olduğu görülmüştür. En yüksek orana sahip olan becerinin sorgulama olduğu görülmüştür. Onu sırayla çok yönlü düşünme ve analitik düşünme takip etmiştir. Bu kategoride yer alan diğer alt kategorilere bakıldığında sorgulama (50), çok yönlü düşünme (27), analitik düşünme (25), akıl yürütme (23), değerlendirme (10), yaratıcılık (10), objektif düşünme (7), problem çözme (5), senteze varma (4), neden sonuç ilişkisi kurma (2), karar verme (2), yorumlama (1), çıkarımda bulunma (1), karşılaştırma (1), özellikleri ile karşılaşılmaktadır.

Tablo 3.1.2 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminin Gerekçelerine İlişkin Yaklaşımları

Kategori	F
Doğruya Ulaşan Bireyler	9
Kalıplarını Kıran Bireyler	5
Sağduyulu Bireyler	5
Objektif Değerlendirici Bireyler	5
Öğrenmede Kalıcılığı Sağlamış Bireyler	5
Çok Yönlü Düşünen Bireyler	4

Düşünmede Kusursuzlaşmış Bireyler	3
Özgüvenli Bireyler	2
Nitelikli Bir Öğrenen Özelliklerine Sahip Bireyler	2
Tutarlı Bir Karaktere Sahip Bireyler	2
Etkili Karar Alıcı Bireyler	1
Fikir Üretimi Yapan Bireyler	1
Fikirlerini Savunabilen Bireyler	1
Öğrenme İsteğine Sahip Bireyler	1
Toplam	46

Katılımcılar eleştirel düşünme becerisinin öğretimini 14 farklı gerçekçe ile açıklamışlardır. Bunlar doğruya ulaşan bireyler (9), kalıplarını kıran bireyler (5), sağduyulu bireyler (5), objektif değerlendirici bireyler (5), öğrenmede kalıcılığı sağlamış bireyler (5), çok yönlü düşünen bireyler (4), düşünmede kusursuzlaşmış bireyler (3), özgüvenli bireyler (2), nitelikli bir öğrenen özelliklerine sahip bireyler (2), tutarlı bir karaktere sahip bireyler (2), fikirlerini savunabilen bireyler (1), etkili karar alıcı bireyler (1), öğrenme isteğine sahip bireyler (1), fikir üretimi yapan bireyler (1), yetiştirmek olarak ifade edilmiştir.

Tablo 3.1.3 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminde Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Yaklaşımları

Kategori	Alt Kategori	F
Becerinin Öğretimi Zorluğu	Eleştirel Düşünmeyi Geliştirmenin Zorluğu	22
	Öğrenciler Arasındaki Düzey Farklılıklar	14
	Eleştirel Düşünmeyi Geliştiren Öğrenme Ortamının Zorlukları	4
	Sınıfın Düzenini Sağlayamama	1
Çevresel Zorluklar	Becerinin Gerektirdiği Donanıma Sahip Olmama	20

	Zengin Sosyal Çevreden Yoksunluk	7
Öğretim Kaynaklı Zorluklar	Öğretim Programının Eleştirel Düşünmeye Odaklı Olmaması	2
Öğrenciden Kaynaklı Zorluklar	Farklılıklara Karşı Tepkisel Davranışlar	11
	Öğrencilerdeki Motivasyon Eksikliği	5
	Bireysellik	3
	Diğerlerini Dinlememe	2
	Fikirlerini Açıklamaktan Çekinme	1
	Özgüven Eksikliği	1
	Sabırsızlık	1
	Empati Yoksunluğu	1
	Sorumluluk Sahibi Olmama	1
Toplam		96

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğuna ilişkin bakış açılarına yönelik bulgular incelendiğinde bunların dört kategori altında incelendiği gözlenmiştir. Bunlar eleştirel düşünmenin öğretiminde zorluğundan kaynaklı zorluklar, çevre kaynaklı zorluklar, öğretim programı kaynaklı zorluklar ve öğrenci kaynaklı zorluklardır. Becerinin öğretiminde zorluğundan kaynaklı zorluklar başlığı altındaki eleştirel düşünmeyi geliştirmenin zorluğu (22), öğrenciler arasındaki düzey farklılıkları (14), eleştirel düşünmeyi geliştiren öğrenme ortamının zorluğu (4), sınıfın düzenini sağlayamama (1), olduğu görülmektedir. Çevresel kaynaklı zorluklar kategorisi altında yer alan becerinin gerektirdiği donanıma sahip olmama (20), zengin sosyal çevreden yoksunluk (7) alt kategorilerinin dile getirildiği görülmektedir. Öğretim programı kaynaklı zorluklar başlığı altında öğretim programının eleştirel düşünmeye odaklı olmamasının (2) ifade edildiği görülmektedir. Öğrenciden kaynaklı zorluklar kategorisi altında farklılıklara karşı tepkisel davranışlar (11), öğrencilerdeki motivasyon eksikliği (5), bireysellik (3), diğerlerini dinlememe (2), fikirlerini açıklamaktan çekinme (1),

özgüven eksikliği (1), sabırsızlık (1), empati yoksunluğu (1), sorumluluk sahibi olmama (1) olarak ifade edildiği görülmektedir.

Tablo 3.1.4 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminde Kullanılan Planlamanın Önemine Yönelik Yaklaşımlar

Kategori	F
Hedefe Ulaşma	9
Zamanı Yönetme	6
Verimlilik Sağlama	6
Öğretmene Güven Verme	6
Problemlere Karşı Hazırlıklı Olma	4
Öğrencilerin İlgilerini Çekme	2
Kargaşayı Önleme	1
Ders Akışını Sağlama	1
Öğretmene Geribildirim Sağlama	1
Toplam	36

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılan planlamanın öneminin neler olduğuna ilişkin yaklaşımlarının dokuz farklı kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler hedefe ulaşma (9), zamanı yönetme (6), verimlilik sağlama (6), öğretmene güven verme (6), problemlere karşı hazırlıklı olma (4), öğrencilerin ilgilerini çekme (2), kargaşayı önleme (1), ders akışını sağlama (1), öğretmene geribildirim sağlama (1) olarak görülmektedir.

Tablo 3.1.5 Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretimi Ne Sorunu Olarak Ele Alınmaktadır.

Kategori	F
Düşünme Süreçlerini Aktif Olarak Kullandırma Sorunu	49
Öğretim Yolları Sorunu	41
Özgür İfadeye Dayalı Öğrenme Ortamı Yaratma Sorunu	40
İlgi, Dikkat, Seviye ve Motivasyon Yaratma Sorunu	28

Empati Kazandırma Sorunu	18
İçerik Bilgisine Hâkim Olma Sorunu	15
Farklı Düşüncelere Saygı Duymayı Kazandırma Sorunu	15
Bakış Açısı Geliştirme Sorunu	14
Dijital Öğretim Araçlarını Kullanma Sorunu	12
Gündelik Yaşamla Bağ Kurma Sorunu	5
Öğrencilere Yönelik Yaklaşım Sorunu	4
Birbirlerinden Öğrenme Fırsatlarını Artırma Sorunu	1
Rehberlik Sorunu	1
Öz Farkındalık Sorunu	1
Öğrenci Seviyelerini Dikkate Alma Sorunu	1
Hata Yapma Fırsatı Sunma Sorunu	1
Toplam	246

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminin ne sorunu olarak görüldüğü incelenmiştir. Bu inceleme 16 farklı kategori olduğu görülmüştür. Bulgular incelendiğinde eleştirel düşünme becerisi öğretiminin düşünme süreçlerini aktif olarak kullandırma sorunu (49), öğretim yolları sorunu (41), özgür ifadeye dayalı öğrenme ortamı yaratma sorunu (40), ilgi, dikkat, seviye ve motivasyon yaratma sorunu (28), empati kazandırma sorunu (18), içerik bilgisine hakim olma sorunu (15), farklı düşüncelere saygı duymayı kazandırma sorunu (15), bakış açısı geliştirme sorunu (14), dijital öğrenme araçlarını kullanma sorunu (12), gündelik yaşamla bağ kurma sorunu (5), öğrencilere yönelik yaklaşım sorunu (4), birbirlerinden öğrenme fırsatlarını artırma sorunu (1), rehberlik sorunu (1), öz farkındalık sorunu (1), öğrenci seviyelerini dikkate alma sorunu (1), hata yapma fırsatı sunma sorunu (1) olarak görülmektedir.

Tablo 3.1.6 Katılımcıların Görüşleri Temelinde Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretiminde Kullanılabilecek Yöntemlere Yönelik Yaklaşımlar

Kategori	F
----------	---

Tartışma	72
Soru Cevap	58
Beyin Fırtınası	40
Drama	25
Örnek Olay	24
Araştırma	23
Sorgulama	21
Oyunlaştırma	15
Problem Çözme	13
Anlatım	12
Örneklendirme	11
Grup Çalışmalar	8
Analitik Düşünme	7
Yaratıcı Düşünme Becerisi Geliştirmeye Odaklanmak	7
Altı Şapka	7
Rol Yapma	5
Rol Oynama	4
Proje Tabanlı Çalışmalar	3
Akıl Yürütme	3
Gösteri	2
Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar	1
Toplam	361

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilecek yöntemlerin neler olduğuna yönelik yaklaşımları incelenmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kullanılabilecek yöntemler tartışma (72), soru cevap (58), beyin fırtınası (40), drama (25), örnek olay (24), araştırma (23), sorgulama (21), oyunlaştırma (15), problem çözme (13), anlatım (12), örneklendirme (11), grup

çalışmalar (8), analitik düşünme (7), yaratıcı düşünme becerisi geliştirmeye odaklanmak (7), altı şapka (7), rol yapma (5), rol oynama (4), proje tabanlı çalışmalar (3), akıl yürütme (3), gösteri (2), öğrenci merkezli yaklaşımlar (1) olarak görülmektedir. Katılımcıların en fazla dile getirdiği yöntemler tartışma, soru cevap ve beyin fırtınasıdır.

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt sorusunda “Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımları geliştirdikleri planlar temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Araştırmanın bu sorusu dört tema altında incelenmiştir. Bunlar sırayla katılımcıların eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve teknikler, öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütleri, sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirecekleri çalışmalar ve katılımcıların eleştirel düşünme planlarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütleridir. Aşağıda yukarıda ifade edilen temalara ilişkin bulgular sırayla açıklanmaktadır. Plan formları incelendiğinde elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 3.2.1 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Kullandıkları Yöntem ve Teknikler

Yöntem ve Teknikler	F
Soru cevap	51
Anlatım	46
Beyin fırtınası	28
Rol Yapma	24
Örnek olay	16
Grup Tartışması	15
Drama	13
Görsel okuma	12
Problem çözme	9
Gezi gözlem	5

İş birlikçi grup çalışması	4
Oyunlaştırma	4
Yaparak yaşayarak öğrenme	3
Örneklendirme	3
Buluş yolu	2
Tümdengelim	2
Tümevarım	2
Altı şapka	2
Röportaj	1
İstasyon tekniği	1
Gösterip yaptırma	1
Deney	1
Balık kılıcı	1
Bilgisayar destekli öğretim	1
Toplam	247

Tablo 10 incelendiğinde öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve tekniklerin neler olduğu görülmektedir. Bu yöntem ve teknikler içerisinde ilk sırayı soru cevap yöntemi (51), anlatım yöntemi (46), üçüncü sırayı beyin fırtınası yöntemi (28) almaktadır. Rol yapma (24), örnek olay (16), grup tartışması (15), drama (13), görsel okuma (12), problem çözme (9), gezi gözlem (5), oyunlaştırma ve iş birlikçi grup çalışması (4), örneklendirme ve yaparak yaşayarak öğrenme (3), altı şapka, tümevarım, tümdengelim, buluş yolu (2), balık kılıcı, bilgisayar destekli öğretim, deney, istasyon tekniği, röportaj, gösterip yaptırma (1) katılımcıların planlarında yer alan diğer yöntemlerdir.

Tablo 3.2.2 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Öğrenme Ortamının Eleştirel Olup Olmadığına Karar Verme Ölçütleri

Eleştirel Düşünceye Karar Verme	F
---------------------------------	---

Çeşitli düşünceler üretilebiliyorsa	10
Özgür ifade ortamı varsa	9
Nitelikli, Rasyonel ve tatmin edici cevaplar geliyorsa	8
Birbirlerinden öğrenme kapasitesi	5
Katılım yüksekse	5
Sordukları sorulardaki nitelik	4
Düşüncelere karşı saygı varsa	2
Öğrencilerin ilgileri yüksekse	2
Fikir üretiminde heveslilik varsa	1
Fikir üretimine karşı cesaretlendirme varsa	1
Esnek ve her biçimlenen düşüncelerin geliştirilmesi	1
Tartışma sürecinin üslup ve gereklilikleri uygunsa	1
Empatik bir ortam var ise	1
Getirdiği yaklaşımın eleştirelliği	1
Toplam	51

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütlerine bakıldığında ise çeşitli düşünceler üretilebiliyorsa (10) ilk sırada yer almakta, özgür ifade ortamı varsa (9), nitelikli, rasyonel ve tatmin edici cevaplar geliyorsa (8) ile ilk üç sırayı paylaşmaktadır. Katılım yüksekse, birbirlerinden öğrenme kapasitesi (5), sordukları sorulardaki nitelik (4), düşüncelere karşı saygı varsa ve öğrencilerin ilgileri yüksekse (2), fikir üretimine karşı cesaretlendirme varsa, fikir üretiminde heveslilik varsa, getirdiği yaklaşımın eleştirelliği, esnek ve her biçimlenen düşüncelerin geliştirilmesi, tartışma sürecinin üslup ve gereklilikleri uygunsa, empatik bir ortam var ise (1) bu alt probleme cevap olan diğer kategorilerdir.

Tablo 3.2.3 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Sınıfta Eleştirel Düşünmenin Geliştirmesine Yönelik Gerçekleştirdikleri Çalışmalar

Kategori	F
----------	---

Örnek durum olay odaklı çalışmalar	19
Soru odaklı çalışmalar	14
Demokratik öğrenme ortamı yaratma odaklı çalışmalar	14
Empatik düşünme odaklı çalışmalar	12
Alternatif düşünme odaklı çalışmalar	9
Teşvik cesaretlendirme odaklı çalışmalar	8
Bilgi odaklı çalışmalar	7
Olasılık odaklı çalışmalar	6
Düşünme becerileri odaklı çalışmalar	5
Kendi düşünme sistemlerini geliştirme odaklı çalışmalar	4
Tartışma odaklı çalışmalar	3
Sorgulama değerlendirme odaklı çalışmalar	2
Problem odaklı çalışmalar	2
Bireysel deneyim odaklı çalışmalar	2
Akran öğrenmesi odaklı çalışmalar	2
Grup odaklı çalışmalar	2
Keşif odaklı çalışmalar	1
Toplam	112

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin gelitirmesine yönelik gerçekleştirecekleri çalışmalar incelendiğinde ilk sırayı örnek durum olay odaklı çalışmalar (19) yer almaktadır. Demokratik öğrenme ortamı yaratma odaklı çalışmalar, soru odaklı çalışmalar (14) ve empatik düşünme odaklı çalışmalar (12) yine katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen çalışmalar arasında yer almaktadır. Alternatif düşünme odaklı çalışmalar (9), teşvik cesaretlendirme odaklı çalışmalar (8), bilgi odaklı çalışmalar (7), olasılık odaklı çalışmalar (6), düşünme becerileri odaklı

çalışmalar (5), kendi düşünme sistemlerini geliştirme odaklı çalışmalar (4), tartışma odaklı çalışmalar (3), akran öğrenmesi odaklı çalışmalar, bireysel deneyim odaklı çalışmalar, sorgulama değerlendirme odaklı çalışmalar, problem odaklı çalışmalar, grup odaklı çalışmalar (2), keşif odaklı çalışmalar (1) bu alt soruya cevap olan diğer kategorilerdir.

Tablo 3.2.4 Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerisine Sahip Olduğuna Karar Verme Ölçütü

Kategoriler	F
Düşüncede çeşitlilik	5
Transfer	2
Düşüncedeki rasyonellik	2
Düşüncedeki çok yönlülük	1
Aktif katılım	1
İfadedeki rahatlık ve samimiyet	1
Düşüncede özgünlük	1
Sorularının bilişsel düzeyi	1
Yorumlardaki hedefe ulaşabilirlik	1
Toplam	15

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütleri incelendiğinde düşüncede çeşitlilik (5) ilk sırada yer almaktadır. Düşüncedeki rasyonellik (2) ve transfer (2) ikinci sırayı paylaşmaktadır. Bunların yanında sorularının bilişsel düzeyi, yorumlardaki hedefe ulaşabilirlik, düşüncedeki çok yönlülük, aktif katılım, ifadedeki rahatlık ve samimiyet, düşüncede özgünlük (1) bu alt soruya yanıt olan diğer kategorilerdir.

4. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Eleştirel düşünme öğretiminde öğretmenin rolünün ne derece önemli olduğu yadsınamaz. Öğretmenlerin sahip olduğu yaklaşım öğretmenin sınıfta yaptığı çalışmalar, kullandığı dil, tavırlar, hazırladığı etkinlikler, ders tasarımları gibi çok sayıda öğretmen karar ve uygulaması üzerinde belirleyicidir. Demokratik bir yapının oluşturulması, dünyanın hızla değişen ve gelişen yapısına ayak uydurulması için her geçen gün eğitim ve öğretimde eleştirel düşünmeye ne kadar gerek duyulduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme hayatın her alanı için kritik bir değere sahip olmakla beraber özellikle insanla çalışan gruplarda daha etkilidir. Şüphesiz ki eleştirel düşünmenin oluşturulmasında ve yaratıcılığın sağlanmasında en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Bilgiye ulaşmayı bilen, ulaştığı bilgiyi nasıl kullanması gerektiğini bilen, bilgiyi üst düzey düşünme ile analiz edebilen fikir insanlarının yetiştirilmesi öğretmenin eleştirel düşünme becerisi öğretiminin niteliğine bağlı olacaktır. Öğretmenler eleştirel düşünme boyutlarına sahip olsalar bile sınıflarında eleştirel düşünme aktivitelerine yer vermedikçe eleştirel düşünmeyi geliştiremezler. Bu kapsamda sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme ve öğretimine ilişkin yaklaşımlarının incelendiği bu araştırma öğretmenlerin bu kapsamda var olan durumlarına ilişkin bir görünüm ortaya koymaktadır. Bu görünüm sayesinde ilkokullarda eleştirel düşünme becerisi öğretimi kapsamında neler yapıldığına ilişkin çıkarımlarda bulunabilmek olası olmaktadır. Bu kuşkusuz eleştirel düşünme becerisi öğretiminin ilkokullarda istenilen nitelikte yerine getirebilmesi için atılacak adımlar konusunda yol gösterici olacaktır.

Araştırmanın sonuçlarına baktığımızda genel olarak araştırmanın birinci alt sorusuna ilişkin bulgular kapsamında “Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine yönelik yaklaşımları onların görüşleri temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar katılımcıların eleştirel düşünme becerisini iletişim becerilerinde nitelikli olarak tanımlayan 12 cevap alındığı görülmektedir.

Duyuşsal boyut incelendiğinde ise farklılıklara açık (9), şüpheli (7), sağ duyulu (7), empatik (6), öz güven sahibi (5), bağımsız (3), meraklı (2), yüksek farkındalıklı (2), adil (1) sahip olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme becerisinin duyuşsal boyutuna

ait tanımlamalarda farklılıklara açık olmanın en yüksek orana olduğu görülmüştür. Onu sırayla şüpheci, sağduyulu ve empatik olmak takip etmiştir.

Bilişsel boyut incelendiğinde bu kategoriye ait toplamda 14 farklı özellik tanımlanmış olduğu görülmüştür. En yüksek orana sahip olan becerinin sorgulama olduğu görülmüştür. Onu sırayla çok yönlü düşünme ve analitik düşünme takip etmiştir. Bu kategoride yer alan diğer alt kategorilere bakıldığında sorgulama (50), çok yönlü düşünme (27), analitik düşünme (25), akıl yürütme (23), değerlendirme (10), yaratıcılık (10), objektif düşünme (7), problem çözme (5), senteze varma (4), neden sonuç ilişkisi kurma (2), karar verme (2), yorumlama (1), çıkarımda bulunma (1), karşılaştırma (1) frekanslara sahiptir.

Katılımcılar eleştirel düşünme becerisinin öğretimini 14 farklı gerçekçe ile açıklamışlardır Bunlar doğruya ulaşan bireyler (9), kalıplarını kıran bireyler (5), sağduyulu bireyler (5), objektif değerlendirici bireyler (5), öğrenmede kalıcılığı sağlamış bireyler (5), çok yönlü düşünen bireyler (4), düşünmede kusursuzlaşmış bireyler (3), özgüvenli bireyler (2), nitelikli bir öğrenen özelliklerine sahip bireyler (2), tutarlı bir karaktere sahip bireyler (2), fikirlerini savunabilen bireyler (1), etkili karar alıcı bireyler (1), öğrenme isteğine sahip bireyler (1), fikir üretimi yapan bireyler (1), olarak ifade edilmiştir.

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğuna ilişkin bakış açılarına yönelik bulgular incelendiğinde bunların dört kategori altında ele alınmıştır. Bunlar eleştirel düşünmenin öğretiminin zorluğundan kaynaklı zorluklar, çevre kaynaklı zorluklar, öğretim programı kaynaklı zorluklar ve öğrenci kaynaklı zorluklardır Becerinin öğretiminin zorluğundan kaynaklı zorluklar başlığı altındaki eleştirel düşünmeyi geliştirmenin zorluğu (22), öğrenciler arasındaki düzey farklılıkları (14), eleştirel düşünmeyi geliştiren öğrenme ortamının zorluğu (4), sınıfın düzenini sağlayamama (1), olduğu görülmektedir. Çevresel kaynaklı zorluklar kategorisi altında yer alan becerinin gerektirdiği donanıma sahip olmama (20), zengin sosyal çevreden yoksunluk (7) alt kategorilerinin dile getirildiği görülmektedir. Öğretim programı kaynaklı zorluklar başlığı altında öğretim programının eleştirel düşünmeye odaklı olmamasının (2) ifade edildiği görülmektedir. Öğrenciden kaynaklı zorluklar kategorisi altında

farklılıklara karşı tepkisel davranışlar (11), öğrencilerdeki motivasyon eksikliği (5), bireysellik (3), diğerlerini dinlememe (2), fikirlerini açıklamaktan çekinme (1), özgüven eksikliği (1), sabırsızlık (1), empati yoksunluğu (1), sorumluluk sahibi olmama (1) sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde planlamanın öneminin neler olduğuna ilişkin yaklaşımları dokuz farklı kategoride incelenmiştir. Bu kategorilerin hedefe ulaşma (9), zamanı yönetme (6), verimlilik sağlama (6), öğretmene güven verme (6), problemlere karşı hazırlıklı olma (4), öğrencilerin ilgilerini çekme (2), kargaşayı önleme (1), ders akışını sağlama (1), öğretmene geribildirim sağlama (1) sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminin ne sorunu olarak görüldüğü incelenmiştir. Bu inceleme 16 farklı kategori olduğu görülmüştür. Bulgular incelendiğinde eleştirel düşünme becerisi öğretiminin düşünme süreçlerini aktif olarak kullandırma sorunu (49), öğretim yolları sorunu (41), özgür ifadeye dayalı öğrenme ortamı yaratma sorunu (40), ilgi, dikkat, seviye ve motivasyon yaratma sorunu (28), empati kazandırma sorunu (18), içerik bilgisine hakim olma sorunu (15), farklı düşüncelere saygı duymayı kazandırma sorunu (15), bakış açısı geliştirme sorunu (14), dijital öğrenme araçlarını kullanma sorunu (12), gündelik yaşamla bağ kurma sorunu (5), öğrencilere yönelik yaklaşım sorunu (4), birbirlerinden öğrenme fırsatlarını artırma sorunu (1), rehberlik sorunu (1), öz farkındalık sorunu (1), öğrenci seviyelerini dikkate alma sorunu (1), hata yapma fırsatı sunma sorunu (1) sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilecek yöntemlerin neler olduğuna yönelik yaklaşımları incelenmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kullanılabilecek yöntemler tartışma (72), soru cevap (58), beyin fırtınası (40), drama (25), örnek olay (24), araştırma (23), sorgulama (21), oyunlaştırma (15), problem çözme (13), anlatım (12), örneklendirme (11), grup çalışmalar (8), analitik düşünme (7), yaratıcı düşünme becerisi geliştirmeye odaklanmak (7), altı şapka (7), rol yapma (5), rol oynama (4), proje tabanlı çalışmalar (3), akıl yürütme (3), gösteri (2), öğrenci merkezli yaklaşımlar (1) sahip olduğu

görülmektedir. Katılımcıların en fazla dile getirdiği yöntemler tartışma, soru cevap ve beyin fırtınasıdır.

Araştırmanın sonuçlarına baktığımızda genel olarak araştırmanın ikinci alt sorusuna ilişkin bulgular kapsamında “Sınıf öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerisi öğretimine yönelik yaklaşımları geliştirdikleri planlar temelinde nasıl bir görünüme sahiptir?” sorusu sorulmuştur. Bu araştırma sorusu alt sorular temelinde incelenmiştir. Alt sorulardan biri öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve tekniklerin neler olduğudur. Alınan verilere göre bu yöntem ve teknikler içerisinde ilk sırayı soru cevap yöntemi (51), anlatım yöntemi (46), üçüncü sırayı beyin fırtınası yöntemi (28) almaktadır. Rol yapma (24), örnek olay (16), grup tartışması (15), drama (13), görsel okuma (12), problem çözme (9), gezi gözlem (5), oyunlaştırma ve iş birlikçi grup çalışması (4), örneklendirme ve yaparak yaşayarak öğrenme (3), altı şapka, tümevarım, tümdengelim, buluş yolu (2), balık kılıcı, bilgisayar destekli öğretim, deney, istasyon tekniği, röportaj, gösterip yaptırma (1) katılımcıları ifade ettiği diğer yöntem/tekniklerdir.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütlerine bakıldığında ise çeşitli düşünceler üretilebiliyorsa (10) ilk sırada yer almakta, özgür ifade ortamı varsa (9), nitelikli, rasyonel ve tatmin edici cevaplar geliyorsa (8) ile ilk üç sırayı paylaşmaktadır. Katılım yüksekse, birbirlerinden öğrenme kapasitesi (5), sordukları sorulardaki nitelik (4), düşüncelere karşı saygı varsa ve öğrencilerin ilgileri yüksekse (2), fikir üretimine karşı cesaretlendirme varsa, fikir üretiminde heveslilik varsa, getirdiği yaklaşımın eleştireliliği, esnek ve her biçimlenen düşüncelerin geliştirilmesi, tartışma sürecinin üslup ve gereklilikleri uygunsa, empatik bir ortam var ise (1) ile yer almaktadır.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin gelitirmesine yönelik gerçekleştirecekleri çalışmalar incelendiğinde ilk sırayı örnek durum olay odaklı çalışmalar (19) yer almaktadır. Demokratik öğrenme ortamı yaratma odaklı çalışmalar, soru odaklı çalışmalar (14) ve empatik düşünme odaklı çalışmalar (12) yine katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen çalışmalar arasında yer almaktadır. Alternatif düşünme odaklı çalışmalar (9), teşvik cesaretlendirme odaklı çalışmalar (8), bilgi odaklı çalışmalar (7), olasılık odaklı çalışmalar (6), düşünme becerileri odaklı

çalışmalar (5), kendi düşünme sistemlerini geliştirme odaklı çalışmalar (4), tartışma odaklı çalışmalar (3), akran öğrenmesi odaklı çalışmalar, bireysel deneyim odaklı çalışmalar, sorgulama değerlendirme odaklı çalışmalar, problem odaklı çalışmalar, grup odaklı çalışmalar (2), keşif odaklı çalışmalar (1) ile yer almaktadır.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütleri incelendiğinde düşüncede çeşitlilik (5) ilk sırada yer almaktadır. Düşüncedeki rasyonellik (2) ve transfer (2) ikinci sırayı paylaşmaktadır. Bunların yanında sorularının bilişsel düzeyi, yorumlardaki hedefe ulaşabilirlik, düşüncedeki çok yönlülük, aktif katılım, ifadedeki rahatlık ve samimiyet, düşüncede özgünlük (1) ile yer almaktadır.

Tartışma

Araştırmanın birinci alt sorusu kapsamında araştırmada katılımcıların eleştirel düşünme becerisini tanımlamaları istenmiştir. Onların bu beceriyi nasıl tanımladıkları öğretim sürecinde öğrencilere neleri kazandırmayı amaçladıkları üzerinde belirleyici olacaktır. Öğretmenler eleştirel düşünme becerisini üç boyut ve 24 farklı alt kategori altında açıklanmıştır. Katılımcılar eleştirel düşünme becerisini ağırlıklı olarak bilişsel beceriler temelinde tanımlamışlardır. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisini bilişsel kategoride ağırlıklı olarak sorgulama, çok yönlü düşünme, analitik düşünme ve akıl yürütme becerileri temelinde tanımladıkları görülmektedir. Katılımcıların eleştirel düşünme becerisinin duyuşsal boyutuna ilişkin özelliklere nadiren değindikleri görülmüştür. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisinin ne olduğu konusunda daha uzlaşım ve kapsayıcı bir yaklaşıma sahip olmaları gerektiğini söylemek mümkündür.

Araştırmada katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimini nasıl gerekçelendirdikleri incelenmiştir. Onların eleştirel düşünme becerisi öğretimini nasıl gerekçelendirdikleri öğretim sürecine ilişkin karar ve uygulamalarda belirleyici olacağı düşünülmektedir. Katılımcıların eleştirel düşünme becerisinin öğretimini 14 farklı gerekçe temelinde açıkladıkları görülmüştür. Gerekçeler arasında doğruya ulaşan bireyler açıklaması en yüksek orana sahiptir. Katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimini doğru bilgiye ulaşma temelinde ele aldıkları görülmektedir. Katılımcıların eleştirel düşünme becerisini yüksek bir oranda kalıplarını kırma ile

gerekeçlendirmeleri bu beceriyi cesaretli olma özelliği temelinde gerekeçlendirdikleri düşündürmektedir. Katılımcıların fikirlerini savunma ve öz güvenli olma gerekeçleri de benzer yaklaşımı desteklemektedir. Eleştirel düşünme öğretimine ilişkin gerekeçler incelendiğinde nitelikli öğrenen olmak özelliğinin de katılımcılar tarafından vurgulandığı görülmektedir. Örneğin nitelikli öğrenen özelliklerine sahip bireyler, öğrenme isteğine sahip bireyler, öğrenmede kalıcılığa ulaşmış bireyler açıklamaları bu görüşü desteklemektedir.

Araştırmada öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde yaşadıkları zorlukla incelenmiştir. Bu sayede nitelikli bir eleştirel düşünme becerisi öğretimi için öğretmenlerin ihtiyaçlarının ne olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Katılımcılar eleştirel düşünme becerisinin öğretimini becerinin öğretiminin zorluğu, çevre, öğretim programı ve öğrenciden kaynaklı sorunlar kategorileri altında açıklamışlardır. İncelemeler katılımcıların ağırlıklı olarak zorluklarının beceri öğretimini zorluğuna dayandırdıkları görülmüştür. Bu da öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde yeterliklerinin iyileştirilmesine gereksinim duyduklarını göstermektedir.

Araştırmada öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde ders planlarının işlevlerini nasıl açıkladıkları incelenmiştir. Öğretmenlerin nitelikli bir eleştirel düşünme becerisi öğretimi gerçekleştirilebilmek için ders planlarının çok önemli olduğu bilinmektedir. Ancak planı eleştirel düşünme becerisi öğretiminde gerekli olarak görmeyen bir öğretmen plan tasarlamaya çok eğilimli olmayacaktır. Bu açıdan öğretmenlerin bu konudaki yaklaşımlarını incelemenin gerekli olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimi planlamayı dokuz farklı temelde gerekeçlendirdikleri gözlenmiştir. Katılımcılar planları büyük oranda hedefe ulaşmak için gerekeçlendirmektedir. Zamanı yönetme, verimlilik sağlama ve güven verme de ifade edilenler arasındadır. Öte yandan katılımcıların planların işlevleri arasında sayılabilecek ileri düzey öğrenmeleri mümkün hale getirme, öğrenmede kalıcılığı sağlama, öğrenmede transferi sağlama, mesleki gelişimi sağlama gibi önemli gerekliliklerinin dile getirmediği görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin planların işlevleri konusunda kavrayışlarını geliştirme konusundaki çalışmaların yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

Araştırmada katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimini ne sorunu olarak gördükleri incelenmiştir. Bu inceleme sayesinde öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimindeki temel odaklarını anlayabilmek amaçlanmıştır. Bu inceleme katılımcıların eleştirel düşünme becerisi öğretimini temel olarak öğrencilerin düşünme süreçlerinin aktif olarak kullandırma sorunu olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Bu öğretmenlerin öğrencilerini düşünme süreçleri ile meşgul etme ile ilgili bir çaba içinde olduklarını düşündürmektedir. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin düşünme süreçleri ile aktif olarak meşgul olmalarının eleştirel düşünme becerisini kazanmalarını sağlayacağını düşündüklerini göstermektedir. Diğer açıklamalarda öğretim yolları ve öğrenme ortamlarının özellikleri üzerinde durulmuştur. Doğrudan öğretmene sorumluluk veren bu yaklaşımlar nitelikli bir eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusunda öğretmenlerin hangi konularda iyileştirilmesi gerektiğini de net olarak ortaya koymaktadır.

Araştırmada katılımcılara eleştirel düşünme becerisi öğretiminde kullanılacak yöntemlerin ne olduğu sorulmuştur. Bu sayede onların eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusunda yonteme dayalı yeterliklerini incelemek mümkün olabilmıştır. Katılımcılar 21 farklı yöntem-teknik ifade etmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin zengin bir yöntem teknik donanımına sahip olduğunu düşündürmekle birlikte katılımcıların bu kapsamda uygulamalarının gözlenmediğini ifade etmek önemlidir.

Araştırmada katılımcıların bir öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına nasıl karar verdiklerini ifade etmeleri istenmiştir. Bu sayede katılımcıların sınıfların eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için nasıl bir öğrenme ortamı tasarlamayı hedeflediklerine ilişkin çıkarımlarda bulunabilmenin mümkün olabileceği düşünülmüştür. Katılımcılar bu temelde ondört farklı fikir üretmişlerdir. En yoğun olarak çeşitli düşünceler üretmek, özgürlük ve tatmin edici cevapları eleştirel düşünen bir ortamın özelliği olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu kapsamda çok sayıda özellik ifade etseler de hiçbirinde eleştirel düşünme becerisinin gerektirdiği öğrenme ortamına ilişkin spesifik tanımlamadan söz edilmediği görülmüştür.

Araştırmada öğretmenlerin eleştirel düşünme geliştirmeye yönelik ne tür çalışmalara yer verdikleri incelenmiştir. Bu sayede öğretmenlerin sınıflarında eleştirel düşünme öğretimi kapsamında ne gibi çalışmalara yer verdiklerine ilişkin çıkarımlarda

bulunmak amaçlanmıştır. Katılımcıların 17 farklı fikir öne sürdükleri görülmüştür. Ağırlık olarak örnek durumlar üzerinde çalışmalara yer verdikleri görülmüştür. Ayrıca soru, tartışma ve empati çalışmaları üzerinde durdukları da gözlenmiştir. Öğretmenlerin ifade ettiği açıklamaların eleştirel düşünme becerisini geliştirme konusunda potansiyele sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak burada öğretmenlerin sınıflarında bu bağlamda gözlemlenmediğini belirtmek önemlidir.

Araştırmada katılımcıların öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütlerinin ne olduğunu ifade etmeleri istenmiştir. Katılımcıların eleştirel düşünme konusunda ölçme değerlendirme uygulamalarını hangi ölçütler temelinde gerçekleştirdiklerini belirlemek bu kapsamda amaçlanmıştır. Öğretmenlerin bu kapsamda dokuz ölçüt belirledikleri gözlenmiştir. Ölçütler arasında en yoğun olarak düşüncede çeşitlilik ifade edilmiştir. Ancak ölçütlerin hangi zeminde gözleneceğine ilişkin açıklamalarda bulunmadıkları gözlenmiştir. Ölçütlerin performans göstergeleri temelinde ifade edilmesi bu kapsamda önemli bir gerekliliktir. Ancak katılımcıların ifadelerinde ölçütlere ilişkin böylesi net açıklamalar gözlenmemiştir.

Yapılan çalışmanın sonuçlarında sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin tanımlanma biçimine bakıldığında eleştirel düşünmenin katılımcı öğretmenler tarafından tanımlanma biçimlerinin bilişsel, duyuşsal ve iletişimsel boyutta yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu boyutlar ayrıntılı incelendiğinde en çok sorgulama (50), çok yönlü düşünme (27), analitik düşünme (25), akıl yürütme (23), ile ilk sıraları paylaştıkları görülmektedir. Bu da aslında öğretmenlerin eleştirel düşünmenin alt boyutlarına ilişkin bir farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Fandiño Parra, Muñoz Barriga, López Díaz ve Galindo Cuesta, (2021) eleştirel düşünme kapsamında öğretmen eğitimlerinin öneminden bahsederken öğretmenlerin gerekli donanıma sahip olabilmeleri adına öğretmenlerin değişimin öznesi olmaları gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin yansıtma, eleştirel düşünme, sorgulama, akıl yürütme, analiz, sentez, analitik düşünme, değerlendirme ve soru sorma becerileri bağlamında eğitimlerinin geliştirilmesi öğretimde olumlu yönde etkileyecektir.

Elde edilen veriler doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminin neden önemli olduğuna ilişkin bakış açıları incelendiğinde doğruya ulaşan bireyler (9) ve sağ duyulu bireyler, kalıplarını kıran

bireyler, objektif değerlendirici bireyler ve öğrenmede kalıcılığı sağlamış bireyler (5) ile ilk sıralarda yer aldıkları görölmektedir. Öğretmenlerin doğruya ulaşan bireyler noktasında yeterli olduğu fakat kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirilmesi noktasında tam bir öngörüye sahip olmadıkları görölmektedir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminin gerekliliklerine daha geniş bir açıdan açıklayabilmeleri konusunda çalışmalar yapılması gerektiği düşünölmektedir. Nitekim bir öğretmen öğretim sürecini becerinin gerekliliğini ne olarak gördüğü temelinde yön verecektir. Bu açıdan söz konusu becerinin öğretime ne kadar geniş bir açıdan ele alabilirse öğretim sürecine o oranda çeşitlendirebileceği düşünölmektedir. Eleştirel düşüncenin temel yapı taşlarından sorgulayarak doğruya ulaşma, empati kurarak sağ duyu kazanma, eleştiri yaparak kalıplarının dışına çıkma, değerlendirme yaparken yansız davranarak objektif değerlendirme sağlama ve inceleyerek sorgulayarak kalıcı öğrenmelere ulaşmayı sağlamaktadır. Bu açıdan eleştirel düşünme becerisi öğretimi de ifade edilen bu öğrenmelere izin verecek nitelikte uygulamaları gerektirmektedir. Bu açıdan öğretmenlere eleştirel düşünme becerisi öğretiminin gerekçelerinin ne olduğu ve bu gerekçelerin yerine getirebildiği bir öğretim süreci planlama ve uygulama konusundaki yeterliklerinin iyileştirilmesi konusunda gerekenler yapılmalıdır.

Elde edilen ve analizi yapılan verilerden sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğuna ilişkin bakış açıları kapsamında yaşanan zorluklara bakıldığında eleştirel düşünmeyi geliştirmenin zorluğu (22) ve becerinin gerektirdiği donanımına sahip olmama (20) ilk sıralarda yer almaktadır. Katılımcı öğretmenlerin bu becerinin öğretiminin zor olduğunu ifade etmeleri bu konuda desteğe ihtiyaçları olduğunu düşündürmektedir. Alanyazında eleştirel düşünme becerisi öğretimini kolaylaştırıcı ve etkililiğini artırıcı çok sayıda uygulama olduğu bilinmektedir. Öğretmenlerin bu uygulamalarda haberdar olmaları ve sınıflarında uygulayabilir yeterliğe kavuşturulmaları konusunda gereken çalışmalar yapılması gerektiği söylenebilir. Öğretmenlerin ders planlarına eleştirme sanatını eklemeleri, bunu nasıl kullanacaklarını bilmelerini sağlar. Planlama karşılaşılabilecek zorlukları minimum düzeye indirecektir. Eleştirel düşünmenin öğretiminde öğretmenlerin karşılaştığı dört zorluk: (1) Sınıf ve okul toplulukları düşünceliliği beslemeye teşvik etme, (2) Öğrencilerin mantıklı kararlar vermelerini

sağlamak için müfredatın içeriğinde sorulara davet eden görevler veya sorular oluşturma, (3) öğrencinin edinimini desteklemek için gerekli entelektüel kaynaklar oluşturma (4) öğrencilerin değerlendirilmesi gerekli araçlara hâkim olmaktır. Bir fikir geniş alana izin vermiyorsa konu alanlarında uygulama, öğrenci grupları, sınıf seviyeleri, öğretim stilleri ve uzmanlık seviyeleri ve daha sonra çok az öğretmen ilgileneceği bir alan olacaktır. Zengin örnekler içeren fikirler yapanın büyük bir kısmı için ilgi çekici bir fikirdir (Case ve Werner, 2000). Yer alması gerektiğini savunanlar çok yönlü düşünebilme, beyin fırtınası, sorgulama yeteneği, düşünmeyi düşünme, bilgiyi irdeleme gibi başlıklarda olumluluklardan bahsederken, çekimser kalanlar yaş grubunun soyut konularda yetersiz kalması, eleştiriden ziyade kusur bulmaya çalışma, sayı olarak çok olsada tekrar den soruların yer alması gibi olumsuzluklardan bahsetmektedir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine ilişkin bilgi ve deneyim eksiklikleri olduğunu düşündüren bu bulgular bu araştırmadaki bulguların da işaret ettiği üzere öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusundaki eğitim ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır.

Çalışmadaki diğer bir başlık sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılan planlamanın önemini neler olduğuna ilişkin bakış açılarına bakıldığında hedefe ulaşma (9) öğretmene güven verme, verimlilik sağlama ve zamanı yönetmenin (6) ilk sırayı paylaştıkları görülmektedir. Planlamanın öğretmenin derse hazırlıklı girmesini ve böylece kendini rahat ve güven içinde hissetmesini, planlı hareket edildiğinden zamanın verimli kullanılması ve böylece hem zaman yönetiminin sağlanmasını hem de verimli bir ders yapmasını sağladığını görmekteyiz. Planlamanın gerekliliğinin ülkemizdeki öğretmenlerin kullanımındaki yeri yapılan çalışmalarda da belirtilmektedir. Plansız çalışmanın verimi olumsuz etkileyeceği belirtilmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretimi ne sorunu olarak ele alınmakta olduğuna bakıldığında ise düşünme süreçlerini aktif olarak kullandırma sorunu (49), öğretim yolları sorunu (41) ve özgür ifadeye dayalı öğrenme ortamı yaratma sorunu (40) ilk sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Eleştirel düşünmenin tam manasıyla oluşturulmasında düşünme ve düşünme süreçlerinin tam olarak uygulanması gerekmektedir. Bu süreçte öğretim yol ve metodlarının uygunluğu, özgür ifadenin varlığı başta gelen unsurlardandır. Öğretim sürecinde

öğrencilerin sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olacak entelektüel kaynakları geliştirmelerine yardımcı olması gereken bahsedilen durumlar ve görevler, öğrencilerin durumlara ve görevlere katılma fırsatlarının gerekçeli yargıları ve değerlendirmeleri uygulamalarını sağlayacak ve desteklenen ve aranan motive edici, öğrencilerin özgürce kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar sağlayacaktır (Hague, 2017). Öğretmenlerin eleştirel düşüncenin kullanımında daha fazla zamana ihtiyaç duydukları görülmektedir. Ayrıca ders planlamalarının eleştirel düşünmeyi kullanmasını sağlayacak biçimde düzenlenmesi gerektiği alınan verilerden ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin eleştirel düşünmeyi etkin kullanımı sorununun olması düşündürücüdür ve dikkat edilmelidir. Öğretmenlerin eleştirel düşünmeye ve özgür düşünmeye daha fazla yer veren bir planlama içinde olmaları gerekir.

Sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde eleştirel düşünme becerisinin öğretiminde kullanılabilir yöntemlerin neler olduğuna ilişkin bakış açılarına bakıldığında tartışma (72), soru cevap (58) ve beyin fırtınası (40) olarak ilk sıralarda yer almaktadır. Ruggiero'ya (2020) göre eleştirel düşünme iddaların test edildiği ve hangisinin doğru olduğunun belirlendiği değerlendirmenin önemli olduğu bir süreçtir. Bu karar verme sürecinde irdeleyici sorular sorulması, tartışma ortamının oluşturulması, beyin fırtınası gerekmektedir. Eleştirel düşünme için mantıklı yargılar yer almalıdır. Geçerli değerlendirmeler kullanılmalıdır. Nitekim katılımcıların görür ve plan olarak ifade ettikleri yöntem ve teknikler ifade edilenlerle uyum göstermektedir. Ancak burada katılımcıların ifade ettiği yöntem ve tekniklere sınıf uygulamalarında hakkıyla yerine getirmelerinin de önemli olduğunun altını çizmek önemlidir.

Plan yapma uygulamasının sonuçları incelendiğinde öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında kullandıkları yöntem ve teknikler soru cevap (51), anlatım (46), beyin fırtınası (28), rol yapma (24), örnek olay (16), grup tartışması (15), drama (13), görsel okuma (12), problem çözme (9), gezi gözlem (5), oyunlaştırma ve iş birlikçi grup çalışması (4), örneklendirme ve yaparak yaşayarak öğrenme (3), altı şapka, tümevarım, tümdengelim, buluş yolu (2), balık kılıcı, bilgisayar destekli öğretim, deney, istasyon tekniği, röportaj, gösterip yaptırma (1) olarak görülmektedir. Tüm bu yöntemlerin kullanımına baktığımızda işbirliği, oyunlaştırma, kalıcı öğrenmelerin etkinliğini sağlayan yaparak yaşayarak öğrenme, altı şapka, tümdengelim, tümevarım, buluş yolu gibi eleştirel düşünmenin öğretiminde çok önemli bir yere sahip olan yöntemlere ne

kadar az yer verildiği görülmektedir. Robertson ve Rane-Szostak (1996) eleştirel düşünmenin öğretiminde de belirttikleri gibi aktif katılımın sağlanması gerektiği ve bunun için de işbirliği, oyunlaştırma, kalıcı öğrenmelerin etkinliğini sağlayan yaparak yaşayarak öğrenme, altı şapka, tümdengelim, tümevarım, buluş yolu yöntemlerine sıkça yer verilmesi gerekmektedir.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrenme ortamının eleştirel olup olmadığına karar verme ölçütleride çeşitli düşünceler üretilebiliyorsa (10) ilk sırada yer almakta, özgür ifade ortamı varsa (9), nitelikli, rasyonel ve tatmin edici cevaplar geliyorsa (8) ile ilk üç sırayı paylaşmaktadır. Katılım yüksekse, birbirlerinden öğrenme kapasitesi (5), sordukları sorulardaki nitelik (4), düşüncelere karşı saygı varsa ve öğrencilerin ilgileri yüksekse (2), fikir üretimine karşı cesaretlendirme varsa, fikir üretiminde heveslilik varsa, getirdiği yaklaşımın eleştireliliği, esnek ve her biçimlenen düşüncelerin geliştirilmesi, tartışma sürecinin üslup ve gereklilikleri uygunsa, empatik bir ortam var ise (1) olduğu görülmektedir. Ölçütler göz önüne alındığında eleştirel düşüncede önemli yere sahip fikir üretimine karşı cesaretlendirme, fikir üretiminde heveslilik, getirdiği yaklaşımın eleştireliliği, esnek ve her biçimlenen düşüncelerin geliştirilmesi, tartışma sürecinin üslup ve gereklilikleri uygunsa, empatik bir ortama gerektiğinden daha az yer verildiği görülmektedir. Bu da öğretmenlerin bu konularda geliştirilmeleri gerektiğini göstermektedir. Bunların dışında yeni ölçütlere de yer verilebilir. Bunun için öncelikle ön belirleyici çalışmalara yer verilebilir.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin gelitirmesine yönelik gerçekleştirecekleri çalışmalarda örnek durum olay odaklı çalışmalar (19) yer almaktadır. Demokratik öğrenme ortamı yaratma odaklı çalışmalar, soru odaklı çalışmalar (14) ve empatik düşünme odaklı çalışmalar (12) yine katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen çalışmalar arasında yer almaktadır. Alternatif düşünme odaklı çalışmalar (9), teşvik cesaretlendirme odaklı çalışmalar (8), bilgi odaklı çalışmalar (7), olasılık odaklı çalışmalar (6), düşünme becerileri odaklı çalışmalar (5), kendi düşünme sistemlerini geliştirme odaklı çalışmalar (4), tartışma odaklı çalışmalar (3), akran öğrenmesi odaklı çalışmalar, bireysel deneyim odaklı çalışmalar, sorgulama değerlendirme odaklı çalışmalar, problem odaklı çalışmalar, grup odaklı çalışmalar (2), keşif odaklı çalışmalar (1) ile yer aldıkları görülmektedir. Öğretmenlerin planlama yaparken daha fazla ve daha yeni çalışmalara da yer vermeleri gerekmektedir. Eleştirel

düşünceyi eleştirel, yaratıcı ve düzenli olarak planlamalıdır. Çözümleme, sınıflama odaklı doğruyu aramaya yönelik, çözümlemeci, merak uyandırıcı ve belirsizlikler ile meraka yönlendirici çalışmalara yer verilebilir. Hardy ve Edwards, (2016) da eleştirel düşünmedeki çeşitliliklerin öğretmenlerinde düşüncelerine yansımakta olduğunu ve bununla çalışmalarını etkilediği belirtilmektedir.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme planlarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olduğuna karar verme ölçütleri düşüncede çeşitlilik (5) ilk sırada yer almaktadır. Düşüncedeki rasyonellik (2) ve transfer (2) ikinci sırayı paylaşmaktadır. Bunların yanında sorularının bilişsel düzeyi, yorumlardaki hedefe ulaşılabilirlik, düşüncedeki çok yönlülük, aktif katılım, ifadedeki rahatlık ve samimiyet, düşüncede özgünlük (1) ile yer aldıkları görülmektedir. Yapılan planlamalarda daha çeşitliliğe yer verilmelidir. Planlamaların esnek olması gerekmektedir. İstenilen durum ve şartlarda istenilen değişikliklere yer verilmelidir. Adil ve eşit bir sınıf atmosferi içerisinde, hak ve hukuka uygun, zorlamadan uzak olacak biçimde sağlayacak bir planlama aşaması gerekmektedir.

Öneriler

Araştırma sonuçlarının işaret ettikleri temelinde şu önerilerde bulunmak mümkündür:

Öğretmenlere yönelik öneriler:

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisinin ne olduğu konusunda daha uzlaşimsal ve kapsayıcı bir yaklaşıma sahip olmaları gerektiğini söylemek mümkündür. Öğretmenler eleştirel düşünme becerisi öğretimini onu gerekçelendirdiği temelde gerçekleştirecektir. O nedenle öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisinin neden öğretmesi gerektiği konusunda geniş ve uzlaşimsal bir kavrayışa sahip olması sağlanmalıdır.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde ağırlıklı olarak becerinin öğretimine ilişkin zorlukları dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde yeterli sorunları olduğunu düşündüren bu bulguya dayalı olarak öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusunda eğitimler verilmesi gerekmektedir.

Öğretmen eğitimcilerine yönelik öneriler:

Gerek hizmet öncesi gerekse de hizmet içi eğitimde öğretmenlerin eleştirel düşünme ve öğretimine ilişkin bilgi ve deneyim kazanımları konusunda yaklaşım, model ve materyaller geliştirmeleri gerekmektedir.

Öğretmenlerin nitelikli eleştirel düşünme becerisi öğretimi gerçekleştirmeleri için öğrencileri düşünme süreçlerine aktif olarak dahil etme yolları, öğrencilerin ilgi dikkat ve motivasyon yaratma, eleştirel düşünme becerisi öğretim yöntemleri ve özgür öğrenme ortamları oluşturma konusunda eğitim almaları gerekmektedir.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretiminde ders planlama ve planlamanın işlevleri konusunda uzlaşimsal ve kapsayıcı bir yaklaşıma sahip olmalarının sağlamanın yolları üzerinde durulması gerekmektedir.

Öğretmenlerin nitelikli eleştirel düşünme becerisi öğretimi gerçekleştirmeler için öğrencileri düşünme süreçlerine aktif olarak dahil etme yolları üzerinde, öğrencilerin ilgi dikkat ve motivasyon yaratma, eleştirel düşünme becerisi öğretim yöntemleri ve özgür öğrenme ortamları oluşturma konusunda eğitim almaları gerekmektedir.

Program geliştirme uzmanlarına yönelik öneriler:

İlkokul öğretim programlarında kazanımların düşünme becerileri ile ilişkisi kurularak beceri öğretimi konusunda öğretmenlere daha fazla klavuzluk edecek şekilde tasarlanmalıdır.

Araştırmacılara yönelik öneriler:

Gelecekte eleştirel düşünme alanında çalışma yapacak araştırmacıların daha büyük bir örneklem ile çalışmalarını tavsiye edilir.

Eleştirel düşünme becerisi ve öğretimi konusunda öğretmenlerin yaklaşımlarının yanında sınıf uygulamalarının da incelediği araştırmalar tasarlanabilir.

Eleştirel düşünme becerisi ve öğretimine ilişkin öğretmenlerin yaklaşım ve uygulamalarının farklı dersler, farklı öğretmenle ve farklı sınıf düzeylerindeki görünümünün incelenmesi önerilmektedir.

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerisi öğretimi konusundaki yeterliklerini inceleyen gözlem ve plan incelemesinin gerçekleştirildiği araştırmalar desenlenmelidir.

Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Planlarında sınıfta eleştirel düşünmenin geliştirmesine yönelik gerçekleştirdikleri çalışmaları doğrudan sınıf uygulamaları üzerinden inceleyen araştırmalar desenlenebilir.

Öğretmenlerin sınıflarında eleştirel düşünme becerisini ölçme değerlendirme yollarını inceleme konusunda onların bu kapsamda geliştirdiği ölçme araçlarını inceleyen ve sınıfta sordukları soruları gözleme dayalı belirleyen araştırmalar desenlenebilir.

7. KAYNAKLAR

- Abrami, P. C., Bernard, R. M., Borokhovski, E., Waddington, D. I., Wade, A. C., & Persson, T. (2015). Strategies for Teaching Students to Think Critically: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 85(2), 275–314.
- Akarsu, B. (2018). *Eleştirel Düşünme Sanatı*. Ankara: Cinius Yayınları.
- Akbıyık, C. (2002, Eylül). Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı. Ankara.
- Akbulut, M. G. (tarih yok). Ders planlama ve değerlendirme. *ED odaklı öğretmenlik uygulamaları Öğretim Analizi düşünme kılavuzu*.
- Akpınar, M., & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 605 - 626.
- Aktepe, V., Tahiroğlu, M., & Sargın, S. (2014). İlkokul 4.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 259 - 272.
- Almeida, L. d., & Franco, A. H. (2011). Critical thinking: Its relevance for education in a shifting society. *Revista de Psicologia* , 175-195.
- Alotaibi, K. N. (2013). The Effect of Blended Learning on Developing Critical Thinking Skills . *Education Journal*, 2(4): 176-185.

- Alsarayreh, R. (2021). The Effect of Problem-Based Learning Strategy on Developing Critical Thinking Skills. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, 20 (2): pp. 89-95 doi: 10.17051/ilkonline.2021.02.03.
- Ambreen, H., & Ambreen, M. (2020). Developing Critical Thinking through Language Pedagogy. *International Review of Social Sciences*, Vol. 8 Issue.12.
- Arend, B. (2009). Encouraging Critical Thinking in Online Threaded Discussions. *The Journal of Educators Online*, 6(1), 1-23.
- Aslan, D. C. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Düzeylerine Yönelik Algılarının Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ay, Ş., & Akgöl, H. (2008). Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet , Yaş ve Sınıf Düzeyi . *Kuramsal Eğitimbilim*, 1 (2), 65-75.
- Aybek, B. (2006). Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi. . *Doktora Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aybek, B. (2007). Eleştirel Düşünmenin Öğretiminde Öğretmenin Rolü. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7 (2).
- Aybek, B. (2007). Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43-60.
- Aydın, A., & Pehlivan, M. B. (2019). *Eleştirel Düşünme*. İstanbul: Der Kitabevi Yayınevi ve Dağıtım Pazarlama Ltd.Şti.
- Babacan, M. A. (2017). Sosyobilimsel konulardaki etkinliklerin yedinci sınıf öğrencilerinin düşünme becerilerine etkisi(Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,.
- Bacanlı, H., & Kurtça, T. T. (2020). Eğitim Psikolojisi Açısından Merak: Genel Bir Değerlendirme. *HAYEF: Journal of Education*, 17(1); 103-120.

- Bailin, S., Case, R., Coombs, J. R., & Daniels, L. B. (1999). Common misconceptions of critical thinking. *Journal of curriculum studies*, 31(3), 285-302. <http://dx.doi.org/10.1080/002202799183133>.
- Baker, C. R. (1996). Reflective Learning: A Teaching Strategy for Critical Thinking. *Journal of Nursing Education*, Vol. 35, No. 1.
- Baykara, N. (2006). Sosyal bilgiler dersinin düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Bayram, D. (2015). Webquest Destekli Eleştirel Düşünme Eğitiminin Türk İngilizce Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilim Seviyeleri ve İngilizce Yazma Becerilerine Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Beginning the Dialogue: Thoughts on Promoting Critical Thinking. (1995). *journal, Teaching of Psychology*, Volume 22, issue 1.
- Behar-Horenstein, L. S., & Niu, L. (2011). Teaching critical thinking skills in higher education: a review of the literature. *Journal of College Teaching & Learning*, 8(2), 25-42.
- Bekbayeva, Z. S., Galiyev, T. T., Albytova, N., Zhazykbayeva, Z. M., & Mussatayeva, A. B. (2021). Fostering vocational students' critical thinking through multi-level tasks. *World Journal on Educational Technology, Current Issues*. 13(3), 397-406 <https://doi.org/10.18844/wjet.v13i3.5948>.
- Belecina, R. R., & Ocampo, J. M. (2018). Effecting change on students' critical thinking in problem solving. *EDUCARE: International Journal for Educational Studies International Journal for Educational Studies Article Timeline: Accepted*, 10(102), 109–118.
- Beyer, B. K. (1991). *Teaching thinking skills: A handbook for elementary school teachers*. Boston, USA,: Allyn and Bacon.
- Branch, B. J. (2000). The relationship among critical thinking, clinical decision-making, and clinical practica. A comparative study. University of Idaho, Idaho, Unpublished doctoral dissertation.

- Buchin, Z. (2018). Critical Thinking Skills Across the Semester in Lecture- and Team-Based Learning Classes. *James Madison Undergraduate Research Journal*, 5(1), 21-32.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., Akgün, E., Özcan, E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2022). Bilimsel araştırma yöntemleri (32. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri (14. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, Ş., & Kaymakçı, G. (2015). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri. *Journal of New World Sciences Academy*, 10(2):65-83.
- Carol, M. (1999). From Thinking Skills to Thinking Classrooms. *Research Report. Queen's University, School of Psychology, Belfast*.
- Caruth, G. D. (2015). CRITICAL THINKING: An Examination of the Status and Teaching Methods in Higher Education. *Glokalde is official e-journal of Udeewana*, 1-4(4).
- Case, R., & Werner, W. (2000). Building Voluntary Teacher Networks: The Critical Thinking Consortium. *Professional Readings from tc 2*, 1-15.
- Cicero. (1839). De finibus bonorum et malorum. In Oxford classical texts: M. Tulli Ciceronis: De finibus bonorum et malorum: Libri quinque. *Oxford: Oxford University Press*.
- Commanger, H. S. (1988). *Critical Thinking and Educational Reform*. Sonoma State University, USA: The Eighth Annual & Sixth International Conference on.
- Cottrell, S. (2005). *Critical thinking skills: Developing effective analysis and argument*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Crawford, A., Saul, W., R., M. S., & Makinster, J. (2005). *Teaching and Learning Strategies For The Thinking Classroom*. New York, USA: The International Debate Education Association.

- Creswell, W. J. (2019). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*(Çev. Mustafa Sözbilir). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell, W. J., & Clark Plano, V. L. (2020). *Karma Yöntem Araştırmaları*(Çev. Y. Dede, S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Critical Thinking Skills in Education and Life Retrieved from. (tarih yok).
<https://www.asa3.org/ASA/education/think/critical.htm#critical-thinker>.
- Çatak, M. (2015). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 69-94.
- Çatalbaş, G. (2018). Cort 5 Düşünme Programı Aracılığıyla Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerileri ve Eğilimleri. *Doktora Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelikkaya, T. (2012). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin yaptıkları etkinlikler,. *The Journal of Academic Social Science Studies*,, 5 (5), 57-74.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının eleştirel düşünmeye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 93-108.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünmeye İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 93-108.
- Dam, G. T., & Volman, M. (2004). Critical thinking as a citizenship competence: Teaching strategies. *Learning and Instruction*, 14(4), 359–379.
- De Bono, E. (1978). *Teaching thinking*,. *Australia: Penguin Books*.
- Deringöl, Y. (2017). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Standartlarının Belirlenmesi. *Iğd Üniv Sos Bil Der* , 44-65.
- Descartes, R. (1991). *Discourse on the Method*, (Trans.) John Cottingham Robert Stoothoff ve Dugold Murdoch, In *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I. *Cambridge: Cambridge University*.
- Dilekli, Y. (2019). *Etkinliklerle Düşünme Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Doğanay, A. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.Öztürk, C ve Dilek, D.(Ed)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dönmez, C., & Yazıcı, K. (. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Duron, R., & Waugh, B. L. (2006). Critical Thinking Framework For Any Discipline. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, Volume 17, Number 2, 160-166 .
- Dwyer, C. P., Hogan, M. J., & Stewart, I. (2014). An integrated critical thinking framework for the 21st Century. *Thinking Skills and Creativity*, 12, 43–52.
- Ed. Davies, M., & Barnett, R. (2015). *The Palgrave Handbook of Critical Thinking in Higher Education: Springer*.
- Egege, S., & Kutieleh, S. (2004). Critical Thinking: Teaching Foreign Notions to Foreign Students . *International Education Journal*, vol. 4 (4), pp. 75-85.
- Eğmir, E. (2016). Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretim Programının Hazırlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eğmir, E. (2018). *Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretimi:Ortaokul Öğrencileri İçin Bir Program Tasarısı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ekinci, C. E., & Ekinci, N. (2017). A Study on the Relationships between Teachers' Critical Thinking Dispositions and Their Perceptions of Occupational Professionalism. *Educational Process: International Journal*, 6(2), 53-78.
- Elisanti, E., Sajidan, S., & Prayitno, B. A. (2018). The profile of critical thinking skill students in XI grade of senior high school. *In Proceedings of the 1st Annual International Conference on Mathematics, Science, and Education (ICoMSE 2017)*., Paris, France: Atlantis Press. .
- Emir, S. (2012). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* , 19(1), 336-350.

- Emir, S. (2013). Öğretmenlerin düşünme stillerinin eleştirel düşünme eğilimlerini yordama gücü (İstanbul-Fatih Örneği),. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (1), 325-347.
- Ennis, R. H. (2009). Critical thinking assessment. *Theory Into Practice Teaching for Higher Order Thinking*, 179-186.
- Erdamar, G. K., & Alpan, G. B. (2017). Eleştirel Düşünme Algısı:Lise Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , Cilt:16 Sayı:62 (787-800).
- Facione, P. (1990). A statement of expert consensus for purpose of educational assessment and instructions. *Research findings and Recommendations, American Philosophical Association*, ERIC Doc. No.: ED 315 423.
- Facione, P. A. (1990). The Complete American Philosophical Association Delphi Research Report is available as. *The California Academic Press, 217 La Cruz Ave., Millbrae, CA 94030*, ERIC Doc. No.: ED 315 423.
- Fahim, M., & Eslamdoost, S. (2014). Critical Thinking: Frameworks and Models for Teaching. *English Language Teaching*, 7(7), p141.
- Fandiño Parra, Y., Muñoz Barriga, A., López Díaz, R., & Galindo Cuesta, J. (2021). Teacher education and critical thinking: Systematizing theoretical perspectives and formative experiences in Latin America. *Revista de Investigación Educativa*, 39(1), 149-167 DOI: <http://dx.doi.org/10.6018/rie.416271>.
- Fernandi, R. A., Firman, H., & Rusyati, L. (2017). The Profile of Students' Critical Thinking Measured through Science Virtual Test on 9th Grade in The Theme of Living Things and Environmental Sustainability. *Journal of Science Learning*, 1(1), 8–16.
- Filiz, S. B. (2014). *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Fonash, J. C. (2015, September). Effects of an inquiry-based curricular program on aspects of critical thinking skills and dispositions. *Doctor of Education*. USA: University of Virginia.
- Forrester, J. C. (2008). Thinking Creatively; Thinking Critically. *Asian Social Science*, 4(5), 100-105.

- Freely, J. A., & L. Steinberg, D. (2009). Argumentation and Debate Critical Thinking for Reasoned Decision Making. *Boston: Wadsworth Cengage Learning*.
- Frijters, S., ten Dam, G., & Rijlaarsdam, G. (2008). Effects of dialogic learning on value-loaded critical thinking. *Learning and Instruction*, 18(1), 66-82.
- Garcia, T., & Pintrich, P. R. (1992). Critical Thinking and Its Relationship to Motivation, Learning Strategies, and Classroom Experience. *USA: National Center for Research to Improve Postsecondary Teaching and Learning*.
- Gedik, H., Akhan, N. E., & Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 113-130.
- Glesne, C. (2013). Nitel araştırmaya giriş. (Çeviri Editörleri: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göbel, Ş. D. (2013, Ocak). Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretimi Yeterlilikleri ve Uygulamaları.
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimine Dair Bazı Yanılığlar. *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 57-74.
- Gürel, D. (2016). Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersine Yönelik Görüşlerinin Karşılıklı Olarak İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 641 - 660.
- Gürkaynak, İ., Üstel, F., & Gülgöz, S. (2013). Eleştirel düşünme. *Ankara: Eğitim Reformu Girişimi Yayınları*.
- Gürsakal, N. (2015). *Betimsel İstatistik*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Güzel, S. (2005). Eleştirel Düşünme Becerilerini Temele Alan İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğrenme Ürünlerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Hague, P. M. (2017). Educating innovative and critical thinking managers. *Revista de ciencias de la gestión Pontificia Universidad Católica del Perú*, 30-45 , <http://dx.doi.org/10.18800/360gestion.201702.002>.

- Halpern, D. F. (2014). *Thought and Knowledge, An Introduction to Critical Thinking*. New York: by Psychology Press.
- Hammersley, L., Hanley, F., & Hanley, C. (2016). The use of Critical Thinking in Higher Education in relation to the International Student – shifting policy and practice. *l.hammersley-fletcher@mmu.ac.uk*, Manchester Metropolitan University.
- Hằng, N. V. (2019). The Implementation of Critical Thinking in Vietnamese Primary Moral Education Classes. *International Conference On Advanced Research In Education*, 28-55.
- Hardy, J. W., & Edwards, P. A. (2016). Reflecting critical thinking: Global perspectives. In P. Clements, A. Krause, & H. Brown (Eds.), *Focus on the learner Tokyo: JALT*, 51-57.
- Harpaz, Y. (2010). Conflicting Logics in Education to Critical Thinking. *Mandel School*, vol. 24, no. 2, pp. 5-17.
- Hashemi, M. R., Behrooznia, S., & Mahjoobi, F. M. (2014). A Critical Look into Iranian EFL University Students' Critical Thinking and Argumentative Writing. *Iranian Journal of Applied Linguistics*, vol. 17, no. 1, pp. 71-92.
- Hasnunidah, N., Susilo, H., Irawati, M., & and Suwono, H. (2020). The contribution of argumentation and critical thinking skills on students' concept understanding in different learning models. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 17(1) Available at:<https://ro.uow.edu.au/jutlp/vol17/iss1/6> .
- Hayırsever, F., & Kısakürek, M. A. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğrencilere Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırması Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 627-646.
- Hitchcock, D. (2017, Nisan). Eğitim İdeali Olarak Eleştirel Düşünme.
- Horenstein, L. S., & Niu, L. (2011). Teaching Critical Thinking Skills In Higher Education: A Review Of The Literature. *Journal of College Teaching & Learning*, Volume 8, Number 2. 25-43.
- Hunter, J. (2019). Thinking Beyond the Text: Examining Teachers' Dispositions of Critical Thinking in Elementary Social Studies Classrooms Through the Use of Socratic

Seminars. *Doctor of Education in Teacher Leadership Dissertations*. Kennesaw State University, Dissertations Office of Collaborative Graduate Programs.

- Iakovos, T. (2011). Critical and Creative Thinking in the English Language Classroom. *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 1 No. 8, 82-86.
- İnan, S. (2014). *Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden? Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş (Kavramlar, Yaklaşımlar, etkinlikler) içinde*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Işık, B. (2019). Eleştirel Düşünme Eğilimi: Çalışanlar ve Yöneticiler Üzerine Karma Bir Araştırma. İstanbul.
- Jasmine, S. (2019). Critical Thinking Skills in Language Class Of Architecture –A Case Study. *European Journal of English Language Teaching*, Volume 5 | Issue 1 191-201.
- Karabekmez, V. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri ile Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişki. Elazığ.
- Karademir, Ç. A. (2013). Öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin öğretmen öz yeterlik düzeyine etkisi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Karadeniz, A. (2006). Liselerde Eleştirel Düşünme Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karakoç, G. N. (2021). Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kartal, T. (2012). İlköğretim fen bilgisi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi,. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (2), 279-297.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitimde eleştirel düşünme ve öğretimi*. Ankara: Kazancı kitap A.Ş.
- Keskin, S. C., & Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak "Barış"ın Yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 69-92.

- Kilmen, S. (2020). *Eğitim Araştırmaları İçin Spss Uygulamalı İstatistik*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kolajo, Y. A. (2020). Developing Critical Thinking in a First-Year University Chemistry Course. *A Thesis Submitted to Flinders University for the Degree of*. South Australia: Flinders University, College of Education, Psychology and Social Work.
- Korkmaz, . (2008). retmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt 10, Sayı 1, (1-13).
- Korkmaz, . (2009). Eğitim Fakültelerinin ğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeylerine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 879-902.
- Korkmaz, Z. S. (2018, Eylül). Eleştirel Düşünme Becerileri Eğitiminin retmenlerin ve ğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi. Erzurum.
- Köken, N. (2004). *Düşünme ve eğitim*. M. Gürel (Ed.), *Eğitime ilişkin çeşitlemeler içinde*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Kuhn, D. (1999). A Developmental Model of Critical Thinking. *American Educational Research Association*, 16-25+46.
- Kurga, H. G. (2021). Sekizinci Sınıf ğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurnaz, A. (2019). *Eleştirel Düşünme ğretimi Etkinlikleri Planlama, Uygulama ve Değerlendirme*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Kuyucu, E. G. (2019). Akademisyenlerin Eleştirel Düşünme Düzeyleri İle rgütün Etik İklimine İlişkin Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Manisa.
- Kuzu, İ. Y., & şentürk, M. (2010). İlköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmesine ilişkin ğretmen görüşleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2 (1), 244-266.
- Kürüm, D. (2002). ğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü.
- Lai, E. R. (2011). Critical Thinking: A Literature Review. *Pearson Research Report*, pp. 1-49.

- Lamont, P. (2020). The construction of "critical thinking": between how we think and what we believe. *Hist. Psychol.*, 23, 232–251.
- Lata, P., Dhayani, U., & Luhach, S. (2013). Inculcating Critical Thinking among Engineering Graduates through Public Speaking Course. *International Association of Research in Foreign Language Education and Applied Linguistics ELT Research Journal*, 2(4), 156-166.
- Law, S. Y. (2012). Effective Strategies for Teaching Young Children Critical Thinking Through Picture Book Reading: A Case Study in The New Zeland Context. Victoria Univesity of Wellington.
- Leininger, M. (1994). Evaluation criteria and critique of qualitative research studies. In J. M. Morse (Ed.). *Critical Issues in Qualitative Research Methods*. s. 95-115). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- León, J. M. (2015). A baseline study of strategies to promote critical thinking in the preschool classroom (Un Estudio de Base sobre Estrategias para la Promoción de Pensamiento Critico en las Aulas de Preescolar). *GIST Education And Learning Research Journal*, (10), 113-127.
- Limbach, B., Duron, R., & Waugh, W. (tarih yok). Become A Better Teacher: Five Steps in the Direction of Critical Thinking. *Research in Higher Education Journal* , 1-13.
- Ling, M. K., & Loh, S. C. (2020). Relationship of creativity and critical thinking to pattern recognition among Singapore private school students. *The Journal of Educational Research*, 113, 59–76. doi: 10.1080/00220671.2020.1716203.
- Lipman, M. (1988). *Philosophy Goes to School*. Philadelphia: Temple Universty Press.
- Lipman, M. (1995). *Thinking in Education*(Cambridge: Cambridge Universty pres).
- Malena, R. F. (1990). Critical Thinking:How do you teach a student to think,and why is it so important? *Vision '90.The Maricopa Community Colleges Journal of Teaching and Learning.*, 2/1-2.
- Mamedova, L. V., & Grib, N. N. (2020). Development of Critical Thinking of Students by Means of Active and Interactive Methods of Training. *Advances in Economics, Business and Management Research*, volume 128, 1011-1018.

- Mathews, S. (2003). *Encouraging and assessing spontaneous use of critical thinking strategies*. Tallinn, Estonia.: Paper presented at the 13th European Reading Conference.
- Mayarni, M. ., & Nopiyanti, E. (2021). Critical and analytical thinking skill in ecology learning:A correlational study. *JPBI (Jurnal Pendidikan Biologi Indonesia)*, Vol. 7 No. 1 M pp. 63-70.
- McMahon, G. (2009). Critical Thinking and ICT Integration in a Western Australian Secondary School. *Educational Technology & Society*, 12 (4), 269–281.
- MEB. (2005, Ağustos). Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Öğretim Çalışmalarının Planlı Yürütülmesine İlişkin Yönerge. *Tebliğler Dergisi* .
- Meb. (2016). *Düşünme Eğitimi Dersi (7 ve 8. Sınıf) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Meb. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı(İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Meb Yayınları.
- Meeli, P. (2001). School Readiness or School's Readiness? "*Thinking Classroom*" *International Reading Association and Open Society Institute*, 23-28.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*(Çev. Ed.: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Munzur, F. (1999). Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında eleştirel düşünme eğitimi üzerine bir değerlendirme. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Narimo, S., Sutama, Hafida, S. H., & Novitasari, d. M. (2020). The Habituation of Critical Thinking in Mathematics Learning in the Primary School. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, 19 (4): pp. 215-225 doi:10.17051/ilkonline.2020.04.123.
- National Postsecondary Education Cooperative, N. (2000). Definitions and assessment methods for critical thinking, problem solving, and writing. U. S. *Department of Education, Washington, DC, USA*.

- Nickname, Z., & Royafar, A. (2019). Critical thinking skills of undergraduate students of educational sciences at Tehran universities. *Utopía y Praxis Latino americana*, vol. 24, núm. Esp.6.
- Niu, L., Horenstein, L. S., & Garvan, C. W. (2013). Do instructional interventions influence college students' critical thinking skills? A meta-analysis. *Educational Research Review*, 9, 114–128. doi: 10.1016/j.edurev.2012.12.002.
- Norris, P. (1985). Synthesis of research on critical thinking. *Educational Leadership*, 40-45.
- Norton, J. L. (1994). Creative Thinking and Locus of Control as Predictors of Reflective Thinking in Preservice Teachers. 36p.; *Paper presented at the Annual Meeting of the Association of Teacher Educators*, (s. 12-16). Atlanta.
- Nosich, M. G. (2018). *Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*(Çev. Birsal Aybek) . Ankara: Anı Yayıncılık.
- Olalekan, O. M. (2017). Critical Thinking in Nigeria's Pre-Service Teachers Education: A Philosophical Investigation. *Journal of Teacher Education and Educators*, 205-221.
- Oliva, P. F. (2004). *Developing the Curriculum (Sixth Edition)*. United States: Pearson.
- Oudeyer, P. Y., Gottlieb, J., & Lopes, M. (2016). Intrinsic motivation, curiosity, and learning: Theory and applications in educational technologies. *Progress in Brain Research*, 229, 257-284. .
- Öğreten, A. (2017). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Temel Becerileri Kazandırmada İlkokul dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçeriğinin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önal, İ. (2020). Eleştirel Düşünme Becerilerine Yönelik Bir Program Geliştirme Çalışması. *Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, E. (2019). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Aktif Öğrenme Modeliyle Öğretilmesine İlişkin Bir Eylem Araştırması. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 58-74.
- Özden, Y. (2020). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Özensoy, A. (2011). Eleştirel Okumaya Göre Düzenlenmiş Sosyal Bilgiler Dersinin Eleştirel Düşünme Becerisine Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 - 25.
- Özer, B. (2012). Öğrenci merkezli karma öğretim yönteminin eleştirel düşünmeye etkisi,. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 11-50.
- Özer, B., & Semerci, N. (2012). Öğrenci Merkezli Karma Öğretim Yönteminin Eleştirel Düşünmeye Etkisi. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(2):11-50.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Döküman İnceleme Yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özyurt, M., & Bezirgan, G. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Yöntem ve Teknikleri Kullanım Sıklıklarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 270-288.
- Palavan, Ö., Gemalmaz, N., & Kurtoğlu, D. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerisine ve Eleştirel Düşünme Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12/30-26-49.
- Park, J. H., Niu, W., Cheng, L., & Allen, H. (2021). Fostering Creativity and Critical Thinking in College: A Cross-Cultural Investigation . *Frontiers Of Psychology*, 1-12.
- Parker, C. W. (2018). *İlkokul ve Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Eğitimi*(Çev. F.Ö.Zayımoğlu,S.B. Demir). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Paul, R. W., & Elder, L. (2001). Critical thinking: Tools for taking charge of your learning and your life. *Upper Saddle River, Nj: Prentice Hall*.
- Paul, R., & Elder, L. (2007). Standards, Principles, Performance Indicators, and Outcomes With a Critical Thinking Master Rubric. *Foundation for Critical Thinking Press*, 1-21.
- Paul, R., & Elder, L. (2008). Minik eleştirel düşünme kılavuzu: Kavramlar ve araçlar, (çev. Merih Bektaş Fidan). *Foundation for Critical Thinking*.
- Paul, R., Binker, A., Jensen, K., & Kreklau, H. (1990). Critical Thinking Handbook: 4. - 6. Grades A Guide For Remodeling Lesson Plans In Language Arts, Social Studies &

Science. Rohnert Park, Ca. Foundation for Critical Thinking. *Sonoma State University*.

Paul, R., Elder, L., & Bartell, T. (2013). Study of 38 Public Universities and 28 Private Universities To Determine Faculty Emphasis on Critical Thinking In Instruction. *The Foundation For Critical Thinking*, <http://www.criticalthinking.org/pages/study-of-38-public-universities-and-28-private-universities-to--faculty-determineemphasis-on-critical-thinking-in-instruction/598#top>.

Peter, E. E. (2012). Critical thinking: Essence for teaching mathematics and mathematics problem solving skills. *African Journal of Mathematics and Computer Science Research* , vol. 5(3), pp. 39–43.

Polat, M. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Yaratıcılık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre. *Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Polat, S. (2014). Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi. Konya.

Quijano, O. J. (2013, December). A Descriptive Analysis Of The Critical Thinking Model In Texas Elementary Education. *Dissertation Prepared for the Degree of. USA: University Of North Texas*.

Ralston, P. A., & Bays, C. L. (2015). Critical Thinking Development In Undergraduate Engineering Students From Freshman Through Senior Year:A 3-Cohort Longitudinal Study. *American Journal of Engineering Education*, Volume 6, Number 2.

Ramasamy, S., & Fung, H. P. (2015). Informal Reasoning Fallacy and Critical Thinking Disposition among Malaysian Undergraduates. *AeU Postgraduate Research Conference 2015* .

Registrar, O. o.-P. (2007). LEARNING TO LEARN Creative thinking and critical thinking. *DCU Student Learning Resources*, 08.

Robertson, J.F.& Rane-S.D. (1996). Using Dialogues to Develop Critical Thinking Skills: A Practical Approach. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, v39 n7 p552-56

- Ruano, A. X. (2021). Infusing Critical Thinking Skills in the English as a Foreign Language Classroom: A Meaningful Experience for Teachers and Students. *Polo Del Conocimiento*, pp. 358-370,.
- Ruggiero, V. R. (2011). *Beyond Feelings A Guide to Critical Thinking*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Ruggiero, V. R. (2020). *Eleştirel Düşünme İçin Bir Rehber*(Çev.Dedeoğlu, Çağdaş). Ankara: Alfa Yayıncılık.
- Safran, M. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış, Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi Tay,B ve Öcal, A (Ed.)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sala, M. P., & Duuren, M. v. (2020). Critical Thinking Performance Increases in Psychology Undergraduates Measured Using a Workplace-Recognized Test. *Society For The Teaching of Psychology*, 1-11.
- Sandelowski, M. (1986). The problem of rigor in qualitative research. *Advances in nursing*. 8(3), 27-37.
- Sarwanto, F. L., & Chumdari. (2021). Critical thinking skills and their impacts on elementary school students. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 18(2), 161-188. <https://doi.org/10.32890/mjli2021.18.2.6>.
- Savich, C. K. (2009). Improving Critical Thinking Skills in History . *Networks: An Online Journal for Teacher Research: Vol. 11: Iss. 2.*, <https://doi.org/10.4148/2470-6353.1106> .
- Schafersman, S. D. (1991). An Introduction To Critical Thinking. <http://facultycenter.ischool.syr.edu/wp-content/uploads/2012/02/Critical-Thinking.pdf>, 1-13.
- Schmaltz, R. M., Jansen, E., & Wenckowski, N. (2017). Redefining critical thinking: Teaching students to think like scientists. *Frontiers in Psychology*, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00459>.
- Schulz, H., & FitzPatrick, B. (2016). Teachers' Understandings of Critical and Higher Order Thinking and What This Means for Their Teaching and Assessments. *Alberta Journal of Educational Research*, 61-86.

- Seferoğlu, S. s., & Akbıyık, C. (2006). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 193-200.
- Semerci, Ç. (2003). Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 64-70.
- Semerci, N. (2016). Eleştirel Düşünme Eğilimi (EDE) Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenirlilik Revize Çalışması. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/9 Spring 2016, p. 725-740 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9573>.
- Shaila, M. Y., & Trudell, B. (2010). From Passive Learners to Critical Thinkers: Preparing EFL Students for University Success. *English Teaching Forum*, 48(3), 2-9.
- Shihab, I. A. (2011). Reading as Critical Thinking . *Asian Social Science*, 7(8), 209.
- Sibirian, J., Corebima, A. D., Ibrohim, & Saptasari, M. (2019). The Correlation Between Critical and Creative Thinking Skills on Cognitive Learning Results. *Eurasian Journal of Educational Research* , 81/99-114.
- Singh, H., & Reed, C. (2007). Achieving success with blended learning. *ASTD State of the Industry Report, American Society for Training & Development*.
- Snyder, L. G., & Snyder, M. J. (2008). Teaching critical thinking and problem solving skills. *The Journal of Research in Business Education*, 50(2), 90-99.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sternberg, R. J., & Halpern, D. F. (2020). *Critical Thinking in Psychology*. USA: Cambridge, United Kingdom ; New York, NY : Cambridge University Press.
- Su, H., Ricci, F., & Mnatsakanian, M. (2016). Mathematical teaching strategies: Pathways to critical thinking and metacognition. *Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 2 (1), 190-200.
- Sundar, S., & Kumar, S. (2021). Impact of Critical Thinking for Transformative Learning (CTTL) Programmeon Elementary Teacher Trainees. *International Journal of Recent Advancesin Multidisciplinary Topics*, Volume 2, Issue 10, 101-105.
- Suryana, D., Yulia, R., & Safrizal. (2021). Model of QuestioningSkill Teacher for Developing Critical Thinking Skill in Early Childhood Education in West Sumatra, Indonesia.

Educational Sciences: Theory and Practice, 21(2), 101-114
.http://dx.doi.org/10.12738/jestp.2021.2.007.

Şahinel, S. (2007). *Eleştirel düşünme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Şenşekerci, E., & Bilgin, A. (2008). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15-43.

Şimşek, S. (2020). *Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenleri İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tanrıverdi, B. (2012). Eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi açısından öğretmen eğitimi programlarının değerlendirilmesi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 47, 23-40.

Tanujaya, B., Mumu, J., & Margono, G. (2017). The relationship between higher-order thinking skills and academic performance of student in mathematics instruction. *International Education Studies*, 10(11), 78.

TDK. (2019). Türkçe sözlük,. *Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları*.

Teaching Controversial Issues and Critical Thinking: Evidence of Importance and Outcomes,. (tarih yok). <https://www.procon.org/background-resources/teaching-controversial-issues-and-critical-thinking-evidence-of-importance-and-outcomes/>.

Teddle, C., & Tashakkori, A. (2020). *Karma Yöntem Araştırmalarının Temelleri (Çev. Yüksel Dede, Selçuk Beşir Demir)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Thomas, T. (2011). Developing first year students' critical thinking skills. *Asian Social Science*, vol. 7, no. 4, pp. 26-33.

Thomas, T., Davis, T., & Kazlauskas, A. (2007). Embedding Critical Thinking in IS Curricula. *Journal of Information Technology Education: Research*, 6(1), 327-346.

Thoms, K. J. (2004). Critical Thinking Requires Critical Questioning. *Retrieved November,15,2006 from*.

Tilbury, C., Osmond, J., & Scott, T. (2010). Teaching critical thinking in social work education: a literature review. *Advances in Social Work and Welfare Education*, 31-50.

- Tok, E., & Sevinç, M. (2010). Düşünme becerileri eğitiminin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerine etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 67-82.
- Toshpulatova, D., & Kinjemuratova, A. (2020). Teacher Perceptions On Developing Students' Critical Thinking Skills In Academic English Modüle. *International Journal of Psycho-Educational Sciences* , Vol. 9, No. 1 pp 48 – 60.
- Trang, N. H., & Anh, K. H. (2020). Impact of Teaching Critical Thinking Tasks For Enhancing Paragraph Writing Performance of Efl Learners. *International Journal of Education and Practice*, 784-803.
- Tully, M. M. (2009). Mind Mirror Projects: A Tool for Integrating Critical Thinking into the English Language Classroom. *English Teaching Forum*, 47(1): 10-17.
- Tural, A., & Seçgin, F. (2012). Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. *e-international journal of educational research*, 63-77.
- Turan, R., & Ulusoy, K. (2018). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ültay, E., Durnacı, Ü., & Ültay, N. (2019). Sınıf Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerini İnceleyen Çalışmalara Ait İçerik Analizi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cil. 13(29) 99-120.
- Ünlü, Ş., & Gözütok, D. F. (2018). Eleştirel Düşünmeyi Destekleyen Öğretmen Eğitimi Programı İhtiyaç Analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 51/ 3, 169-192.
- Üstündağ, T. (2003). *Yaratıcılığa yolculuk*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Vieira, R. M., -Vieira, C. T., & Martins, I. P. (2011). Critical Thinking: Conceptual Clarification and Its Importance in Science Education. *Science Education International*, 22(1), 43-54.
- Vural, R. A., & Kutlu, O. (2004). Eleştirel Düşünme: Ölçme Araçlarının İncelenmesi ve Bir Güvenirlik Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Soysal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 13(2): 189–199.

- Wang, S. (2017). An Exploration into Research on Critical Thinking and Its Cultivation: An Overview. *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 7, No. 12, pp. 1266-1280
DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0712.14>.
- Wartono, W., Hudha, M. N., & Batlolona, J. R. (2017). How Are The Physics Critical Thinking Skills of The Students Taught by Using Inquiry-Discovery Through Empirical and Theoretical Overview? *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(2), 691-697.
- Wechsler, S. M., Saiz, C., Rivas, S. F., Vendramini, C. M., Almeida, L. S., Mundim, M. C., et al. (2018). Creative and critical thinking: Independent or overlapping components? *Think. Skills Creat.*, 27, 114–122.
- Welch, K. C., Hieb, J., & Graham, J. (2015). A Systematic Approach To Teaching Critical Thinking Skills To Electrical And Computer Engineering Undergraduates. *American Journal of Engineering Education (AJEE)*, 6(2), 113-124.
- Whittemore, R., Chase, S. K., & Mandle, C. L. (2001). Validity in qualitative research. *Qualitative health research*. 11(4), 522-537.
- Wida, W., & Kurniawan, R. (2019). The Development of Student Worksheet Based on Contextual Approach to Improve Critical Thinking Skills in the X Grade of High School Economics Lessons. *International Journal of Educational Researchers*, 10(4), 65-72.
- Willingham, D. T. (2008). Critical thinking: Why is it so hard to teach? *Arts Education Policy Review*, 109(4), 21-32.
- Wolk, S. (2003). Teaching for critical literacy in social studies. *The Social*, 101-106.
- Wongsila, S., & Yuenyong, C. (2019). Enhancing Grade 12 Students' Critical Thinking and Problem-Solving Ability in Learning of the STS Genetics and DNA Technology Unit. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 7(2), 215-235. DOI: <http://dx.doi.org/10.17478/jegys.549005>.
- Wood, R. (2002). Critical Thinking. Retrieved from <http://www.robinwood.com/Democracy/GeneralEssays/>.

- Xu, J. (2011). The Application of Critical Thinking in Teaching English Reading. *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 1, No. 2, pp. 136-141.
- Yaiche, W. (2021). Boosting EFL Learners Critical Thinking through Guided Discovery: a Classroom Oriented Research on First-Year Master Students. *Arab World English Journal (AWEJ)*, 71-89.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 12(3), 842-873.
- Yanpar, T. Ş. (1994). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde akademik benlik kavramı, ders içi öğrenme ve ders dışı çalışma yolları ile başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43-48.
- Yeşilpınar, M. (2011). Sınıf Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünmenin Öğretimine Yönelik Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri. Adana.
- Yetgin, A. (2020, Haziran). İlkokulda Okuduğunu Anlama Yaratıcı Okuma Eleştirel Düşünme ve Üstbilişsel Farkındalık: İlişkisel Tarama Modelinde Bir Araştırma. Kırıkkale.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E., & Özen, Y. (2019). İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Ders Planlama Yeterliliklerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim*. 19-228, (7-37).
- Yıldırım, H. İ., & Şensoy, Ö. (2017). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *GEFAD*, 611-648 .
- Yılmaz, K. (202). *Eleştirel ve Analitik Düşünme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yüksel, N. S., Uzun, M. S., & Dost, Ş. (2013). Matematik Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, Özel Sayı (1), 393-403 .
- Zhou, Z. (2018). An empirical study on the influence of PBL teaching model on college students' critical thinking ability. *English Language Teaching*, 11(4), 15-20.

Zielinski, T. J. (2004). Critical thinking in chemistry using symbolic math documents. *Journal of Chemical Education*, 81(10), 1533-1534.

Živkovića, S. (2016). A Model of Critical Thinking as an Important Attribute for Success in the 21st Century. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 232, 102-108.

EKLER

1.Planlar ve Yansıtıcı Sorular

PLAN-1	
Ders	Sosyal Bilgiler
Kazanım	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.
Süre	40 dakika
Kullanılacak yöntem teknik strateji	
Bu yöntem, strateji ve teknikleri neden seçtiniz? Gerekçeleri nedir?	
Ders içerisinde yapılacak çalışmalar nelerdir? Madde madde yazınız?	
Sınıfın konuya eleştirel bakışını nasıl sağlayacaksınız?	
Eleştirel düşünmeyi sağlarken hangi aktiviteleri kullanacaksınız?	

Sınıfınızdaki ortam eleştirel düşünmeyi teşvik edip etmediğine nasıl karar vereceksiniz?	
Dersin her bir bölümüne ne kadar zaman ayrılacak?	
Ders içerisinde alışılmadık bir durumla karşılaşırsan nasıl hareket edeceksin?	
Sorgulama, düşünme, çok yönlü düşünme, farklı bakış açıları kazanma becerilerini nasıl kazandırmayı düşünüyorsun?	
Kazanım ile ilgili öğrencilerin ders içerisinde eleştirel konuşmalarını yaparken herhangi bir tartışma oluşmasını nasıl engelleyeceksin?	
Kazanım ile ilgili ödevlendirme yapacak mısın? Nasıl bir ödevlendirme olacak?	

Kazanım ile ilgili eleştirel düşünme becerisi kazanıp kazanmadıklarını nasıl değerlendireceksin?	

Ders sonu yansıtıcı sorular:

Plan-1:

Adı-Soyadı:

Tarih:

1.Üst düzey bir düşünme becerisi geliştirme sürecinde dersi planlamanın önemi nelerdir?

2.Bu planı hazırlarken zorlandığınız noktalar nelerdir? Açıklayabilir misiniz?

3.Eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için kullanacağınız strateji, yöntem ve teknikler nelerdir? Neden bu strateji, yöntem ve teknikleri seçtiniz? Bu kararı neye göre belirlediniz?

4.Sınıf içerisinde yapmayı planladıklarınız nelerdir? Sırayla anlatabilir misiniz?

5.Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için nasıl bir uygulama süreci izlemeyi düşünüyorsunuz?

6.Ders içerisinde eleştirel düşünme becerisinin öğretimi açısından yaşadığınız olumlu yönler nelerdir?

7. Ders içerisinde eleştirel düşünme becerisinin öğretimi açısından yaşadığınız zorluklar nelerdir?

8. Konuyu işlerken ğretim sürecini daha verimli bir hale getirmek için ne gibi uygulamalara yer verdiniz?

9.Ders sonuna yaklaşırken acaba dediğiniz oldu mu?(Daha nelere değinmeliydim, farklı hangi etkinlikler yapabilirdim, farklılık oluşturacak neler katabilirdim?)

10.Kendinizi ders işlerken izleseydiniz kendi hakkınızda ne düşünürdünüz?

11. Bu dersten almış olduğunuz sonuçların bir sonraki dersi planlamayı etkileyeceğini düşünüyor musunuz? Bu ne olacak?

EK 2. Ordu İl Millî Eğitim Müdürlüğünden Alınan izin Belgeleri

T.C.
ORDU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-18802389-605.01-59561206
Konu : Araştırma İzni (Erdi EROL)

30.09.2022

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2)
b) Ordu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 14.09.2022 tarihli ve 774748 sayılı yazısı.

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Erdi EROL'un "Sınıf Öğretmenliğinin Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretimi Pedagojik Yeterliklerinin İncelenmesi: İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları Temelinde Bir İnceleme" konulu bilimsel çalışmasına veri sağlamak amacıyla anket çalışması yapma izin talebine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri, Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından ilgi (a) genelge hükümleri doğrultusunda incelenmiş olup, uygulanmasında sakınca görülmemiştir.

Söz konusu anket çalışmasının, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde olur ekinde yer alan imzalı ve mühürlü formun kullanılarak, öğrencilere ait çalışmaların veli izni doğrultusunda ve elde edilen verilerin herhangi bir haber, resmi özel web sayfaları, yerel ve ulusal basında paylaşılmaması kaydıyla, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Erdi EROL tarafından; ilimiz Altınordu ilçesi resmi ilk okullarında 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı içinde okul müdürlüğü'nün sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ramazan TÖNGEL
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
Mehmet Fatih VARGELOĞLU
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

- Ek :
1-Komisyon Kontrol Tutanağı (2 Sayfa)
2-Anket Formu ve Ekleri (20 Sayfa)

: Kaşıkçık Mah. Atatürk Bulvarı No:336/B Altınordu/ORDU

no : 0 (452) 223 16 29

tu : urge.52@meb.gov.tr

adres : meb@ilse01.kcp.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Mustafa KURUL VHKJ (Strateji Geliştirme Şub. Mtd.)

Unvan : Veri Hızarcama ve Kontrol İşletmeni

İnternet Adresi: ordu.meb.gov.tr Faks:4522250144

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksonu.meb.gov.tr> adresinden **290e-db5d-30e6-a071-e1ba** koda ile teyit edilebilir.

EK 3. Kişisel Bilgi Formu

Adı- Soyadı:

Kıdem Yılı:

Mezun olunan Üniversite/Bölüm:

Cinsiyet:

Nerelerde Çalıştınız?

Yıl	İl	İlçe	Köy

Eleştirel düşünme becerisi eğitim aldınız mı?

Katıldığınız hizmet içi eğitimler:

Kendinizi eleştirel biri olarak görüyor musunuz? Soru soran ve sorgulayan bir insan mısınız?

İdeal öğrenci tipini tanımlayabilir misiniz?

4. Ölçek Kullanılacak Çalışmaya Ait Alınan Mail

Re: Erdi EROL

Seyat POLAT

31.03.2022 Per 11:41

Kime:

erdi erol

Merhabalar,

atıf yapmak şartıyla kullanabilirsiniz,

İyi çalışmalar

31 Mar 2022 Per, saat 07:55 tarihinde erdi erol şunu yazdı:

Hocam merhaba. Ben Erdi EROL Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans Öğrencisiyim. “Eleştirel düşünme becerisi öğretiminin çok yönlü incelenmesi” konusunda(2014) yazmış olduğunuz doktora tezinizde kullandığınız ve yayınladığınız Öğretmen gözlem formu ve öğretmen görüşme formunu yazacağım yüksek lisans tez çalışmamda kullanmak istiyorum.

Teşekkür ederim. İyi günler dilerim.--

Dr. Seyat POLAT

Editor-in-Chief

www.jssal.com

5.Öğretmen Görüşme Formu

Değerli meslektaşım,

Öğretmenlerin “Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretimi Yeterliklerinin İncelenmesi: İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları Temelinde Bir İnceleme” yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapıyorum.

Bu konudaki düşüncelerinizi, uygulamalarınızı ve önerilerinizi paylaşmanız durumunda eleştirel düşünmenin öğretimine katkıda bulunacaksınız.

Bu görüşmede ifade edeceğiniz görüşlerin tümü gizli tutulacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Erdi EROL

.....tarihinde ,.....İle “Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretimi Yeterliklerinin İncelenmesi: İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları Temelinde Bir İnceleme” yönelik bilgi almak amacıyla görüşüyorum. Görüşmeye gönüllü olarak katıldığınız için teşekkür ederim.

Yer:

Görüşme Soruları

Saat:

1.MEB’de/özel sektörde/öğretmen olarak çalışıyorsunuz.

Kendinizden biraz bahsedebilir misiniz?

Kaç yıllık öğretmensiniz?

Şimdiye kadar nerelerde çalıştınız?

2. Öğretmen olmaya nasıl karar verdiniz? Kendi kararınız mıydı?

Etkilendiğiniz kişi ya da olaylar var mıydı?

Öğretmenlik ile ilgili olarak fakülte öğrencisi olduğunuz zamanki düşünceleriniz ile şu andaki düşünceleriniz örtüşüyor mu?

Öğretmenlik mesleğinizin süreci üzerinde bana gerçekten oldukça kapsamlı bilgiler verdiniz.

Bununla birlikte, sizinle programda ve öğretmen kılavuz kitaplarında var olan eleştirel düşünme becerisini nasıl algıladığınız hakkında konuşmak istiyorum. Daha çok sizin bu konu ile ilgili düşüncenizle ilgileniyorum. Dolayısıyla eleştirel düşünmenin tanımını bilmeniz gerekmiyor. Bu görüşmeyi üç bölüme ayıracağım. Eleştirel düşünmeyle başlayacağız, daha sonra sizin uygulamalarınız hakkında konuşacağız ve son olarak yararlandığınız kaynaklar üzerinde konuşacağız.

3. Şimdi sizden eleştirel düşünme kavramı hakkında görüşünüzü almak istiyorum. Bir kavram olarak; “eleştirel düşünme” ile ilgili neler söylersiniz?

“Eleştirel düşünme” denildiğinde aklınıza gelenler nelerdir?

“Eleştirel düşünme” size neleri çağrıştırmaktadır?

4. Sizde eleştirel düşünme nasıl öğretilip, geliştirilebilir?

Sınıf içi uygulamalarına dönük eleştirel düşünmenin öğretimi konusunda neler söylemek istersiniz? Açıklar mısınız?

Bu konuda yaptığınız uygulamalardan bahseder misiniz?

Öğrencilerinizi düşündürmek için ne tür yolları denersiniz?

5. Peki, bir öğretmen dersine girmeden önce ne tür hazırlıklar yapmalıdır?

Siz neler yapıyorsunuz?

Kaynak olarak öğretmen kılavuz kitaplarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

6. Eleştirel düşünme öğretimi ile ilgili eklemek istediğiniz başka düşünce ya da öneriniz varsa lütfen belirtiniz.

Görüşmeye katıldığınız için tekrar teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Erdi EROL
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
Uyruğu	☒ T.C. ☐ Diğer:
Telefon	
E-Posta Adresi	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Erzincan Eğitim Fakültesi
Bölümü	Sınıf Öğretmenliği
Mezuniyet Yılı	2005
Yüksek Lisans	
Üniversite	Ordu Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Temel Eğitim Anabilim Dalı
Programı	Sınıf Eğitimi
Mezuniyet Tarihi	2023
Doktora	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Anabilim Dalı	
Programı	
Mezuniyet Tarihi	
Yayınlar	